Vytauto Didžiojo Universiteto Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai 1931-32.

Mémoires de la Faculté des Sciences de l'Université de Vytautas le Grand 1931—1932.

T. VI.

Geografijos skyrius

Section de la Géographie

Redaktorius e. o. prof. A. PURĖNAS

1932 :-: :-: Kooperatinės B-vės „Raidės" spaustuvė :-: :-: Kaunas

Vytauto Didžiojo Universiteto

Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai 1931-32.

(Mémoires de la Faculté des Sciences de l'Université de Vytautas le Grand 1931—1932

Doc. T. Daukantas

Pietų Brazilija ir išeivybės perspektyvos

ĮŽANGA.

1. Kelionės tikslas ir parengimas.

Mintis apie susirūpinimą mūsų išeivybės būkle ir ateitimi kilo autoriui ne staiga, ne šiandien ir ne vakar. Išeivija mūsų tautai buvo, yra ir bus realus gyvenimo faktas, kol Lietuva žemės ūkio kraštas. Jau prieškarinė emigracija išnešė iš tautos gelmių ar tai į Sibirą, ar į Š. Ameriką didelę mūsų tautos kūno dalį. Anais laikais mūsų inteligentija buvo tokia mažytė, jog negalėjom nė svajoti apie tinkamą išeivybės organizavimą; politinės aplinkybės neleido apie tai nė galvoti. Tie laikai moko mus, kad jokiais draudimais negalima išeivybės panaikinti, o turime ja susirūpinti. Tik anglų, portugalų ir ispanų tautos turi tokį didelį % savo tautiečių svetur, kaip mes. Tačiau jų emigracija susiorganizavo tais laikais, kada kitų tautų konkurencija dar negalėjo vaidinti tokios rolės, kaip dabar.

Pasaulinis karas ir nepriklausomybės atgavimas nesustabdė ilgamečio proceso, bet išorinės aplinkybės nukreipė mūsų išeivių srovę kita linkme. Šitas pakeitimas sudaro kitą didelės reikšmės realų faktą. Palikdamas tuo tarpu išeivybės priežasčių studijavimą, dabar sau statau klausimą:

Ar tikra linkme eina mūsų išeivija, ar mūsų tautos ypatybės tinka neorganizuotai, pačių išeivių parinktai, naujai, jiems nežinomai ir neįprastai geografinei aplinkumai?

Negvildensiu detališkai, kaip pagaliau pakliuvau į Braziliją, paminėsiu tik, kad iš pradžių š. Afrika, man pažįstama jau nuo 1906 m., atrodė turinti tuos plotus, į kuriuos galėtume nukreipti išeivių srovę iš Lietuvos. Su šituo kraštu galėjau arčiau susipažinti per savo apsilankymus 1906-7-8-9-16 m. ir ypatingai po karo 1925-8 m., kada teko nuvykti ten su tikslu — paieškoti tinkamų išeiviams sąlygų. Per savo keliones padariau išvadą, kad ir klimato, ir esamų jau tenai gyventojų sudėties ir tankumo atžvilgiu tos vietos ne visai mums tiktų. Be

to, europiečių kolonizatorių varžymasis tarp savęs išugdė ten apskritai svetimšaliams labai nepalankią įstatymdavybę.

Kita vertus, per tą laiką vis stiprėjo mūsų išeivių srovė, einanti į P. Ameriką; tad kilo sumanymas pačiam nuvažiuoti. Tada reikėjo pirmiausia tąip organizuoti kelionė, kad nuvažiavus kuo trumpiausiu laiku būtų galima gauti bendras parinktosios krašto dalies vaizdas. Reikėjo tinkamai teoretiškai pasirengti, kad būtų galima lengviau orientuotis svetimose sąlygose, tinkamai įvertinti nepažįstamų žmonių psichologija ir tuo geriau ir greičiau suprasti visi jų aiškinimai, duoti jiems klausimų ir jų atsakymuose surasti reikalingų žinių. Toks pasirengimas yra itin svarbus, kada žmogus gali atiduoti pasiskirtam darbui tik minimumą laiko.

Greta su teoretišku pasirengimu reikėjo pasistengti rasti žmonių, kurie galėtų savo patarimais ir pažintimi padėti darbams ir pačios kelionės organizavimui ir suplanavimui, o taip pat ir įvykdymui vietoje.

Pagaliau reikėjo turėti laiko ir kiek lėšų.

Tai dabar, baigdamas pirmąjį darbo etapą, laikau savo prievole ir malonia pareiga padėkoti visiems tiems, kurie man padėjo. Esu labai dėkingas Lietuvos Universiteto Matematikos Gamtos Fakulteto Dekanui ir Tarybai, kurie pagelbėjo nuvažiuoti ir savo palankumu stiprino mano jėgas, taip pat ir Valstybės Tarybos Pirmininkui ir pačiai Tarybai, iš kurių gavau keliauti leidimą. Leidžiu sau pareikšti padėką mūsų Atstovui Paryžiuje Ponui Klimui, kurio pirmo nurodomas pradėjau veikti, Italijos Karališkajam Atstovui Kaune, Ponui Ministeriui Amadori, kurio ryšiai daug padėjo man Brazilijoje; Vokiečių Reicho Atstovui Kaune, Ponui Morath, maloniai suteikusiam rekomendacijos laišką; Vidaus Reikalų Ministeriui ir Generaliniam Sekretoriui, parėmusiems materiališkai. Turiu taip pat daug būti dėkingas mūsų Konsului São Paulo Brazilijoje, Ponui Emigracijos Departamento Direktoriui São Paulo ir Ponui Attilio Favero, kurie labai daug padėjo savo nurodymais, prityrimu ir medžiaga.

Iš nurodymų asmenų, dirbančių ilgus metus emigracijos srity, susidarė mano sprendimas — neišsiblaškyti po visą P. Ameriką, o lokalizuoti studijas p. Brazilijoje.

Lengva ištarti „Pietų Brazilija“, tačiau nepamirškim, kad tuo terminu apimamos mažiausia 4 valstybės — estadai Rio Grande do Sul, Santa Catharina, Paranà ir São Paulo. Turime 820 tk. kv. k. su 11 mil. gyv. Tačiau šituose bruožuose reikės kiek paliesti Rio de Janeiro, Minas Geraes, Goyaz ir Matto Grosso estadai, — tai gausime 23 mil. gyv. ir daugiau kaip 3 mil. kv. k. ploto. Palyginant su Europa bus 35% jos didumo. Tokiame plote reikėjo parinkti centras, taip sakant, surasti atramos taškas. Tokiu centru buvo parinktas São Paulo, kur gyvena tie asmenys, kurie galėjo savo nurodymais padėti.

2. Darbo metodas ir turinys.

Gyvenimo sąlygos Brazilijoje tiek skiriasi nuo mūsų, jog neįmanoma trumpu laiku visa aprėpti, nors žmogus ruoštųsi iš anksto. Todėl nė nemanau, kad šiandien galėčiau duoti daug medžiagos. Iš viso išbuvau Brazilijoje nuo 1929 m. rugpiūčio 26 d. iki lapkričio 9 d. Bemaž visą laiką praleidau São Paulo estade — 54 dienas. 1 pav. rodo, kur keliauta. Krašto viduryje pravažiuota iš viso apie 8.500 k. Be to, š. Brazilijoje aplankyta S. Salvador do Bahia ir Recife do Pernambuco.

Pažvelgę į visą Brazilijos žemėlapį, jei palyginsime su krašto plotu, tai pamatysime, kiek maža tenukeliauta.

Žiūriu į šituos p. Brazilijos bruožus kaip į platesnio, gilesnio darbo pradžią. Nesiimdamas tuoj atvaizduoti Brazilijos visapusiškai — tam reikėtų žymiai daugiau laiko paskirti — nei neduodamas mūsų išeivybės problemos sprendimo — tai priklauso tam tikriems valdžios organams, — statau sau kuklesnį uždavinį. Norėtųsi kiek panagrinėti mūsų išeivybės perspektyvos Brazilijoje. Tai turi būti ne prognozas, ne pranašavimas, bet mūsų dabarties studijavimas. Kad tai nėra tuščias dalykas, kad tokios studijos galėtų ir turėtų duoti naudos, leisiu sau paremti žymaus vokiečių geografo žodžiais: „Kiek užsimojimų pasirodė netinkamų vien tik dėl to, kad bendras krašto gamtos studijavimas buvo apleistas ar negerai atliktas. O dėl emigracijos į Braziliją, tai toki savo laiku klaidingi buvo Prūsijos vyriausybės nustatymai tik dėl to, kad nemokėta skirti São Paulo su jo kavos plantacijomis subtropikų nuo vidutinio pietų Brazilijos

klimato“ (Alfred Hettner „Die Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Metoden“, rusų vertimas, 145 psl.). Mūsų tauta nėra tokia gausinga, tokia turtinga ir organizuota, kad galėtum sau leisti vokiečių klaidas kartoti.

Tokiu keliu gyvas žmogus, palikęs savo kraštą, emigrantas, sudaro darbo objektą, tikriau sakant, ne jis pats, bet jo vargai, jo padėjimas. Kad būtų galima lengviau orientuotis, geriau suprasti, pravartu yra kiek panagrinėti kolonizacijų bandymai praeityje, apsistoti ties kitų padarytomis klaidomis, atpasakoti žinovų nuomonės. Kad būtų galima teisingiau įvertinti praeities prityrimas ir susipažinti su sunkumais, kurie pasitinka kiekvieną naujai atvykstantį į Braziliją, negalima pamiršti to krašto sąlygų skirtingumo, — tai jau minėjau pradžioje ir nenustosiu kartojęs iki galo. Turint šitai galvoje, reikės, nors trumpai, panagrinėti Brazilijos fizinės sąlygos. Dabartiniu metu iš Lietuvos daugiausia plaukia į užjūrį žmonės, ar vienaip, ar kitaip susirišę su žemės ūkiu. Jų didelė dalis, kaip žemiau pamatysim, ir Brazilijoje išsiskirsto po visą kraštą. Todėl reikės kiek pasakyti apie žemės ūkio ypatybes ir vystymąsi, jo sunkybes ir problemas. Mūsų tarpe yra nemaža svajotojų, kurie taria gana lengva būsią sukurti kur užjūry didelė lietuvių kolonija; autoriaus pareiga, kiek galima, parodyti skaičiais, kiek tokiam užsimojimui reikėtų ekonominių resursų, kaip pavojinga be tinkamo pasiruošimo ir preliminarinių studijų tokio darbo imtis. Negalima bus nepaminėti ir dabar Brazilijoje esamo kolonizacijos būvio, nepaliesti jos įstatymdavybės toje srityje. Reikia paminėti ir darbininkų būklė, jų apsauga teorijoje ir įstatymų vykdymas praktikoje. Šis rašinys nėra vien tik teorinių studijų išvada, bet ir kelionės stebėjimų rezultatas, kurį autorius stato pirmoje vietoje, kaip gyvenimo praktikos atvaizdą. Nors darbas negali pretenduoti būti pilnutinis, bet į jį pateks tai, kas buvo keliauninko akiraty. Greičiau tik matytam ir girdėtam paaiškinti bus daroma ekskursijų į literatūrą, kuria pasinaudota ir kurios sąrašą duodu žemiau. Žiūrėdamas į savo rašinį kaip į tolimesnių studijų pradžią, drįstu pasirodyti viešai tik todėl, kad bendrai mūsų šios rūšies literatūra yra labai negausi, o paliestasis klausimas yra labai aktualus.

Geografijos objektas (2 pav.) yra studijavimas šešių geografijos elementų (Semenov Tianšanskij), t. y. *že-*

mės, vandens, oro, augalų, gyvių ir žmogaus ir jų savitarpio ryšių nustatymas. Šiame rašinyje, kiekvieną geografinį elementą gvildendamas, ne tiek stengsiuos jį gilinti, kiek, žmogų imdamas pagrindu, rasti jų ryšius. Iš kitų elementų kreipsiu daugiau dėmesio į tą, kas atsiliepia greičiau žmogaus gyvenimui ir jo darbams. Botanikas, zoologas ir geologas neras čia reikalingų žinių, kol nepanorės kreipti savo akių į visumą, į asociaciją, bet ne į sistematiką. Tačiau apsiriboti vien tik žmogumi taip pat negalėjau, nes labai daug būtų likę neišaiškinta. Šis bandymas yra tik gairių ieškojimas, todėl autorius labai prašytų suteikti jam kritikos pastabų, kurios galima būtų su didžiausiu dėkingumu sunaudoti vėliau.

3. Literatūra.

Dabartiniu metu yra išleidžiama Brazilijos bibliografija: „Bibliotoeca Exotico-Brasileira por Arfredo de Carvalbo sob a direcção de Eduardo Tavares", kurios jau išėjo III tomas ir autoriai suminėti iki raidės „M" imtinai.

Žemiau duodu sąrašą tų šaltinių, kurie buvo skaitomi šituos bruožus rašant. Tekste skliausteliuose sutrumpinimui nurodomi ne panaudotų veikalų ir šaltinių pavadinimai, bet pažymėti šio sąrašo eiliniai numeriai; pav., tekste randam: (115) — tai reiškia — žiūrėk sąraše 115 nr., arba, kitaip sakant, tai, apie ką kalbama, yra pas E. Granger, Nouvelle Géographie Universelle.

Visi šaltiniai padalyti į dvi grupes: A. oficialūs leidiniai, arba oficioziniai, ir B. neoficialūs atskirų autorių veikalai.

A. Oficialūs leidiniai.

1. Annuaire du Brèsil, Paris (įvairių metų).
2. Annuario de Agricultura (įvairių metų).
3. Mensagem apresentada pelo Prezidente de S. Paulo.
4. Relatorio apresentado ao Presidente de S. Paulo.
5. Buletim do Instituto de Café.
6. Annuario Demographico de Minas Geraes.
7. Minas Geraes atravez dos numeros.
8. Album Chorographico Municipal do Estado de Minas Geraes.
9. Synopse das principaes riquesas mineraes em Minas.

10. A Industria de criação em Minas.
11. Dados para a Historia da Immigracão e da colonisacão em S. Paulo.
12. Accidentes no trabalho, jurisprudencia.
13. Regimem immigratorio do Estado de S. Paulo.
14. Buletim de agricultura. S. Paulo.
15. Buletim da agricultura, zoothechnia e veterenaria. Bello Horizonte.
16. Relatorio e contas do Banco de S. Paulo.
17. Įvairūs „Leis e Decretos federaes".
18. Įvairūs „Leis e Decretos estaduaes".
19. Buletim do Departamento Estadual do Trabalho. S. Paulo.
20. Adubos chimicos.
21. Adubos verdes.
22. O cafè.
23. O chá.
24. Revista Militar Bresileira.
25. Buletim do Ministerio da Agricultura, Rio.

B. Įvairūs leidiniai.

101. M. de Veiga Cabral. Compendio de Chorographia do Brasil.
102. A. Amorim. Viagens pelo Brazil.
103. Jean de Lery. Historia de uma viagem á terra do Brasil.
104. Euclides da Cunha. As margens da Historia.
105. Euclides da Cunha. Os sertões.
106. Čudi. Putešestvije v Južnuju Ameriku 1857-63.
107. P. Walle. Au pays d'or rouge.
108. M. Bonfim. O Brasil na America.
109. Visconde de Taunay. A retirada da Laguna.
110. A. de Taunay. Na era das Bandeiras.
111. C. Martins. Uma politica de Immigração.
112. A. Ellis Junior. Pedras lascadas.
113. Symphronio de Magalhães. Brasil - Turismo.
114. Hettner. Die Geographie, ihre Geschichte, Wesen & Metoden.
115. E. Granger. Nouvelle Géographie Universelle.
116. Vidal de la Blache. Géographie Universelle, tome XV: Pierre Denis. Amerique du Sud.
117. Sivers. Vseobščaja Geografija, Južnaja i Sredniaja Amerika.
118. F. T. de Souza Reis. O ensino na escola agricola L. de Queiroz.
119. M. Piza. O trabalho na lavoura do café. Novo Rumo.
120. Ferlain. America.
121 Sinickij. Amerika.
122. Isaiah Bowman. The New World.
123. Bartholomew. Atlas of Meteorology.
124. Vivaldo Coaracy. Problemas Nacionaes.
125. R. P. Marie H. Tapie. Chevauchées á travers déserts et forets vierges.
126. A. B. de Magalhães. Pelos Sertões do Brasil.

127. Gastão Cruls. A. Amazonia que eu vi.
128. Hans Staden. Viagem ao Brasil.
129. Ernesta von Weber. O Brasil que eu vi.
130. Herbert. H. Smith. Do Rio de Jabeiro á Cuyaba.
131. A. S. Jonin. Po Južnoj Amerike.
132. São Paulo e Minas na economia nacional.
133. J. C. de Macedo Soares. Le Brésil et la Société des Nations.
134. Osvaldo Furst. Ensaio de Politica internacional Americana.
135. A. Fereira de Castilho. Democracia no Brasil.
136. M. de Andrade Ramos. A. situação Economica. (Execução de lei 5.108).
137. Capistrano de Abreu. Capitulos de Historia Colonial.
138. G. Barrozo. (João do Norte). Almas de lama e de aço.
139. Visconde de Taunay. Paizagens Brasileiras.
140. Visconde de Taunay. Viagens de outr'ora.
141. Dr. R. von Ihering. Da vida dos Peixes.
142. Dr. M. Kvašninas Samarinas. Brazilija ir Urugvajus agrogeologiniu atžvilgiu.
143. Dr. D. Leite. Os limites primitivos do Brasil.
144. R. Moraes. Na Planicie Amazonica.
145. R. Moraes. Cartas da Floresta.
146. A. Amaral Ensaios Brazileiros.
147. Dr. R. Kraus. Instituto Sorotherapico Butentan.

4. Vartojamieji sutrumpinimai.

Metinė temperatūra	T⁰
Temperatūra	t⁰
Tūkstančiai	tk.
Milijonai	mil.
Kilometrai	k.
Kvadratiniai kilometrai	kv. k.
Kilogramai	kg.
Tona	tn.
Metrai arba metai	m.
Gyventojai	gyv.
Hektarai	ha.
Geografinis plotis	L.
Geografinis ilgis nuo Greenwich'o	l.
Fotografija, schema, paveikslas	pav.
Estadas, Brazilijos valstybės dalis	est.
Vokiškai	vok.
Portugališkai	port.
Rusiškai	rus.
Aukštumas ant jūros lygio	H.

PIRMOJI DALIS.

Žemė.

1. Brazilijos sienos, dydis ir padalijimas.

A. Sienos.

„Nuostabu, kad Brazilija turėjo sutartyje nustatytas sienas, kada dar nebuvo žinoma jos egzistencija", sako dr. Duarte Leite, dabartinis Portugalijos ambasadorius Rio de Janeiro (143). Iš tiesų, Tordesilhos traktatas tarp Portugalijos ir Ispanijos 1494 m. nustatė šių dviejų kraštų sienas ten, kur tik 1500 m. buvo Cabral'io atrasta nauja nežinoma žemė, tuomet „Terra da Santa Cruz" pavadinta. Tiesa, sienai pažymėti tebuvo nurodyta tik viena 100 mylių nuo Azoro salyno dienovidžio linija, daugiau nieko, ir pačios mylios didumas nebuvo anais laikais tiksliai žinomas. Tačiau 1502 m. žemėlapis šiai sienai žymi liniją, einančią dabartiniu 47°20' meridianu nuo Greenwich'o, t. y. einančią netoli nuo Belem miesto, Pará est. sostinės, ir arti São Paulo miesto.

Portugalai savo drąsumu, sumanumu ir pasiryžimu nustūmė šitas ribas toli į vakarus. Nenagrinėsime šito istorinio klausimo, užtat pagvildensime dabartinių Brazilijos sienų nustatymo vystymąsi, kuris įdomiai yra išdėstytas p. Veiga Cabral (101).

Iki 1850 m. Brazilijos vyriausybė mažai tesirūpino visai neapgyventomis valstybės sienomis. Sienas nustatinėjo f a k t a s ir g y v e n i m a s, o ne traktatai arba juridinės normos. Tik nuo antros XIX a. pusės pradėjo jas tiksliau nustatinėti; tuomet turėjo kilti daugybė ginčų su kaimynais. P. Amerikoje dar iki šiol yra daug ginčijamų neišspręstų pasienio klausimų. Brazilija tuo atveju gavo geresnių rezultatų ir bemaž visur susitvarkė, atribodama savo teritoriją nuo kaimynų.

1) Su Urugvajum sieną sutvarkė 1851 m. traktatas. Ta-

čiau mažytė Brazilijos kaimynė negavo navigacijos teisių Mirimo ežere ir Jaguarão upėje, nes siena nėjo vandeniu, bet Urugvajaus krantu 1909 m. Brazilija pati savo noru atsisakė nuo savo išimtinių teisių, rodydama pasauliui girtiną pavyzdį, kaip didelis ne tik neskriaudžia mažojo, bet jam nusileidžia. Dabar siena iš dalies eina ežeru, kurį minėjome, o iš dalies yra sąlyginė.

2) Su Argentina derėtasi nuo 1881 m., bet šalys negalėjo susitarti. 1889 m. Š. Amerikos J. V. prezidentas Cleveland'as buvo prašytas arbitru. Šiam klausimui studijuoti daug pasidarbavo Brazilijos ministeris baronas do Rio Branco. Jo pastangomis 1895 m. galutinai buvo nustatyta siena, priskiriant prie Brazilijos ginčijamos „As Missões" teritorijos 30 tk. kv. k. Siena eina Urugvajaus ir Pepery Guassú upėmis, toliau Sierra do Santo Antonio kalnais iki Iguassú, prie kurio prieina upė Paraná.

3) Su Paragvajum ilgą laiką kariauta Lopezų diktatūrų laikais. 1870 m. karui pasibaigus, po dvejų metų sienos buvo galutinai nustatytos. Dviejų valstybių pasieny yra vienas didelių P. Amerikos krioklių Sete Quedas — Septynių laiptų, Paraná upėje. Toliau siena nutiesta Maracajú ir Caaguassú kalnais ir Estrella bei Apa upėmis iki Paragvajaus upės, kur ta upė pasuka į šiaurę iki Bolivijos.

4) Su Bolivija turėta daug ginčų, ypač todėl, kad brazilai kolonizavo teritoriją, kurią Bolivija laikė sava. Tačiau susisiekimo atžvilgiu su Brazilija ją jungia geras kelias upėmis (Amazonė ir Purus), o nuo Bolivijos skiria sunkiai praeinami plotai (102). Geras pavyzdys, kaip geografinė aplinkuma veikia žmogų. Boliviečiams nepavykdavo teritorijos okupuoti karo jėga, tarp gyventojų kildavo revoliucijos. Neprieinamuose atogrąžų miškuose dukart buvo skelbiama „nepriklausoma respublika Acre". Bolivija, matydama, kad savo jėgomis neįstengs įvesti savo tvarkos, koncesijonavo šitą plotą, kuriame auga daug kaučuko medžių, „Bolivian Syndicat of New York". Niekas negelbėjo, gyventojai nepasidavė sindikatui, kol pagaliau buvo susitarta dviejų šalių betarpiškai. Bolivija atsižadėjo žemių, o Brazilija prižadėjo užmokėti 2 mil. £ Bolivijos geležinkelių statybai ir iš savo pusės praplėsti geležinkelių tinklą, kur eilė krioklių daro negalimą susisiekimą Madeiros upe, kad Bo-

livijos eksportas lengviau pasiektų laivams tinkamus Amazonės intakus (24). Bolivijos užleistasis plotas sudarė atskirą administratinį šiaurės vakarų Brazilijos vienetą — „Territorio do Acre". Pirkimas gerai apsimokėjo, nes jau 1909 m. teritorijos pajamos pranešė užmokėtąją sumą. Dabar su Bolivija siena eina iš pradžios Paragvajaus upe ir jos intakais, o toliau į šiaurę iš dalies Amazonės intakų srityje, iš dalies sąlygine linija.

5) 1909 m. pasirašytas traktatas su Perú. Arbitrais buvo Karališkoji Londono Geografijos Draugija ir Paryžiaus Mokslo Akademija. Siena sudaro gana vingiuotą Perú link išgaubtą liniją, einančią Amazonės intakais iki Tabatingos miesto, ant Amazonės kranto. Toliau siena perkerta upę ir eina sąlygine linija į Š. Š. R. iki Japua ir Apoporis upių.

6) Su Kolumbija sutartis pasirašyta 1907 m. Bagotoje, Kolumbijos sostinėje. Kolumbija dar neturi sutvarkytos sienos su Perú Brazilijos pasieny, todėl atkartojama yra siena, kaip aukščiau išdėstėm su Perú, pradedant nuo Tabatingos miesto. Toliau vingiuotas lankas iki Cucuhy miesčiuko, Rio Negro upės, kairiojo Amazonės intako, pakrantėje.

7) Su Venecuela siena nustatyta taip pat 1907 m. ir eina didele Rio Negro upės Imperatoriaus Dom Pedro II sala, iš ten Imery, Parima ir Marchiali kalnais, kur pasuka į rytus ir eina Imenearis, Paracaima kalnais iki Roraima masyvo kalnų.

8) Nustatant tikslesnę sieną su Anglų Gviana buvo daug ginčų, kurie kilo iš anglų ir iš brazilų geografų tyrinėjimų ir atradimų. Abi šalys negalėjo susitarti ir išrinko Italijos karalių arbitru. Jis 1904 m. padalijo ginčijamąjį plotą, priskirdamas 20 tūks. kv. k. Gvianai ir 13 tūks. kv. k. Brazilijai. Tačiau tuo klausimas nepasibaigė; buvo pastebėta, kad arbitras neturėjo tikslių, gerai padarytų žemėlapių, todėl klydo, imdamas Cotingo upės pradžią ne nuo Roraimos masyvo, bet nuo Jankontipú. Galutinai pavyko susitarti be arbitražo tik 1908 m. Linija eina per aukščiausias viršūnes nuo Roraimos iki Jankontipú; iš ten Mahú upe iki Takutú, toliau kalnais Uassary ir Acarahy iki Corentyne upės.

9) Su Olandų Gviana susitarta 1906 m. Nuo Corentyne upės siena eina kalnais Tumucumaque iki Maroni upės. Praeityje su olandais daug kariauta, ir XVII šm. jie buvo užvaldę dabartinio Pernambuco estado sritis.

10) Su prancūzais buvo kariauta dar daugiau negu su olandais. Prancūzų karaliai nepripažino nei minėtosios Tordesilhas taikos, nei popiežiaus bulės. 1540 m. Pranciškus I paskelbė: „Le soleil luit pour moi comme pour les autres; je voudrais bien voir la clause du testament d'Adam que m'exclut du partage du monde (142)." (Saulė šildo man kaip ir kitiems; aš norėčiau pamatyti, ar yra Adomo testamente pasakyta, kad esu pašalintas nuo pasaulio padalijimo). Net Rio de Janeiro įlankoje Guanabara antroj XVI a. pusėj buvo prancūzų hugenotų tvirtovė. Tik Utrechto taika (1714 m.) prancūzai atidavė portugalams „Cabo do Norte" žemes tarp Amazonės ir Japoc upių. Šimtmečiu vėliau Vienos kongresas patvirtino reikalą susitarti geruoju ir ginčus užbaigti. Tačiau dar ilgai reikėjo klausimas gvildenti. Per tą laiką ne tik pranyko svetimšalių tvirtovės Brazilijoje ir buvo pastatyta sostinė, bet ir pats kraštas atgavo nepriklausomybę, o sienos negalėjo nustatyti. Priežastimi buvo Utrechto traktato 8 § pažymėta Japoc upė. Brazilai tvirtino, kad tai yra ne kas kita kaip Oyapock upė, kuri įteka į Atlanto vandenyną netoli nuo Orange kyšulio. Prancūzai gi tvirtino, kad yra kita Japoc upė, ir jos ieškojo net iki Amazonės žiočių. Dažniausiai jie laikydavosi nuomonės, kad Japoc tai yra Araguary upė, kuri įteka į vandenyną į pietus nuo Cabo Raso de Norte. Buvo nutarta kreiptis į arbitrą. Toliau buvo parinktas Šveicarijos prezidentas Dr. Walther Hauser, kuris, išstudijavęs dalyką ir pamatęs tvirtinimų skirtumą, ta ar kita upė vadinasi Japoc, pastatė šalims klausimą ir davė 8 mėnesius laiko studijoms ir dar kitus 8 mėn. atsakymams formuluoti. Kiekviena valstybė turėjo savo tvirtinimą paremti mokslo daviniais. Ginčas buvo išspręstas Brazilijos naudai; ji atgavo 260 tūks. kv. k. (bemaž penki Lietuvos plotai neokupuotose ribose), ir tuo būdu 1900 m. šimtmečiais neišspręstas ginčas buvo baigtas. Dabar siena eina nuo kalnų Tumucumaque ir Maroni upės iki Oyapock upės, kuri ir įteka į okeaną. Brazilijos atgautame krašte, galima pasakyti, vienas tik Jary upės „Chute du desespoir" — Nusivylimo krioklys primena senus ginčo laikus, kadangi kraštas yra labai mažai tegyvenamas.

11) Jūrų siena eina nuo Prancūzų Gvianos iki Urugvajaus respublikos per 8 tk. k. nuo šiaurės L. 4° iki pietų L. 4°. Ceará est. krantas visai žemas. Toliau iki 15° (Espirito Santo est.)

kalvotas, iki 25° (Paraná) baigiasi kalvomis, o Rio Grande do Sul žemuma atstumia aukštumas į krašto gilumą (pietų L. 32°).

Navigacijos atžvilgiu krantai turi savo ypatybių. Šiaurės daly koralų uolos trukdo laivams, o pietuose sunku yra įplaukti į upes, kur žiotyse iš išnašų darosi sekluma, ir tai Pietų Ameriką verčia statyti kito tipo laivus, seklesnius kaip tie, kurie plaukioja į Šiaurės Ameriką.

Dėl šitos pačios priežasties uostų įrengimai, išskiriant vieną kitą, Brazilijoje reikalauja daug darbo.

B. Dydis ir padalijimas.

Tokiose, kaip buvo minėta, ribose Brazilija iš šiaurės į pietus nuo Rio Cotingo upės ištakų (5° 10' šiaurės L.) iki Arroio Chuy žiočių (33° 46' pietų L.) eina per 4.307 k., o iš rytų į vakarus nuo Akmenų kyšulio — das Pedras (34° 49' vakarų l. nuo Greenwich'o) (o ne nuo São Roque arba Branco rago, kaip dažnai skaitoma, nors pastarieji nesudaro toliausio į pietų vakarus Amerikos taško) iki Javary upės, Brazilijos — Perú pasieny (73° 48' vakarų l.) per 4336 k.

Valstybės plotas dar nėra tiksliai apskaičiuotas, todėl iš įvairių šaltinių duodami daviniai svyruoja; imsime apskritai 8.525.000 kv. k. (iš 1 ir 101), — tai sudaro daugiau kaip 80% visos Europos ploto ir apie 40% Pietų Amerikos. Metodo atžvilgiu tiksliau būtų kalbėti apie Brazilijos suskirstymą žemiau, kada nagrinėsime žmogaus veikimą krašte, bet nuolat neišvengiamai reikia minėti viena ar kita valstybės dalis, kaip tai pasitaikė jau ir šitame skyriuje; todėl aiškumui geriau dabar atžymėti valstybės suskirstymas. Kartu su tuo duosim ir savo suskirstymą, kuris nurodys mūsų mintį, kuo vadovaudamiesi paėmėm ne visą Brazilijos plotą gvildenti, o tik pietinę jo dalį. Visa valstybė susideda iš 20 jungtinių valstybių, kurias toliau vadinsime estadais, kaip lietuviai Brazilijoje vadina, kaip sakoma apie juos ir pačių brazilų. 3 pav. (schem.) sužymėti numeriais visi estadai paeiliui, pradedant nuo šiaurės į pietus. 1 lentelėje duodam jų plotą, gyventojų skaičių ir tankumą. Lentelės numeriai atitinka schemą. Be šitų estadų, kaip minėjome gvildendami sienas, Brazilija gavo iš Bolivijos žemės plotą, kuris nesudaro atskiro autonominio vieneto ir vadinamas „Territorio

do Acre", schemoje pažymėtas T. A. raidėmis; o visos valstybės sostinė ir jos artimiausios apylinkės, kad nebūtų persvaros nė vienam estadui, išskirta į atskirą autonominį vienetą District Federal (pav. D. F.); centrui priklauso ir Acre'o administravimas. Į D. F. įeina Rio de Janeiro miestas, kuris dabar yra federacijos sostinė, bet yra vienas estadas taip pat Rio de Janeiro vardu. Tačiau jis atskirtas, turi savo autonomiją, kaip estadas, ir atskirą sostinę — Niteroy, kuri yra kitame Rio de Janeiro įlankos pakraštyje.

Federacijos sostinė, kada valstybės centras bus kolonizuotas ir tirščiau gyvenamas, numatyta perkelti į Goyaz'o estadą. Tenai netoli Formozos miesčiuko (16° pietų L. ir 48° vakarų l.) paskirtas tam tikslui žemės plotas 150 k. × 75 k. Toks sostinės perkėlimas Brazilijoje ne naujiena. Pirmiau, kolonijų laikais, ilgai kolonijos sostinė buvo dabartinė Bahijos estado sostinė São Salvador de Bahia. XX a. pradžioje buvo perkelta į Bello Horizonte — Minas Geraes estado sostinę, kuri taip pat numatyta federacijai, suplanuota, vietoje pažymėta, vėliau pradėta statyti; dabar ji turi jau apie 120 tūks. gyv.

LENTELĖ Nr. 1.

Administratinis Brazilijos padalijimas, plotas ir gyventojų skaičius.

Eilės Nr.	Estadai	Sostinės	Plotas tk. kv. k.	Gyvent. skaič. tūkstančiais	
				1920 m.	1929 m.
—	Teritorija Acre	Rio Branco	151	92	110
1	Amazonas	Manáos	1800	363	420
2	Pará	Belém	1150	984	1300
3	Maranhão	São Luiz	460	874	1100
4	Piauhy	Terezina	300	609	770
5	Ceará	Fortaleza	100	1319	1600
6	Rio Grande do Norte	Natal	55	537	700
7	Parahyba	Parahyba	75	961	1200
8	Pernambuco	Recife	120	2155	2700
9	Alagôas	Maceió	50	979	1100
10	Sergipe	Aracajú	39	477	520
11	Bahia	São Salvador	550	3334	4000
12	Goyaz	Goyaz	750	512	650

Eilės Nr.	Estadai	Sostinės	Plotas tk. kv. k.	Gyvent. skaič. tūkstančiais	
				1920 m.	1929 m.
13	Matto Grosso	Cuyabá	1400	247	320
14	Minas Geraes	Bello Horizonte	590	5888	7300
15	Espirito Santo	Victoria	45	457	600
16	Rio de Janeiro	Niteroy	69	1559	1900
17	São Paulo	S. Paulo	250	4592	6200
18	Paraná	Curitybá	196	686	950
19	Santa Catharina	Florianopolis	94	669	900
20	Rio Grande do Sul	Porto Alegre	280	2183	2800
—	Districto Federal	Rio de Janeiro	1	1158	1800
		Iš viso		30636	39000

Kaip matyti, Brazilija yra toks didelis kraštas, jog sąlygos joje, imant visą kraštą, turi būti labai skirtingos įvairiose vietose. Tikslu yra kraštas diferenciuoti, padalyti regionais. Tokio padalijimo pagrindu galima dėti įvairūs geografiniai faktoriai, kaip antai: klimatas, augmenija, paviršiaus diferenciacija ir t. t. Bet kadangi mes visos šios apžvalgos pamatu dedame žmogų, išeivį, tai pasistengsime čia iš karto taikyti mūsų paimtąjį kriterijų. 2 lentelėje duodame ta pačia geografine tvarka visus estadus ir sužymime gyv. tankumą 1 kv. klm. Greta eina daviniai apie svetimšalius, t. y. kiek tame estade vienam šimtui brazilų tenka svetimšalių ir kiek iš tųjų svetimšalių yra estado sostinėje apsigyvenę. Tai mums parodys, kur eina emigrantai, kur jie užsilaiko miestuose ir kur kolonizuoja kraštą.

LENTELĖ Nr. 2a.

Eilės Nr.	Estadai I-ji grupė	Gyvent. tankumas 1920 m. 1 kv. k.	1927 m. gyvent. tankumas	Kiekvienam šimtui brazilų buvo svetimšalių	Kiek % svetimš. gyvena sostinėj
—	Teritorija Acre	0,6	(0,7)	4,0	—
1	Amazonas	0,2	(0,2)	5,0	47%
2	Pará	0,8	(1,0)	2,0	82%
3	Maranhao	2,5	(3,2)	0,2	56%
4	Piauhy	2,5	(3,1)	0,1	33%

Pastabos. a) Apskritai silpnai tegyvenamas kraštas.
b) Svetimšalių labai maža.
c) Daugiau kaip trečdalis svetimšalių gyvena estadų sostinėse, t. y. svetimšalių daug atvyksta verstis miestuose daugiau biznio, o ne žemės ūkio reikalais.
d) Tai yra dar neišnaudojamas arba mažai teišnaudojamas kraštas.

LENTELĖ Nr. 2b.

Eilės Nr.	Estadai II-ji grupė	Gyvent. tankumas 1920 m. 1 kv. k.	1927 m. gyvent. tankumas	Kiekvienam 100 brazilų buvo svetimšalių	Kiek % svetimšalių gyvena sostinėj
5	Ceará	8,7	(10,7)	0,1	67%
6	Rio Grande do Norte	10,2	(13,6)	0,1	67%
7	Parahyba	17,0	(22,8)	0,1	63%
8	Pernambuco	21,6	(28,0)	0,6	83%
9	Alagoas	34,2	(40,7)	0,1	70%
10	Sergipe	22,2	(25,0)	0,1	50%
11	Bahia	6,3	(7,6)	0,3	70%

Pastabos. a) Apskritai tankiau gyvenamas kraštas nei pirmos grupės estadų.
b) Svetimšalių labai maža.
c) Daugiau kaip pusė svetimšalių gyvena estadų sostinėse. Dar ryškiau nei pirmojoje grupėje matyti vyravimas biznio, o ne kolonizacijos reikalo.
d) Tai yra grynai brazilų kraštas. Senas portugalų kolonizacijos centras ir buvęs vergijos kraštas. Daug juodukų.

LENTELĖ Nr. 2c.

	III-ji grupė				
12	Goyaz	0,8	(1,0)	0,2	6%
13	Matto Grosso	0,2	(0,2)	11,0	2%

Pastabos. a) Labai retai gyvenamas kraštas.
b) Svetimšalių maža, bet pasireiškia jų traukimas į žemės ūkį.

c) Sostinėse pasilieka labai mažas %.

d) Būsimos kolonizacijos rajonas. Brazilijos centras.

LENTELĖ Nr. 2d.

Eilės Nr.	Estadai IV-ji grupė	Gyvent tankumas 1920 m. 1 kv. k.	1927 m. gyvent. tankumas	Kiekvienam 100 brazilų buvo svetimšalių	Kiek % svetimšalių gyvena sostinėj
14	Minas Geraes	10,2	(12,2)	1,5	6%
15	Espirito Santo	10,2	(14,2)	4,0	4%
16	Rio de Janeiro	36,8	(45,8)	4,0	25%
17	São Paulo	18,9	(24,9)	23,0	25%
18	Paraná	3,5	(4,6)	11,0	20%
19	Santa Catharina	7,0	(9,6)	5,0	3%
20	Rio Grande do Sul	7,7	(10,0)	7,0	14%

Pastabos. a) Kiek tankiau gyvenamas kraštas.

b) Svetimšalių daugiau kaip kituose rajonuose. Jų daugiau eina į ūkį.

c) Sostinėse, net tokiam pramonės centre kaip São Paulo, svetimšalių pasilieka mažiau kaip 25%.

d) Esamosios kolonizacijos rajonas. Trys paskutiniai est. yra už atogrąžų srities ribų, jie rečiau gyvenami, bet svetimšalių % turi didesnį kaip kiti atogrąžose (išskiriant Matto Grosso ir São Paulo).

—	Districto Federal	1000	(1226,8)	26,0	100%

Pastabos. a) Atskiras vienetas, didelis miestas.

b) Tik mieste tegali apsigyventi svetimšaliai, kitų vietų nėra.

3 pav. pažymime šituos rajonus romėnų skaitmenimis I, II, III, IV. Matome, kaip antropogeografinis veiksnys sutinka su geografiniu skirtumu. Mums čia daugiau rūpi imigracijos problemos, todėl I ir II rajonai bemaž visai iškrinta iš darbo užbrėžtojo tikslo. Šita aplinkybė ir verčia mus iš pradžios duoti aukščiau išdėstytuosius duomenis, kad būtų galima

toliau kalbėti apie krašto dalį, neliečiant kitų. Ieškodami toliau ryšių tarp įvairių geografinių veiksnių, turėsime progos ne kartą išsitarti, kodėl imigrantai vengia I ir II rajonų.

II. Paviršius ir klimatas.

Žemė, vanduo ir oras.

A. Paviršius.

Visą Brazilijos kraštą sudaro žemumos ir plokštakalnės (115). Šalies geologija dar nėra pakankamai ištirta, tuo labiau, kad karštas, drėgnas klimatas savotiškai atsiliepia reljefo pasikeitimams. Viršutiniai uolų sluoksniai dekompozicijai pasiduoda lengviau kaip šaltesniame ir sausesniame klimate. Pastebėtas cheminis, t^0 ir drėgmės veikimas net 100 m. gilumoje. Dekompozicija yra tokia žymi, jog viršutiniuose įvairios medžiagos sluoksniuose retkarčiais gaunam įspūdžio, lyg susidurtume su mūsų Lietuvoje pažįstamomis morenomis. Tačiau mums yra svarbesnis ne tiek pats reljefo keitimasis, savaime labai įdomus, kiek dabartinė krašto aukštuma, kuri veikia klimatines sąlygas ir tuo labai svarbi žmogui.

Nerasime Brazilijoje kalnų, kaip Europos Alpės. Čia kalnagūbrius dažnai sudaro ne vidaus žemės jėgos, kurių veikimas jau suspėjo užsitušuoti, bet ilgalaikis vandens, oro ir šilimos veikimo procesas. Dažnai pasitaiko aiškus, tipingas senas reljefas, bet tai būva ten, kur klimatas yra kiek sausesnis (Ceará). Sutinkam ir gana savotišką, lyg ir jauną reljefą, kur tik geologiniai ir paleontologiniai metodai gali nustatyti viršutinės plutos amžių. Tiek savotiškas formas jai suteikė ypatingos klimato sąlygos. Bet šitie procesai negalėjo iškelti aukštų kalnų; jie galėjo tik išraižyti reljefą, įvairiai veikdami vienos ir kitos rūšies medžiagą. Visi Brazilijos „kalnai“ nepasiekia 3 tk. m. aukščio. Užtat visas, kadaise čia, gal būt, buvusių milžinų kalnų pamatas, dabartinė plokštakalnė, portugalų kalba „planalto“ vadinamas, sudaro galingą masyvą, kurio aukštį Ferlain'as nustato vidutiniškai tarp 300 m.—1200 m. (120); Sinickis leidžia 800 m. (121). Brazilų statistika duoda 300—1000 m. skaičius (2). Savo apžvalgoje neminėsime į šiaurę nuo Amazonės upės

esančio Párimos masyvo nei pačios Amazonės žemumos, kurie išeina iš mūsų paimtų ribų. Žymesnę likusiojo krašto dalį sudaro vadinamoji Brazilijos sistema (4 pav.), t. y. plokštakalnė su senos kilmės kalnagūbriais, savotiškais „liudininkais“ arba „Brazilidomis“ (116). Ten, kur klimatas daugiau drėgnas, kalnų kontūrai lyg ir švelnesni, ilgalaikė erozija, nuo siluro laikų, juos padarė apvalius. Kur jis daugiau sausas, sutiksim jei ne peneplenų, tai tikrų liudininkų (Bahia). Drėgname klimate kristaliniai kalnai sudarys lyg ir sistemas; kur šalčiau, ten rasim izoliuotų viršūnių (Rio Grande do Sul). Skirtingą aliuvijaus formaciją randame Paragvajaus upės žemumoje, o taip pat paliai Amazonės intakus, t. y. Brazilijos sistemos pakraščiuose. Bet Aragvaya upė sudaro kelių šimtų k. Bananal salą, kurios apylinkės taip pat aliuvijaus kilmės.

Aukštumos labai arti prieina prie krantų. Tarp pietų L. 15° ir 25° žemumai paliai krantą visai neliko vietos. Kalnai tiesiai „krinta“ į vandenyną (16 pav.), o 5°—15° ir 25°—32° kiek atitolsta į krašto gilumą. Įvairiose vietose šitie „kalnagūbriai“ išsišakoja ir turi įvairiausių vietinių vardų, iš kurių čia paminėsiu „Serra do Mar“ — Jūrių kalnus, kurių vardas labai gerai apibūdina jų geografinę padėtį. Su kitais vardais susitiksime vėliau, o čia atskirai nekartosime. Sierra do Mar šlaitas jūros link yra nepalyginti statesnis, kaip tas, kuris iš palengvo nusileidžia į krašto vidurį ir sudaro „planalto“ — plokštakalnę, visai tinkamą baltajam žmogui gyventi. Šitas planalto ne visur yra lygus, o dažnai kalvotas. Jei tokiose vietose bulvėmis apsodinti didžiausi laukai, tai gaunamas vaizdas, kiek panašus į Lietuvos Žemaičių aukštumą, kaip teko matyti São Paulo estade São Roque miesto apylinkėse. Jei plokštakalnė lygi, kas pasitaiko dažniau ten, kur klimatas jau kiek sausesnis ir miškas neauga, tai tokios lygumos, dažniausiai žole apaugusios, vadinasi „taboleiros“. Geriau iliustruoti dviem Serra do Mar šlaitam kontrasto schemose (5 ir 6 pav.) duodame dviejų geležinkelių profilius. Vienas jų eina iš Rio de Janeiro į Minas Geraes estadą iki São Francisco upės krantų, kur yra miestas Pirapora. Kitas — nuo Santos uosto São Paulo estade iki Paranahybos upės, Paranos intako (stotys Eng. Berthout ir Anhanguera). Kitu būdu tą patį iliustruoja 18 pav., kur matom jūros šlaitus ir patį vandenyną nuo aukštumos daugiau kaip 900 m. ir

mažiau kaip 20 k. atstume. Tai yra pakeliui iš Santos į São Paulo, 750 m. aukštumoje.

Aukščiausias Brazilijos sistemos taškas „O Pico da Bandeira“ — Vėliavos kalnas — 2950 m., jis aukščiausias visoje valstybėje ir yra pasieny tarp Minas Geraes ir Espirito Santo est. kalnuose, kurie tenai turi vietinį pavadinimą „Serra de Capara'o“. Planalto aukščiausia vieta ne viršūnė, o ištisą plotą randame Goyaz est. toj pačioj apylinkėj, kuri yra parinkta būsimajai federacijos sostinei. Tenai palyginti nedideliam plote sueina arti trijų galingų vandens arterijų aukštupiai. Randame ir Amazonės intakus, kurie teka nuo 16° iki pusiaujo; yra ten ir Paranos intakų, kurie neša vandenį į tolimą Laplatą prie Buenos Ayres 34° nuo pusiaujo; ten pat pradeda savo tėkmę ir São Francisco upės intakai. Ši upė perkerta kalnus ir įteka į vandenyną tarp Alagoas ir Sergipe estadų 11° P. (125). Taboleiros paviršius yra vietomis toks lygus, jog labai sunku yra nustatyti vandenskyros linija; pav., Matto Grosso estade Amazonės ir Paragvajaus upių sistemos lietingame laikotarpyje tarp savęs sueina ir semia savo vandenis iš vieno „šaltinio“ (109). Tačiau vietomis ilgos erozijos rezultatas visai sudaro kalnagubrių įspūdį. Reljefas yra iliustruotas 19, 20, 21, 22 pav. Matyti, kad įlipęs į kalnus nuo jūros kranto ir kiek nusileidęs anapus, žmogus randa, paviršiaus atžvilgiu, žemės ūkiui patogesnių vietų, nei labai status „jūros“ šlaitas (23 pav.).

B. Klimatas.

Krašto paviršius, kaip matėme, turi savo ypatybių; lygiai taip pat turi jų ir klimatas, palyginus su šiaurės pusrutulio klimatu. Paties žemyno konfigūracija ir padėtis duoda tam pagrindo. Platus 5° pietų L. Pietų Amerikos žemynas eina siauryn į pietus, kur didėja abipus sausumos esančių vandenynų įtaka, t. y. vanduo švelnina vasaros karštį ir žiemos šaltį, išlygina įvairių metų laikų t°. Nors geografinis pusiaujis perkerta Braziliją Amazonės srity, bet šilumos ekvatorius, pasak Supan'o (123), eina Pietų Amerikos šiaurės pakraščiais. Tokiu būdu visa Brazilija šilumos atžvilgiu yra vienoj jo pusėj, lyg ir keliais laipsniais toliau nuo pusiaujo. Kitaip būtų, jei geografinės koordinatės sutaptų su termokoordinatėmis. Vidužemių

jūros Afrikos pakraščiai yra kaip tik priešingai padėti, nes yra lyg arčiau ekvatoriaus, kadangi termoekvatorius eina per Timbuktu—Masaua, o pati Afrika yra platesnė savo šiaurės dalyje. Dėl vienos šitos priežasties baltajam žmogui Pietų Amerikoje galima arčiau pusiaujo gyventi ir dirbti, negu š. Afrikoje. Ekvatoriaus srity yra juosta, aprėžta iš abiejų šonų labai mažais svyravimais, 26° izoterma metinės t°, kur, manoma, europietis negalįs fiziškai produktingai dirbti. Ši linija mums pažymės tą Brazilijos plotą, apie kurį, nagrinėdami išeivybės problemą, galim nekalbėti. Nuo Kolumbijos respublikos sostinės ji leidžiasi į pietus iki Bolivijos, Paragvajaus ir Brazilijos sienos, o iš ten per Matto Grosso estadą į pietus nuo Minas Geraes Uberabos miesto, beveik pasiekdama jį ir São Paulo pasienį, po to pasuka į šiaurę ir netoli Bahijos estado sostinės São Salvador'o išeina į vandenyną. Štai būtų plotas nuo šitos linijos į šiaurę, netinkamas kolonizacijai, jei čia būtų nedidelio aukštumo žemuma. Bet dalis šito ploto užimta tos Brazilijos sistemos, apie kurią jau esam kalbėję. Aukštumose apie 160 m. pasikeliant t° mažėja 1°. 3 lentelė duoda aukščiau ir arti pajūrio žemai esančių kai kurių Brazilijos miestų t° palyginimą.

LENTELĖ Nr. 3.

T° aukštumose ir žemumose.

Eilės Nr.	Vietos pavadinimas	Estadas	Pietų L.	H. m.	T°/
1	Recife	Pernambuco	8°6 ′	pajūry	24,0
2	Garanhuns	Pernambuco	8°54′	848	18,5
3	Maceio	Alagoas	10°15′	pajūry	24,1
4	Formoza	Goyaz	15°32′	912	17,9
5	Pocos de Caldos	Minas Geraes	20°47″	1186	14,5
6	Juiz de Fora	Minas Geraes	21°44′	681	17,4
7	S. Carlos do Pinhal	S. Paulo	22°01′	847	16,4
8	Therezopolis	Rio de Janeiro	22°27′	910	15,3
9	Rezende	„ „ „	22°28′	399	18,2
10	Rio de Janeiro	Distr. Federal	22°54′	pajūry	22,7
11	Santos	S. Paulo	23°56′	„	24,0
12	Curityba	Paraná	24°25′	908	14,5
13	Caxias	Rio Gr. do Sul	29°10″	760	14,0
14	Porto Allegre	„ „ „ „	30° 3″	pajūry	19,1

P a s t a b a. Matyti 4—5° skirtumas, pav., tarp 1 ir 2, tarp 9 ir 10, tarp 13 ir 14. Tas skirtumas baltojo žmogaus gyvenimui turi didžiausios reikšmės. Tame glūdi Brazilijos svarbumas europiečiams kolonizuoti.

Palyginus Recife ir Garanhuns, Rio de Janeiro ir Thereozopolis, Santos ir Curityba, Porto Allegre ir Caxias, sąlygos yra analogiškos; jei visas planalto kraštas būtų kiek į pietus pastumtas, tuo jis kolonizacijai pasidarytų dar tinkamesnis. Jei paimsime nagrinėti 20° izotermą, atogrąžų srities sieną, tai gausime jos padėtį: ji nuo Perú respublikos netoli nuo pusiaujo leidžiasi į pietus iki 35°, o ten pasuka Atlanto vandenyno link, išeidama Rio Grande do Sul estado šiaurės daly į jūrą. Siversas tą izotermą veda iš Limos per Cordoba, Paraná į Rio Grande do Sul (117), — tai beveik sutampa su Bortholomew priimtais daviniais. Tokiu būdu bemaž visa Brazilija yra atogrąžų zonoje, bet „planalto" suteikia jai pirmumų, palyginant su kitais šitos srities kraštais. Brazilai t° atžvilgiu skiria krašte 3 klimatines juostas (2): 1) ekvatorialinė — 25° izoterma: Acre, Amazonas, Pará, Maranhão, Piauhy, Ceará, Rio Grande do Norte, Parahyba, Pernambuco, Alagoas ir šiaurinės dalys Goyazo bei Matto Grosso.

2) Subtropikalinė 25°—19° izotermų ribose: Sergipe, Bahia, Espirito Santo ir dalys Rio de Janeiro, Minas Geraes, Goyaz bei Matto Grosso.

3) Vidutinė 19°—16° izotermų ribose: São Paulo, Paraná, Santa Catharina, Rio Grande do Sul ir dalys Rio de Janeiro, Minas Geraes bei Matto Grosso.

Šitos sritys parodytos 3 pav. aukščiau. Iš jų paliesim visą trečiąją ir dalį antrosios zonos.

T° svyravimai šiaurės Brazilijoj, kaip sakėme, labai nežymūs, vos vienas du laipsniai, bet ir pietinėj daly neišeina iš 40° ribų (Lietuvoje 60°). Kraštutiniai minimumai 0° ir vietomis iki —10°, o maksimumai 30°, 40° (Lietuvoje atitinkamai —30° ir +30°). Vidutiniškai t°, galima pasakyti, yra pastovi. Tačiau pasitaiko vietomis anomalijų. Toki Matto Grosso žiemos metu t° staigūs kritimai, vadinami „friagem de São João" (nuo frio — šaltas). Pietų vakarų vėjas per keletą valandų pakeičia 20° su viršum t° iki 10° arba net 5°. Kontrastas darosi todėl

didesnis, kad šiam vėjui palankias sąlygas sudaro šiaurės vėjas, nuo kurio, atvirkščiai, kyla t°. Todėl iš karštesnio oro, kaipo normalaus, pasidaro žymiai šaltesnis, nekaip turėtų būti. Retkarčiais tokia šalčio banga prieina iki Amazonės žemumos. Reiškinys, rodos, susijęs su Pampos vėju, kuris turi garsų vardą, ypač jūrininkams pažįstamą „Pampeiro". Pačiame Rio de Janeiro pasitaiko t° svyravimų, kada saulėtą šiltą orą pakeičia lietingas ir šaltokas. Temperatūrai turi daug reikšmės, jei lyginsime, net artimos vietos, ne vien tik aukštumos, bet ir apylinkės reljefo konfigūracija. Žiemos metu, kada nėra vėjo, šaltas oras slenka nuo kalvų ir tuomet slėniuose pasidaro šalna; tai kenkia augalų kultūroms, kurios šalčio bijosi, pav., kava. Keliais pavyzdžiais t° skirtumas parodytas 4 lentelėje.

LENTELĖ Nr. 4.

Temperatūros skirtumai įvairiose vietose vienu metu. Centras São Paulo, nuo jo atstumai oro linija, kilometrais.

Eil. nr.	Pavadinimas	1929 m. dienos									
		IX.28	X.8	10	11	14	16	18	24	25	kil.
						Maximumai					
1	Rio de Janeiro	33	29	31	28	26	24	24	24	24	360
2	Santos	24	24	35	28	30	20	24	21	21	50
3	São Paulo	28	34	33	34	34	19	23	19	18	—
4	Riberão Preto	35	38	38	38	39	36	33	32	33	290
5	Curityba	22	—	26	23	25	16	18	14	13	340
						Minimumai					
1	Rio de Janeiro	20	21	21	22	22	18	19	19	19	
2	Santos	16	20	15	20	20	16	19	19	18	
3	São Paulo	11	16	14	17	18	13	14	15	15	
4	Riberão Preto	12	16	14	17	21	20	21	19	20	
5	Curityba	5		13	16	15	10	14	12	11	

Šita lentelė vaizduoja įvairumą *vietinių* sąlygų. Paėmėme t°, kaip lengviausiai pasiduodančią skaitmenų iliustracijai. Riberão Preto S. Paulo est. turi maksimališką t°, ir skirtumas sudaro 15°, pav., X.25, kada buvo 33° ir 18°. Kitais atžvilgiais, pav., dirvožemio, kitų ūkio sąlygų, kenkėjų, sveikatos, skirtumų pasitaiko dar ryškesnių. Tas rodo, kaip reikia ilgai, stropiai ir detališkai kraštas studijuoti, kad būtų galima gerai jis pažinti.

Slėgimo svyravimai siekia vos 15 m/m. (Lietuvoje 40 m/m.). Normaliai nėra sąlygų, kurios veiktų nuolatiniams vėjams. Į pietus nuo 20° L. vėjai pučia lygiagretiškai krantams ir todėl vaidina dar mažesnę rolę. Į šiaurę nuo Pernambuco bemaž nuolat yra vėjas nuo jūros, ypač po pietų, kada tokiam pastoviam *vietiniam* vėjui susidaro dar ir vadinamojo brizo kuriamos sąlygos. Tai duoda orui vėsumo, kaip tai matyti ir iš mūsų 3 lentelės, kurioj Recife miesto t° yra žemesnė, kaip galėtų būti tame L. (106). Rio arba ypač Santos, kur artimi kalnai kliudo tokiam brizui, t° yra palyginti, turint galvoj skirtumą L°, žymiai aukštesnė, kaip Pernambuco arba Bahijos est.

Debesuotumas yra vidutiniškai mažesnis kaip Lietuvoje: 5° prieš 6°. Bet Serra do Mar srity drėgnas oras nėra gerai skaidrus, lyg ir kiek miglotas.

Kritulių atžvilgiu Brazilija yra gerose sąlygose. Kalnų aukštumas nėra toks didelis, kad sulaikytų vandenyno drėgmę, bet sudaro patogias sąlygas, kad gerai kondensuotųsi, kada jų prisotintas oras pasiekia „planalto", kur t° yra kiek žemesnė, ypač vasarą; tuomet ten šiltas oras kyla aukštyn, plečiasi ir atvėsta, o su juo kartu susimaišo atneštas iš vandenyno šiltas ir drėgnas. Todėl vasaros laikas yra lietingas Espirito Santo, Rio de Janeiro ir São Paulo estaduose, o taip pat ir krašto vidury, kur tik vėliau, palyginant su pakrantėmis, lietingas laikas prasideda ir anksčiau baigiasi. Paranos baseinas gauna lietaus pavasarį, o pietų dalis turi per visus metus. Pernambuco ir gretimųjų estadų krantai turi žiemą lietingą, — tai yra laikas be vėjų. Amazonės pakraščiuose lyja rudenį. 7 pav. parodytas šitas suskirstymas. Matyti, kad Braziliją galima pavadinti vasaros lietaus šalimi, nes kitos sritys užima labai nedidelius plotus. 8 pav. duodami krituliai m/m.

Tik São Francisco paupyje paliai Joazeiro Bahijos est. pasitaiko vietų, kur lietaus iškrinta mažiau kaip 250 m/m; t. y. dykumų riba. Jei kiek praplėsime šitą zoną iki Jatobos miesto į žemupį ir iki Minas Geraes est. aukštupio link, tai gausim 500 m/m. sritį. 100 m/m. sritis jau yra, galima sakyti, normali ir siekia Parnahybos upę į šiaurę, Piraporos miestą pietuose. Nuo Paragvajaus upės ištakų per Amazonės intakus Xingu (skaitoma šingu), Aragvaya ir Tokantins iki Maranhão est. iš vienos pusės, nuo Recife per S. Salvador ir Uberaba iki Paragvajaus, iš kitos, yra pradžia 1500 m/m. zonos. Daugiausia lietaus gauna Serra do Mar kalnai ir Serra do Montiqueira, o taip pat Paranos upės žiočių rajonas.

Išskiriant labai mažą plotą São Francisco srityje, normaliai visur lietaus pakanka. Bet Cearos est. būva dažnai neteisingas lietaus suskirstymas ir tuomet ten pasitaiko sausmetis; o karštam klimate tai reiškia baisiausią badą, apie kurį mes ir supratimo neturim ir negalim turėti, nematę visų saulės išdegintų laukų. Ši priežastis sudaro sporadinę gyventojų emigraciją iš šito estado į pietus ir į Territorio do Acre. Visur kitur vandens žmogaus ūkiui pakanka, ir nors pasitaiko sausmetis, bet jisai yra reguliariškas, ir žmogus sugeba prie jo prisitaikyti, kaip, pav., Goyaz ir Matto Grosso estaduose, kur gegužės rugpiūčio mėn. pasitaiko, kad nė vienas vandens lašas nekrinta.

Smulkesnių davinių duodame 5 lentelėje, kuri vaizduoja Rio de Janeiro, Goyazo, Bello Horizonte (Minas Geraes sostinės), Santos ir būsimosios sostinės paliai Formozos miestą klimatines sąlygas.

LENTELĖ Nr. 5.

Klimatiniai kai kurių vietų daviniai.

Rio de Janeiro a.

Mėnesiai	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	met.
Temp. t°.	25,3	25,6	24,8	23,3	21,8	20,6	20,1	20,5	20,8	21,4	22,3	24,4	22,7
Drėgmė %	78	78	80	79	79	79	78	76	79	79	79	78	78
Kritul. m/m.	134	114	130	92	74	72	48	45	78	93	104	134	1118
Lyja dienų per mėnesį	14	12	14	11	11	9	8	8	12	15	15	15	143

Bello Horizonte b.

Temp. t°.	22,1	22,6	22,2	21,0	18,6	17,2	16,5	18,1	20,4	21,2	22,0	21,6	20,3
Drėgmė %	77	76	76	76	72	69	70	69	68	71	71	75	73
Kritul. m/m.	329	224	164	71	16	12	10	23	37	138	208	279	1512
Lyja dienų per mėnesį	21	13	12	12	4	4	2	4	4	12	16	19	123

Santos c.

Temp. t°.	24,6	25,5	24,4	22,6	20,5	19,0	19,1	18,9	19,4	20,5	22,8	24,2	24,9
Drėgmė %	78	76	78	78	76	80	75	78	82	79	77	74	77
Kritul. m/m.	270	216	301	171	157	60	115	118	140	157	198	181	2084
Lyja dienų per mėnesį	13	12	15	12	11	10	9	10	11	14	13	17	147

Goyaz d.

Temp. t°.	24,3	24,6	24,5	25,0	24,5	22,9	23,3	25,0	26,1	23,9	25,0	24,0	24,4
Drėgmė %	81	81	79	72	65	61	56	51	53	68	79	84	69
Kritul. m/m.	308	276	295	124	11	13	0	11	44	123	219	264	1688
Lyja dienų per mėnesį	16	14	14	7	1	1	0	2	3	8	11	13	90

Formoza e.

Temper. t°.	21,2	22,0	22,0	21,3	20,0	18,8	19,0	20,6	22,7	23,2	22,0	21,4	21,2
Drėgmė %	85	80	81	81	74	72	65	59	57	71	81	85	74
Kritul. m/m.	360	222	164	135	19	3	5	29	57	135	213	376	1717
Lyja dienų per mėnesį	21	16	18	13	5	2	1	3	7	12	19	23	140

III. Augalai.

A. Augalai.

Kaip esame pasakę įžangoje, mes nesiimsime augalų sistematikos, bet pasistengsime apibūdinti įvairias augalų asociacijas, ypač jų veikimą žmogui. Neišvengsime nesustoję terminologijos srity, su kuria toliau bus reikalo. Vietinius terminus vartojant, tiksliau galima atvaizduoti augalų asociacijų diferenciavimasis, suskirstymas, negu kaip tai galėtų padaryti ilgi aiškinimai mūsų kalba, kurioje tinkamų tai ar kitai formai žodžių visai nėra. Rašinio gale bus pridėtas trumpas žodynėlis su vartotų terminų paaiškinimais, kad skaitytojui galima būtų lengviau orientuotis. Visi šitie terminai vartojami ir gyvoje krašto žmonių kalboje, ir mokslinėje įvairių kalbų literatūroje.

Atvykęs į Braziliją žmogus tuoj susiduria su nepereinamais miškų tankumynais. Portugalų keliauninkas Cabral pakeliui į Indiją 1500 m. atrado Brazilijos kraštą (137), bet vos 1532 m. pirmas *organizuotas* kolonistas, taip pat portugalas, išdrįso įžengti į šitą mišką, kada Martim Affonso de Souza padėjo pirmos kolonijos pamatą São Vicente (netoli nuo dabartinio Santos miesto São Paulo est., — 18 pav. kairiojoje pusėje matyti ta vieta). Šitame nepereinamam miške augo tas medis, kurį Europa pamatė pačioj pradžioj XVI a. ir kuris paskolino savo vardą visam tam kraštui; tai buvo kadaise garsus *„páu Brazil"* (Caesalpinia echinata Lam.). Daug laiko ir vietos užimtų visų šitos atogrąžų girios *Urwald* — vokiškai) augalų išdėstymas, tiek yra čia įvairumo. Milžinas *Jequitibá* (Couratari legalis Mart), kurio stiebas siekia 30 m., o apačioje turi 5—7 m. skersmenį, auga greta mažytės žolelytės. Garsus Europoje palisandras, raudonas medis, *Jacarandá* (Machaerium Allemani), iš kurio darytas ir tas stalas, ant kurio rašomos šitos eilutės, auga greta kokio nors mažai pas mus girdėto, pav., *Gonçalo Alves* (Astronium fraximifolium Schott), iš kurio padirbtas fotelis. Ten yra ir geležinis medis, *Pau Ferro* (Swartzia tomentoza DC), auga balzamo medis, *Oleo Balsamo* (Myrospermum erythroxylum Fr. Allem). Visų neišvardinsi, gana pasakyti, kad galėtum čia paminėti daugiau kaip 50 įvairių miško medžių ir dar toli gražu nebūtų baigtas jų sąrašas. Toks pat įvairumas ir medžio ypatybių — jei Jacarandá turi lyg. svorį 1,44, tai *Oleo pardo* (Myrocarpus frondosus Fr. Allem) sveria vos 0,54. Tas įvairumas, sakytum, gausingumas rūšių ir atmainų yra geriausia šito pakraščių atogrąžų miško žymė. Esą ir nemėgstąs atogrąžų medis augti greta kito broliško. Tik *Perobos* medis (Aspidosperma Fr. Allem), Rio Doce slėny, Espirito Santo est., sudaro ištisus miškus, kitur pakraštėje miškas yra labai maišytas. Tai žymiai apsunkina jo eksploataciją, kuri ir be to nėra lengva. Atminsim, kad ir mūsų pirklys mėgsta mišką „likviduoti" žiemą, kada užšalusios upės duoda jam laisvę, o sniegas lengvina susisiekimą. Brazilijoje to nėra ir miškas dar daugiau neprieinamas. Jo eksploatacija yra tokia sunki, jog retai kur yra organizuotai vedama. Jei žmogus ir apsiimtų mišką eksploatuoti, panorėtų pats vienas, neorganizuotai, miške įkurti savo ūkį, tai ir čia augmenija jam priešais kelią pastos.

Drėgname ir šiltame klimate augalas greičiau pakils aukštyn, nei žmogus jį sugebės išnaikinti ir savo lauką užsėti, saugoti, prižiūrėti ir derlių nuimti; arba tas laukas bus jau toks mažytis, jog žmogui darbo užteks vos sau tik maisto pasigaminti. Aplink bus tankumynai, pro kuriuos ir saulės šviesa nepasieks kolonisto lūšnos (25 pav.). Ta pati drėgmė ir šiluma, kuri neduoda žmogui lauko išravėti, jam baisesnių priešų priveis — įvairių ateiviui nežinomų ligų. Iš artimo miško ir žvėrys lengviau jo bandai pakenks. Dažnai pasitaiko, kad šitame miške žmogus, neišlaikęs kovos su gamta, žūva arba bėga iš ten kur kitur „laimės ieškoti", jei dar jėgų tam turi. Taip pasitaiko dabar, taip buvo ir pirmoje portugalų gadynėje. Vietinių gyventojų padedamas lipo europietis į kalną, kol pasiekė viršūnę, kuri, jo laimei, nėra labai aukštai, arti 1000 m. Kitoj pusėje Serra do Mar viršūnių jau sąlygos kiek kitoniškos. Čia pats miškas, augąs derlingiausioje žemėje, galėjo pavirsti žmogaus gidu (palydovu), kuris jam tas žemes ir rodė. Kiek sausesnis klimatas, lygesnė vieta, žemesnė t^0, viskas ateiviui buvo palankiau negu apačioje. Pats miškas, rodos, jau ne toks baisus: tarp miškų, juo toliau nuo kranto, juo daugiau atsiranda prošvaisčių, aikščių. Čia prasideda miškų ir laukų, savotiškų pievų, tyrų kombinacija, kaip įvairių kalbų mokslinėje literatūroje vartojamas terminas: miškostepių sritis. Žmogus skirtumą greit pastebėjo ir pradėjo savo kalba vartoti įvairių pavadinimų, ar tai skolindamas jų iš indėnų, ar savo žodžius kurdamas, — apie tai jau sakėme šio skyriaus pradžioje. Turėdamas kur namus pasistatyti, kur gyvulius ganyti, žmogus greičiau įsikabino ir pradėjo „kultūringiau" gyventi.

Mišką jis pavadino *matta,* bendrai plotą, apaugusį ar tai mišku, ar dažniausiai krūmais, vadina *matto* (kaip matome, pats vardas Matto Grosso est. jau vaizduoja jo gamtą). Sakėme, kad miškas pavirto kolonisto draugu, — tai reikia paaiškinti. Juk girios čionai kaip jūros, kurių kirviu ir kabliu negalėjo žmogus nugalėti, bet sausmečiui kiekvienais metais esant, galėjo mišką negailestingai išdeginti, ką ir darydavo karštoje Brazilijoje, lygiai kaip daro šaltoje Vologdoje (vadinamoji *pereložnaja sistema).* Tokį išdegintą, paruoštą žemės plotą jis pavadino *queimados* — degėsiai yra tikslus vertimas. Kada derlius tokiame lauke su laiku mažėjo, o žemės buvo kiek

nori, palikdavo savo apdirbtą plotą ir ruošdavo naujas *queimadas* (26 pav.). Tuomet sename lauke iš naujo darydavosi miškelis, kuris (27 pav.) vadinamas *capoeiro*. Žmogaus nepaliestas miškas arba jo geroką laiką, daugiau kaip 20 metų apleistas, vadinasi *matta virgem* (iš lotyniško *virginis*). Kaip iš pav. matyti, tokios queimados daromos ir dabar. Toje vietoje, kuri atvaizduota (fazendoje Peroba S. Paulo estade), pasodinta jau kava (1929 m.).

Blogesnėje žemėje, kurią žmogus vartoja ganykloms *(pasto)* (28 pav.), jau ne miškas auga, bet mažesni medžiai, ir tų plotų vaizdas daros visai panašus į mūsų apleisto vaismedžių sodo vaizdą. Toks plotas vadinamas *campo*, laukas, pieva, bet jam atskirti nuo tikrosios pievos pridedamas žodis *cerrado*, kuris reiškia — apdengtas, ir gaunam daugiskaitoje vartojamą terminą *campos cerrados*. Tokiame dirvožemy termitai stato savo „namus". Matome iš pav., kokie dideli būva šitie jų „namai" (29 pav.). Jei labai mažai stepėje yra medelių ar jų visai nėra, tai tokia vieta vadinama *campos limpos* (limpo — švarus) (30 pav.). Jei tokie *campos* sudaro lygumas, tai dažnai vadinasi (dideli plotai) *taboleiros*. Tie jų, kurie apaugę krūmais, vadinami *taboleiros cerrados*, viena tik žole — *taboleiros abertos* (aberto — atidaras). Kultūrinių žemėvaizdžių nomenklatūrą duosim vėliau, kada kalbėsime apie ūkį.

Matta užima Bahijos est. pietinę dalį ir eina toliau į pietus iki Rio Grande do Sul šiaurės dalies. Daugiausia turi miškų Espirito Santo est., kurio plotas prieina arčiausia prie jūros. Rio de Janeiro est. geri miškai, nors dalis jų žmonių išnaikinta, bet net pačiame Rio de Janeiro priemiesčių tramvajai per pusvalandį ar 40 min. atgabena keleivį iš miesto centro į mišką. Minas Geraes est. São Francisco upė skiria į 2 dalis: viena į šiaurę labai mažai dar ištirta, nežinoma ir antra į pietus, kur buvo daug miškų, — net viena jos sritis vadinama „Matta" (7). Ten gerai plinta įvairios kultūros. Matto Grosso ir Goyaz savo šiaurės dalimis siekia Amazonės upyną ir sudaro dalį milžinų miškų, kurie, kaip jau esame sakę, išeina iš mūsų darbo ribų. Užtat šitų est. pirmasis, savo pietų vakarų dalimi, yra Paragvajaus upės žemumoje, taip pat mišku apaugęs. São Paulo miškas geografiškai dalimi sudaro Minas Geraes „matta" tęsinį, o dalimi Paranos upės slėnio mišką ir dar labai neseniai

turėjo didelių matta virgem plotų. Bet žmonės naikino juos savo kultūroms, ypač kavai, kaip žemiau pamatysim, kada nagrinėsim ekonominį estadų būvį, ir dabar maža tų miškų beliko, juos pakeitė milijonai ha dirbamos žemės. Miškų naikinimas buvo toks greitas ir didelis, jog buvo kuo susirūpinti. Geležinkelio kompanija *Paulista,* kad užtikrintų sau reikalingą bėgių tiekimą, pradėjo organizuotai sodinti importuoto medžio (iš Australijos) miškus, ir dabar gana dideli plotai eukaliptų (31 ir 32 pav.) ekspluatuojami geležinkelių reikalams ir popiermalkiui. Eukaliptas greičiau auga. Capoeiro, kaip sakėm, reikalauja 20 m. ir ne visi jo medžiai tinka geležinkelių reikalams. Eukaliptas per 8 metus jau duoda pakenčiamos medžiagos, o iškirtus jį, galima toj vietoj atnaujinti kultūros.

Paranos est. yra jau prie atogrąžų miško sienos, ypač važiuojant geležinkeliu iš Paranaguos uosto (131) ryškiai matyti šita riba. Iki kalnų viršūnių pakrančių lapuočių atogrąžų miškas; į kitą pusę pavažiavus link estado sostinės Curitybos, staiga mainosi vaizdas: vietoj nepermatomų tankumynų žmogus stebisi įspūdinga perspektyva spygliuoto *araukarijos miško,* sakytum — mūsų pušyno *(araucaria braziliana* — Lamb.). Araukarijos miškai išeina iš Paranos est. ribų ir užima gretimų estadų dalis, iš viso arti 100 tk. kv. k. plotą. Tie miškai vadinami *pinheiros.* Medžio daug eksportuojama, bet ir čia miškai šiaurės vakarų estado srity tikrai dar yra „virgem". Pats Curitybos miesto vardas pareina nuo šitų miškų. Indėnų kalba *curu* (skaitoma kuru) reiškia spyglių medis, pušis, o *tiba* — vieta, kur yra daug ko nors: tai Curityba yra „tokia vieta, kurioje daug pušų", tartum „pušynas" (139).

Paranos ir Santa Catharina est. dar svarbi rolė priklauso žinomajam medžiui „Ilex Paraguayensis Saint. Hill", kuris duoda taip mėgiamą Urugvajuje ir Argentinoje arbatą *Herva maté,* arba paprastai *maté.* Tai yra tikras *miškų* produktas, kuris dar tiek nėra sukultūrintas, kad nėra *maté* vykusių plantacijų, o kas 4 metai grįžta žmogus prie tų pačių jam žinomų vietų miške ir ima to paties medžio šakas su lapais, kuriuos paskui apdirba (fermentuoja) ir džiovina. Medis auga 20°—30° pietų L. ribose, Rio Grande do Sul, Santa Catharina, Paraná, São Paulo ir Matto Grosso est. ir, matyti, reikalauja paukščio pagalbos, kad sėkla galėtų dygti. Miškai, kuriuose rauname maté,

nors ir yra mišrūs, bet vadinasi *Hervaes* — tai būtų išvertus „žolynas"*), ir, kaip matom, visai netinka dalyko esmei (vienas pavyzdžių, kad reikia vartoti vietinės kalbos terminai, o ne jų vertimai). Krašto vidury arba ir pakrantėj, bet ten, kur yra ryškus metų laikų skirtumas ir pasireiškia sausmetis, miškas gauna kiek kitoniškesnių formų. Nėra toks tankus, kaip drėgnos atogrąžų srities, ir periodiškai didesnė jo augmenų dalis meta lapus ir medžiai stovi lyg mūsų žiemą ar vėlybą rudenį, sudarydami kontrastą su tais, kurie ir tuomet žaliuoja, kaip antai, kaktusai, palmės. Toks miškas, protarpiais *campos*, užima maždaug, sakysim, „išorinius" pakraščius slėnių prie upių, pav., Xingu, Aragvaya, Tokantins, Parnahyba do Norte ir São Francisco. Arčiau upių, jų slėnių „vidurys" užimtas tikro atogrąžų miško, kaip Afrikoje Nigerio slėny, ir sudaro „juostų miškus". Toks, sakytum, sausas miškas vadinasi *Caatinga* (106, 117). Kiek kitaip Caatingą apibūdina Brazilijos mokslininkas Euklides da Cunha (105), kurio aprašyme yra daugiau diferenciacijos. Bet čia jau įžengiam į terminologijos ginčų sritį, kurios neliesime, nes tai geriau galėtų sudaryti atskiro darbo turinį. Pasakysim tik, kad bendrai labai silpnai ar visai negyvenamos vietos Brazilijoje turi pavadinimą *sertoes*, ką Siversas pritaiko tik pačiai sausajai krašto daliai. Gyvenime ir gyvoje žmonių kalboje pasitaiko šitas terminas bendrai apibrėžti gyvenamoms vietoms. Todėl iš Bahijos ar gretimųjų est. srities, kaip būtų buvę, pasak Siverso, šito pavadinimo taikymas išeina ir apima žymiai didesnį plotą, — apie tai kalbama ir geografinėje Brazilijos literatūroje (14, 15, 24, 102 ir t. t.).

B. Dirvožemiai ir augalai.

Mūsų kalba Brazilijos dirvožemį kiek jau apibūdino prof. Kvašnin Samarin'as (142); čia mes tepaliesime augmenų ir dirvožemių sąntykių problemą.

Minėjome, kad miškas kolonistui tarnauja gidu, rodikliu. Dabar reikia paaiškinti. Žmogaus nepaliesti augalai geriau už kokią knygą atvaizduoja natūralias dirvožemio ypatybes ir jų vertę. Augalai sau atrenka dirvožemį ar, tikriau sakant, toks

*) Herva — iš lotyniško herba — žolė.

ar kitoks dirvožemis leidžia vystytis tiems ar kitiems augalams. Jei mokslininkai pradėjo tai stebėti vos XIX a. pabaigoje, tai „sertoes" gyventojas tai jau seniai išmoko. *Matta virgem* plotuose jis ieškojo *Jangada Brava* (Heliocarpus Americanus Linn) arba Pau d'alho (Gallesia Gorazema Moq). Kada rasdavo, tada žinodavo gerą žemę esant ir greit pastebėjo, kad tokia žemė turi raudoną ar violetinę spalvą, todėl ją pavadino *terra vermelha, terra roxa.*

Kada rasdavo miške palmių ar laukinių ananasų, tai buvo jau ženklas, kad žemė yra blogesnė. Joje, pav., *kava* neaugs. Pasodintas kavos medelis vos išlaikys 3—4 metus, o vėliau, kada reikėtų jau vaisių duoti, išdžius. Tai jau bus nebe tikras *matta virgem,* bet gerai išsivysčiusi *cerrada.* Augančios *Melastomaceae, Mirtaceae, Apocyneae, Anonaceae ir Bambaceae* mokslininką įtikino, kad jis susiduria su tipingais *campos cerrados.* Akacijos, mimozos ir gražūs papartiniai medeliai ten plačiai yra žinomi, ir naujokas greit mokės dirvožemio kokybę iš augalų skirti; o kada jis kiek pagyvens tarp miškų su vietiniais žmonėmis, tai *jatobá* arba *Jatahy* (Hymenaea Curbaril L) jam tikrai smiltingą žemę parodys. Nusivylęs kultūromis *campos cerrados,* žmogus pradėjo jų žemes ganyklomis vartoti, o iš palmės *burity* (Mauritia Vinifera) sau pigią degtinę varyti.

Campos limpos žemė turi dažnai lyg ir mūsų miškų spalvos *(podzol)* dirvožemį *terra branca.* Net mokslinėje literatūroje buvo sakoma, kad *campos* kultūroms netinka (130), kol atvyko į Braziliją XX a. japonų kolonistai ir pradėjo sodinti bulves ir kitas daržoves, kada visiems paaiškėjo, kad vartojant trąšas, galima geras derlius ir iš *campos* turėti. Tačiau tik didelių miestų apylinkėse ariami yra *campos* „dirvonai", o didžiausi plotai dar yra *virgem.* Bet priminsime nors ir mūsų pačių istoriją. Kaip Vytautui buvo sunku per tyrus Juodoji jūra pasiekti, kaip vėliau daug reikėjo jėgų tų tyrų sienoms ginti ir pasirodė nepajėgiama ten įsikurti! Tyrai, kol nėra kelių, kol nėra pakankamai žmonių, visur tinka tik vienai ganyklai. Mainosi sąlygos, didėja potencija ir iš dirvonų darosi turtingi laukai (Ukraina, Novorosija, Argentina). Brazilijos tyrai dar laukia ateivio. Brazilijoje geresnių neišnaudotų žemių dar yra daug, o tyruose buriasi, tartum Zaporožjės kazokai, vadinamieji *ca-*

bóclo arba retkarčiais pasirodydami iš savo miškų klajoja *Indios bravos* — nepaliesti kultūros indėnai.

Campos augmenija nėra vienoda ir jų žemė yra, matyti, taip pat nevienoda, bet šituo atveju drėgmės kiekybė daugiausia sveria. *Barba do bode* (Aristida Pallens Cav.), ožio barzda — žolė rodo, kad ir žemė ir *pasto* (ganykla) niekam netikusi. Įvairių rūšių *capim* — Brazilijoj garsi žolė (Panicum ir Andropogon, įvairūs) laikoma geru pašaru. Paranoje *caraás* yra labai gera žolė, kuri savo ypatybėmis panaši į mūsų dobilus: arkliai labai greit atsigano.

Kaip miškas turi savo pavojų, taip ir *campos:* tarp tyrų randama vietų, kuriose, kaip mūsų miškuose, pelkėse, gali paskęsti ir arklys ir žmogus (vadinasi *atoleiros),* o sausmetį išdžiūvusi žolė ir krūmai slepia visokių reptilijų (125). Bet čia palietėm jau gyvius, apie kuriuos laikas jau kiek plačiau pasisakyti.

IV. Gyviai.

Reptilijų, kurias ką tik minėjome, krašte iš tiesų yra daug. Tačiau manymas, kad jos būtų žmogui labai pavojingos, gerokai praneša faktus. Hettner'is sako, kad reptilijų ir apskritai plėšriųjų žvėrių pavojus kelionės aprašymuose yra dažnai išpučiamas, gal tik tam, kad skaitančiąją jaunuomenę daugiau sujaudintų (114), o Tapie, daug per *sertoes* keliavęs, *gyvatėms* aprašyti ima medžiagos iš savo atsilankymo *Butentan* Institute, S. Paulo miesto mokslo tyrinėjimų įstaigoje.

Jei nesi gyvačių mokslo specialistas, vieną kartą (daugiau būtų jau nemalonu) į ten nueisi. Labai yra naudinga vis dėlto prisižiūrėti, kaip tarnautojas, vaikščiodamas tarp reptilijų, jas užkabinėja, erzina, o jos puola jį. Matyt, kad žmogus, apautas odiniais batais su „getromis", gali įkandimo nebijoti. Gyventojai, gyvačių į Butentaną atnešę, gauna tam tikrą atlyginimą. Gyvačių Institutas reikalingas serum'ui gaminti. Brazilijoje kiekviena fazenda, kuri turi vaistinę, o tokių yra labai daug, turi serum'o, atsiųsto iš S. Paulo. 1926 m. buvo pristatyta 12 tk. gyvačių į Butentaną, kitąmet 11 tk., o 1928 m. iki 15 tk. Tais metais visame krašte buvo sukandžiota apie 19 tk. žmonių,

iš kurių 4 tk. su viršum mirė. Kad gautų gyvačių nuodų serum'ui gaminti, gyvatei įvedama fosforo plokštelė; jinai kanda ir nuodai pasilieka. *Cascavel* (Crotalus terrificus), barškuolė, „išleidžia" 33 mlgr., o *lacheris atrox, jararaca* (akiniuota gyvatė) net 330 mlgr. Arkliui nunuodyti užtenka 0,05 mlgr.

Kad iš gyvačių daugiau nuodų gautų ir kad jos be reikalo jų neišleistų, tai joms neduoda jokio maisto, nes jos, imdamos maistą, tai yra kąsdamos maistą, išleistų savo nuodus; taip be jokio maisto gyvatės išbūva Butentane keletą mėnesių; nugaišusios pakeičiamos naujomis.

Ne visos gyvatės yra kenksmingos, yra ir žmogaus „draugų". Pav., *Mussurana* (Pseudo boa cloelia) ėda kitas gyvates, o pati visai nenuodinga (125). Tačiau žmogus, ypač naujai atvykęs, instinktyviai bijosi reptilijų. Taunay pasakoja nuotykį, kada keliaujant su pranešimu iš Matto Grosso į Rio de Janeiro jam tekę net stovyklos vietą pakeisti. Ten, kur jie (jisai buvo su kareiviais) buvo sustoję, visai arti gulėjo susivyniojęs didelis smauglys. „Rutuliukai", tartum susukta virvė, siekė bemaž žmogaus ūgio. Nesužeistas jis žmogaus nepuls, bet nušauti sunku, todėl ir pasiliko sveikas. Smauglys (Eunectas murinus) gyvena vandeny ir iš ten puola; būva 10—18 m. ilgio. Teko būti Rio Grande upės pakrantėj (Paranos intakas, tarp Minas ir São Paulo); ten kiek prieš tai tokia baisenybė sučiupo 11 metų vaiką. Upėse arba pelkėtose jų pakrantėse pasitaiko ir krokodilų. 33 pav. rodo visai netoli São Paulo „kovą" su jais (Rio Claro). Paukščiams, antims ar žąsims tokiose upėse nė pasirodyti negalima.

Tačiau su reptilijomis žmogus sėkmingai kovoja. Yra kitų, jam baisesnių priešų, tarp jų vos bematomų mažutėlių gyvių. Rodos, Sain Hillaire buvo išsitaręs, kad Brazilijoje eina žūtbūtinė kova tarp žmogaus ir... skruzdėlių. Nežinia, kas nugalės: *„se o Brasileiro não acabar com a saúva elle dará cabo do Brasileiro"* (Jei brazilas nepabaigs su skruzdėle, ji brazilą sunaikins) (144). Didelio medžio lapus per naktį tokia skruzdžių „kariuomenė" sunaikina, sukandžioja ir gabalėlius suneša į skruzdėlyną. Iš ryto medis atrodo kaip mūsų žiemą ar vėlyvą rudenį, stovi plikas, be lapų. Rio de Janeiro est. daug ūkininkų *Saúva* (Atta sexdens) nugalėjo. Dabar su ja kovojama. Pav., tik viename Districto Federal, vadinasi, bemaž miesto ribose,

1929 metais buvo paduoti 167 prašymai, kuriuos patenkinę vyriausybės organai išnaikino 1595 skruzdėlynus ir išvalė vos 118 ha kultūrinės žemės (25). Escola Superior de Agricultura Minas Geraes mokiniai sunaikino vieną didesnį kaip 10 m. skersinio piūvio skruzdėlyną. Ne mūsų uždavinys čia studijuoti, kaip naikinami yra skruzdėlynai, tai galėtų sudaryti atskiram darbui medžiagą, bet paminėsime, kad nuodingosios dujos, žmogaus sąjungininkai tarp gyvių ir įvairios mechaniškos priemonės — viskas yra naudojama. Toli gražu ne visuomet žmogus nugali priešą. Sain Hillaire'o žodžiai dar ir šiandien tebeturi reikšmės. *Formigos* diktuoja, kur žmogus negali apelsinų sodinti (15). Iš viso per 1928—30 m. (iki rugpiūčio) buvo užregistruoti 228.279 išnaikinti skruzdėlynai.

Gyvulininkystei kliudo erkės *carapatos*, kurios veisiasi *capim* žolėje, kur ganosi gyvuliai. Atkreipus dėmesį į jų veislingumą, aiškėja, kodėl ūkininkui rūpi savo gyvulių dezinfekcija Brazilijoje. Vienas *carapato* su patele mažai kraujo teišciulps, bet kylanti iš jų pirmoji generacija iš 2 tk. erkių jau savaitei reikalauja 2 kg., o antrai generacijai iš 2 milijonų štukų nepakanka ir 2 tonų, t. y. daugiau kaip 100 bulių. Gyvulių dezinfekcijai yra įtaisomos betoninės maudyklos, į vandenį įpilama vaistų, muilo su aršeniku, ir gyvuliai maudomi. *Carapatai* išsilaiko 3 savaites gyvulio odoje, vėliau atkrinta. Gyvulių maudymas, kartojamas kas 20 dienų, raguočius apsaugoja. Tačiau importuotas gyvulys Brazilijoje neišlaiko; *carapatas* jam veikia kraują, ir raguočius suserga vadinamąja *tristeza* — liūdesiu. Vėliau pradeda šlapintis krauju ir dvesia. Tam prašalinti vartojamos injekcijos ir tada puikiausios olandiškos karvės gali gyventi Brazilijoje, lygiai kaip savo tėvynėje (118). Su kovos metodais prieš *carapatus* ir *formigas* autoriui pačiam teko susipažinti *Escola Luiz de Queiroz* Piracicaboje.

Kiekvienam, buvusiam Brazilijos *interiore* (krašto vidury), manau, teko susidurti su smėlio blusa (iš *dipteros)*, vadinamąja *bicho do pé*, kuri savo kiaušinėlius deda žmogui po nagais; iš to kyla žaizdos, labai sunkiai užgydomos, jei laiku jų neapžiūrėsi (jodas, kreozotas, kiekvieną dieną kojų plovimas). Pradėjus kalbėti apie žmogaus higieną, negalima nepaminėti *anopheles* — baisaus malerijos nešiotojo uodo. *Mosquitos* vietomis yra tiek daug, jog nuo jų niekaip neapsiginsi, pav., Goyaz

est. Serra do Karajos, kitaip vietinių vadinama Serra dos mosquitos. Yra dar baisesnė uodų rūšis *stegomya*, kuri platina geltonąjį drugį. Dėl jos ilgai pati Brazilijos sostinė buvo baidyklė. Liga buvo importuota iš Š. Amerikos New Orleano, savo plitimui rado labai palankias sąlygas. Visas moderniškai pastatytas moksliškas aparatas keliolika metų turėjo kariauti, kol nugalėjo, bet ir šiandien dar 10.000 „kareivių" nuolat kaunasi su mažučiais uodais. Šie kareiviai t. y. Rio de Janeiro sanitarinis personalas, kuris daro visuose namuose nuolatinius apžiūrėjimus; jie vadinami *matta mosquitos;* tai reiškia „uodų užmušėjas, žudikas". Net 1928 m. turėjo S. Paulo imtis priemonių, kad neleistų ligai, staiga Rio iš naujo pasirodžiusiai, plisti toliau (3).

Baigdami apie ligas, paminėsim dar anemiją, kurią sukelia *ancylostoma*, apie kurią dar Čudi buvo rašęs. *Thymol* arba dar Šv. Marijos žolė yra vartojami vaistai. Tačiau jau per ilgai kalbame higienos reikalais.

Garsi yra Brazilija savo plaštakėmis, *barboleta*, kurioms lygių gal būt niekur kitur negalima surasti, bet kiek jų yra kenksmingų — nė neišvardysi.

Gausu yra ir paukščių. Paragvajaus žemumos miškuose medžiotojai renka plunksnas ir vėliau eksportuoja. Taip 1922 m. buvo išvežta 470 kil. už pusę milijono litų, o 1925 m. net 1245 klgr. (2). Daug yra jų ir miškuose ir upėse. Tyruose turi Amerikos strausą *Rhea Americana. Colibri*, taip sakant, jam antipodas, paukštelis peteliškė, kuris ir vadinasi gėlių bučkis — *beija flor.*

Miškuose daug beždžionių. Smith pasakoja, kaip *Mephitis suffocanus* mažytė beždžionytė buvo apsipratusi jo šeimoje ir ilsėdavosi po jo žmonos skrybėlaite ant plaukų arba kišenėje, bet nepakėlė šalto Rio Grande do Sul klimato, nors klimatas ne taip jau yra skirtingas, kad negalėtų gyviai po kraštą keliauti. Taip Rio de Janeiro apylinkėse surinktosios kolekcijos, pasak to paties autoriaus (130), tiktų visam rajonui nuo S. Francisco upės iki p. Brazilijos. Arroio dos Ratos krantuose (Rio Grande do Sul) jis matė tokių pačių paukščių, kaip pačioje Amazonėje, kitame krašto gale. Greičiau tiktų skirti Brazilijos fauną į 3 grupes: miškų, tyrų ir vandens. Ne visos upės yra žuvingos; tai iš dalies pareina, kaip pamatysime, nuo reljefo, kuris

trukdo ir žuvų migracijoms. Paranos intakuose yra maža, užtat tas pat Paragvajus laikomas labai turtingu ir turi labai gerų žuvų (130). Net Matto Grosso est. yra patarlė „*Que come cabeça de pacú (prochilodus agassiz) robo de piraputanga e carne de cuyabana não sahe mais de Matto Grosso*" (Kas paragavo *pacú* galvos, *piraputangos* uodegos ir *cuyabanos* mėsos, tas nepaliks Matto Grosso, vadinas, taip jam tenai patiks (140).

Natūralistui, ne tik botanikui, bet ir zoologui, ornitologui ir entomologui, yra dar daug ir ilgam laikui darbo Brazilijoje, kur galima studijuoti gamtos prisitaikymas įvairioms, nors artimoms erdvėje, bet skirtingoms aplinkybėms.

Nėra P. Amerikos miškuose didelių plėšriųjų liūtų nei tigrų. Didžiausiasis *Felis onça* nedrįsta (normaliai) pulti žmogaus. Net miegančio *hamake* jis neužpuls, jei kaip nors miegąs neišleis iš ten savo rankos ar kojos, už kurios žvėriui lengva bus pagauti. Laukinės katės, šakalai ir kiti dar smulkesni žvėrys klajoja miškuose. Gal būt, žmogui ar tik nebus pavojingiausias vietinis šernas *Dicolyles. Jacare tinga, Kaimana* jau pirmiau minėjom.

Tačiau *onçai* vienas tik žvėris miške drįsta nepasiduoti; tai yra neplėšrus, vaisiais mintąs *Tapirus Boidri.* Medžiotojams dažnai tenka nušauti *tapiras,* kurio nugara *onços* nagais išraižyta. Tai ženklas, kad kada nors priešą sutikęs *tapiras,* kada jam jau priešas ant sprando užšoko, bėgo ir radęs miške nukritusį medį jo apačia „prašliaužė", bet tokiu greitumu, kad onçą negyvą toje pačioje vietoje buvo palikęs; o tapiras vėliau savo žaizdas užgydęs gyveno, kol žmogaus buvo nušautas. Tapiras pasiduoda prijaukinamas, ir mums keliose vietose teko matyti, bet kieme jisai negyvens, — *matta* ir *campos cerrades,* nors ir aptvertos, jam geriau patinka (34 pav.).

Originalus yra šarvuotis *Dasypos,* kurio yra keletas rušių: *Sectinctus, Vemeinctus, Velbsus.* Vietine kalba jisai vadinamas *Tatú;* kaip mūsų kurmis, po žeme jis daro sau aštriais nagais praėjimus. Minta įvairiomis atmatomis, bet yra valgomas; įdedamas su savo šarvais į laužą, o iškepto mėsa lengvai yra atskiriama nuo šarvų. Jo šarvas paliruotas, gana gražiai atrodo; yra turistų mėgiamas, kada iš jo daromos kokios savotiškos vazos ar krepšiukai.

Skruzdėlės baisus priešas *Tamandua, Myrmecophaga tetrodoctyla,* kuris žmogaus pultas ir sužeistas darosi ir pavojingas; iš jo apkabinusių „rankų" maža kam pavyksta išsprukti, — tokią jis turi jėgą.

Žmogaus draugas sliekas; jų Brazilijoj yra labai daug, jie „purena" žemę iki keliolikos m. gilumo.

Šiltas klimatas yra labai palankus žiurkėms, bet žmogus nuo jų labai nukenčia, kaip ir nuo šikšnosparnių, kurie naktimis puola gyvulius ir net vaikus. Jie yra lyg ir plėšrūs — minta krauju. Gyvulys taip silpsta, jog negali ir paeiti po aušros.

Raguočių ir arklių Brazilija nežinojo prieš europiečių atvykimą. Vietomis išsigimsta mūsų gyvuliai, bet vietomis gyvena gerai. Provincijoje nedaug arkliais naudojamasi, daugiau mulais, — tai yra arklio ir asilo mišinys, kuris negali pats toliau veistis. Mulas yra ramesnis; jį savininkas gali palikti gatvėje, žabokles ant šaligatvio padėjęs, ir mulas ramiai lauks, kol savininkas sugrįš. Pirmiau daug vartodavo taip pat raguočių *gibridų: zebú* (35 pav.), bet dabar, kada atrastas skiepijimas, daug iš Europos yra importuotų veislių. Apie gyvulių auginimą dar kiek pasakysime, kada kalbėsime apie ūkį.

Ne visi gyvuliai, „importuoti" į Braziliją, buvo jai naudingi, nes jau žinom, kaip buvo su geltonojo drugio platintoju. Dabar paminėsime dar vieną nuotykį, kada augalai nukentėjo. Campinas mieste, São Paulo est., yra mokslo įstaiga Instituto Agranomico, kuriame daromi bandymai ir mokslo tyrinėjimai. Vienas svetimšalis, vadinas, nebrazilas, panoro pažiūrėti, kaip atrodys, jei bandymai bus perkelti į tikrąją gamtą, ir išnešė iš instituto Sefanadores Hamp. Ferr. kavos kenkėją. Jo veikimą tuomet kiti ne iš karto pastebėjo. Kada jau gerokai vadinamoji „praga do café" dėl jo paplito, atvyko vienas ūkininkas su pareiškimu, kad kava, esą, mažai sveria. Tada buvo pastebėta, kad grūdeliai labai nukentėję. Tuoj buvo paskirta komisija ir pradėta griežta kova. Dalykas moksliškai buvo pastatytas. Apie jį vokiečių mokslininkas ir Miuncheno prof. Dr. K. Escherich taip pasakė: *„Ich kenne kein zweites Beispiel, wo in so kurzer Zeitspanne soviel wissenschaftliche und praktische geleistet wurde wie hier"* (Anzeiger für Ständlingskunde anno 2⁰, cituoti iš 4). Dabar, galime sakyti, apkrėtimas yra lokalizuotas, bet užima keliolikos valsčių plotą. Kokia sunki kova,

pamatysim iš šių skaičių: per 1928 m. buvo padaryta 33 tks. inspektorinių agronomų vizitų; o iki to laiko buvo sunaikinta jau apie 2 milijonu kavos medelių. Štai visuomet monokultūros pavojus. Taip pat nukentėjo kadaise Ceilono kava. Bet tai jau yra grynai žmogaus sritis, apie tai dabar ir turim pradėti.

ANTROJI DALIS.

Žmogus.

1. Etnografiška sudėtis.

A. Čiabuviai.

Dar negalima tiksliai nustatyti Amerikos indėnų kilmės. Yra žymių, kad kadaise buvo išsivysčiusios Australijos salynų gyventojų migracijos P. Amerikos linkui. Čia šitos temos smulkiau negvildensime, pažymėsime tik faktą. Dabar atvykęs ateivis daugiausia nesusitinka su laukiniais čiabuviais, kaip būdavo Lery arba Stadeno laikais (103, 128). Jei neatsargiai ryžtųsi eiti deimantų ieškoti ar aukso kasti Brazilijos *interiore*, krašto vidury, tai jam tenai tektų ir šiandien su jais susidurti. Miestuose ar tankiau gyvenamose krašto dalyse jam pasitaiko pamatyti „civilizuotų" indėnų, bet dažnai jis turės reikalų su čiabuvių palikuonimis, turinčiais kito kraujo priemaišų. Gryno kraujo indėnai, izoliuoti miškuose ir tyruose, gyvena visai laisvai, be jokių kostiumų, patriarchališka tvarka. Brazilijoje nebuvo ir nėra aukštos kultūros (neeuropiškos) čiabuvių, kaip, pav., Perú arba Meksikoje. Tenai dideli miestai, sudėtingas įvairių luomų gyvenimas; čia primityvus, klajoklis medžiotojas arba žvejys, retai kur-ne-kur besiverčiąs visai primityviška žemdirbyste kapliu (matiku), sodindamas *mandioką* (mandioca mansa — manihot utilissima) arba vaisius rinkdamas. Tačiau jo žinojimas vietinių sąlygų, aplinkumos, jo sugebėjimas prisitaikyti ir susirasti daro jį nepamainomu keliauninko europiečio draugu, *camarada*, be kurio niekas ir manyti negali sėkmingai keliauti *sertões* srityse. Ryžiai — *arroz*, pupos — *feijão*, kiek džiovintos mėsos — *carne secca*, vaisiai, jei dar pridėsim sėkmingos atsitiktinės medžioklės ir žvejybos vaisius, — štai bus visas jo valgis. Užtat kas gali su juo pasilyginti šitoje srityj? Jis pašiepia europietį, matydamas jį stovint ant upės kranto su

meškere. „Kaip, tu imi žuvį, kuri yra kvailesnė (tai yra blogesnė), gali tu ją valgyti? Mes žiūrim į vandenį, mes *išrenkam* ten vikriausią, didžiausią, geriausią ir gardžiausią. Tada, parinkę patogų momentą, paleidžiam iš lanko strėlutę į mums reikalingą žuvį, nors ir gudriausią, bet, jei mes to norim, pagaunam ją.“ Europietis gerai padarys, jei eidamas į mišką, raudonodžio lydimas, savo draugo niekuomet nepaleis iš akių, o čiabuvis gali miške būti dieną ir naktį. Jam ten nėra nežinomo, baisaus. Europietis į upės vandenį eina storais batais apsiavęs, nes kitaip jį sudraskytų *piranha* (žuvis iš Characidae), kurios dantys baisesni už plieno piūklą, stipresni už hidraulinį presą; o koks *karuža* (Aragvayos upės gyvenančių indėnų vardas) plikas ten nardosi ir iš vandens paviršiaus europiečiui nematomų judėjimų teisingai sprendžia apie žuvų rūšis ir vietą. Ir šiandien indėnas, akmens amžiaus žmogus, *sertão*, yra stipresnis už europietį su visa pastarojo technika.

Mes vartojam žodį „raudonodžiai“, bet turim pasiaiškinti, kad kasdieninėse sąlygose „raudonodis“ yra *bronzinės* spalvos. Ar nebus gavęs jisai savo vardo bekariaudamas su europiečiais. Kada indėnas, tai yra „Indijos“ gyventojas, deja, ne tikrosios Indijos, bet Kolumbo klaidingai pavadintos, ruošiasi šventei ar karui, jis skina *urucú* augalo (Bixa orellana L) vaisius, išspaudžia sultis ir dažosi. Dažai neturi kenksmingų mūsų ponių tepalų ypatybių ir laikosi, nepaisant šilimos ir prakaito, ištisus mėnesius; turi raudoną spalvą. Miega jis savo hamake, pas mus plačiai dabar vartojamame, supintam iš vietinių miško augalų, dažnai labai meniškai (pav., Imperatoriaus Dom Pedro II dovana Nacionaliniame Brazilijos muziejuje Rio). Hamakas saugo nuo žvėrių ir kitų *bicho*, yra higieniškesnis už mūsų lovą ir karšty yra malonesnis už mūsų pūkų patalus.

Kiek aukščiau už kitus indėnus stovėjo Paragvajaus upės žemumos gyventojai *guarani*, kurie savo kalbą paliko dabartiniams tos srities gyventojams, kalbantiems maišytu ispanoguarani dialektu. Brazilijoje daugiau kitų pėdsakų paliko Rio de Janeiro srities indėnai — tautelės *tupi* arba *tupinamba*, kurių vartojami žodžiai išsilaiko vietos vardų pavadinimuose. *Tupi* kalba susideda iš trumpų žodžių kombinacijų. Pav., Curitybos vardo reikšmę aiškinom aukščiau. Kukuruzos, plačiai

vartojamo P. Amerikos augalo, pavadinimas, *anatiá*, taip sudėtas: *a — vaisius, aná — plaukai, tin (tia) — viršugalvis;* tai išeina vaisius, kuris viršugalvy turi plaukus, kas labai gerai apibūdina kukuruzos varpos išvaizdą. *Ita* — akmuo, *una* — juodas, *itauna* — juodas akmuo — geležis. Sakėme, kad daug *tupi* žodžių išsiliko geografiniuose pavadinimuose; pav., Piracicaba — yra keliose vietose tokiu vardu miestai ir upės taip vadinamos; *pira* — reiškia žuvis, *ci* — čia, *caba* — šoka, t. y. žuvis čia šoka. Von I h e r i n g'as savo knygoje deda vykusią nuotrauką, kurioje pagautas momentas, kada žuvis, vadinama *dourado* (iš Characideos), šoka per krioklį Salto da Itapura (141).

Tačiau Brazilijoje nebuvo visų vienos kalbos, nors turėta vadinamoji *lingua geral*, t. y. plačiai vartojama indėnų kalba; bet jų būta ir kitų, visai skirtingų, o žmonės negalėjo vieni kitų suprasti (127). Nors *vienodai kalbantieji* dažnai gyvendavo labai toli vieni nuo kitų, bet ir tolimų migracijų būta nemaža. Taip generolo R o n d o n'o ekspedicijos sutiko Amazonės žemumoje indėnus, atvykusius iš Gvinėjos, *pasiviešėti* pas savo draugus. Kas norėtų smulkiau susipažinti su šitais, kaip sakėme, akmens amžiaus žmonėmis dabartyje, kada jie iš dalies jau baigia nykti, kaip, pav., *Parecis* ar *Nhambiquaras*, tam rekomenduojame pasiskaityti sakytosios R o n d o n"o komisijos raštus. Generolas R o n d o n'as laikomas dabar vienu geriausių mažai ištirto krašto žinovų (126). Kas norėtų tuos žmones pats pamatyti, turėtų pasiryžti keliauti į Goyaz'ą, Matto Grosso est. arba į Amazonės miškus. Tam, kas keliautų, reikėtų su savim imti ne pinigų, bet veidrodėlių, peilių ir įvairių blizgučių bagažą, nes anose srityse ir šiandie žmogus be pinigų tebegyvena.

Ekspedicijai per Sertão sauskeliais reikia imti 20—30 mulų, vienas arklys, kurio „valdžią" mulai pripažįsta ir apie kurį spiečiasi naktį ganykloje, ir lengviau jie tada rasti, kada prireikia prieš auštant. Keliaujant upe reikės nusipirkti *botelão*, didokas laivelis, vartojamas kroviniams gabenti. Tačiau abiem atvejais neišvengiamai reikės pasamdyti *camaradas*, be kurio ne tik pavojinga, bet neįmanoma leistis į tolimą kelionę. Tai bus „civilizuoti" palydovai, bet keliaujant per miškus arba upe ir norint bagažą sumažinti, geriau papildyti *conducção* dar vienu žmogumi, tikru indėnu, kuris sutiks mėnesį tarnauti už vie-

ną veidrodį, gerą peilį ir smulkmenų priedą (148). Dabar laukinių jau nedaug teišsiliko: vos keli šimtai tūkstančių visam krašte. 9 pav. parodytos jų užimtos sritys, t. y. Amazonės miškai, Matto Grosso, Santa Catharina, São Paulo, Minas Geraes ir Espirito Santo neapgyventose vietose. Jų kalbų studijavimas, galima manyti, duoda nurodymų, kad Paragvajaus upės slėnys buvo centru, iš kurio išsivystė trilypė iradiacija: guarani nuo Cananea ir Paranapanemos upės į pietus ir vakarus; tupininguins Tietės upės slėny, Jequitinhanha Bahijos sertões ir Ibiapava kalnuose; o tupinamba Rio de Janeiro srity ir nuo S. Francisco žiočių į Rio Grande do Norte, o taip pat Maranhão ir Pará (137).

Indijos krašto čiabuvis iki šiol didžiuojasi savo kilme; kiti baltieji jau yra atėjūnai, gal būt, ir geresni už juos, bet dažnai susimaišę nustoję savo grynumo, ir dabartinis imigrantas jo akyse dar neįgijo krašte sau pagarbos teisių. Negras vergų sūnus, todėl žemesnis, o jis, indėnas, *vienintelis* visateisis, gryno kraujo, vienas išlaikęs tradiciją, vienas galįs didžiuotis; jis, pasiekęs aukštąjį mokslą, gali savo draugams, kitaspalviams, ginčų karštyje su patosu skelbti: *„quando os meus paes comeram a carne humana“*, — tai yra, „kada mano senoliai valgė žmogieną, jūs, tęsia jis, nežinojote, kad egzistuoja mūsų kraštas, o jūs dar drįstate su manim ginčytis“ (faktas buvo 1930 m.).

B. Kiti spalvotieji.

Kada atvyko pirmasis baltasis žmogus, jam dar sunkiau buvo, negu dabar, įsiskverbti į baisų atogrąžų mišką, vienam, be čiabuvio indėno pagalbos. Todėl jau anuo metu ieškojo jis sau *camarada*. Bičiuliai buvo jam reikalingi ir jo prekyboje. Atplaukdavo europietis gabenti į Europą brangaus medžio, pipirų, beždžionių, papūgų. Toks nesudėtingas buvo tada Brazilijos eksportas. Atveždavo iš Europos geležies išdirbinių, pirmiausia peilių, taip miške reikalingų, veidrodžių, kurie buvo indėnų laikomi didžiausia brangenybe, lygiai kaip ir dabar; paprastos audinių medžiagos. Pastaroji buvo reikalinga indėnams ne drabužiams pasisiūti, bet maišeliui pagaminti, kad būtų galima į jį savo „nuosavybę“, pav., tą patį veidrodėlį, sudėti. Bronzinis

žmogus, nors raudonai ir išsidažęs, vis neturi kišenės, o nuolat nešioti savo „turtų“ rankoje taip pat negali: tada, turėdamas rankas užimtas, jis, užpultas kito žmogaus ar žvėries, yra bejėgis. Tad greit suprato, kaip jam naudingas yra maišelis. Tuo atžvilgiu čiabuvio reikalavimai visai nepasikeitė per 400 metų bendravimo su europiečiais. Prekybos objektai tie patys. Tačiau dabar dažnai indėnas jau jokios prekės neturi ir gauna iš keliautojų „dovanų“. Jei ir eina kur-ne-kur prekyba, tai prekyvietė nusistūmė toli nuo jūros kranto į miškų gilumą.

Portugalams pavyko greičiau sau surasti bičiulių; tai buvo *tupi*, arba *tupinamba* tautelės, kurių kalba portugalas gavo vardą *però*. Jų konkurentai — prancūzai, *mair*, susibičiuliavo su *tupinamba* priešais — *tupininguins* ir pradžioje net įsitvirtino dabartinio Rio de Janeiro ar, tiksliau sakant, Guanabaros įlankos srity, bet netrukus buvo portugalų jėga prašalinti. Vėliau nors ir bandė jie atsispirti, bet jiems nepavyko (1703 m.) niekur įsitvirtinti nei Rio de Janeiro nei šiaurės Brazilijoje. Pietuose dar buvo susidūrimų su ispanais dabartiniame Urugvajuje. Toliau nuo indėnų laikėsi olandai, kurie valdė gana ilgą laiką Pernambuco sritį. Tik XVII a. pavyko portugalams atsikratyti nuo šito priešo (128).

Tai *però* arčiau suėjo su vietiniais, o kai kurie tų vietinių žiūrėjo į ateivį, vartojantį šaunamąjį ginklą, turintį didesnius laivus ir kitų nematytų dalykų, kaip į aukštesnį. Ypač dažnai moterims imponuodavo svečiai. Tam padėjo vietinis paprotys draugui atidavinėti dukterį arba net ir žmoną. Noras turėti balto žmogaus vaiką viliodavo. Iš kitos pusės, baltasis atvykdavo praturtėti, pasipelnyti, nuotykių rasti, laimės ieškoti. Tokiame sunkiame ir monotoniškame gyvenime miškuose ar jūrėse geriausia pramoga buvo lengvai prieinamas „flirtas“ su indėnėmis. Iš savo prigimties pietų Europos žmogus lenviau sueina su kitų spalvų žmonėmis, neužsidaro savyje, kaip germanas arba ypač anglosaksas. Tokiu keliu nuo pirmųjų kolonistų gadynės atsirado mišrių vaikų ir pirmiausia tai buvo vaikai baltųjų su indėnėmis. Jau vokietis Hans Staden'as, buvęs Brazilijoje 1553 m., sutiko suaugusius baltojo žmogaus ir indėnų vaikus, ir tada jie jau buvo vadinami *mameliukais* (128). Ar ne tas pat ir dabar? Taip XX a. jūrininkai laikydavo savo „pareiga“ įgyti laikiną gyvenimo draugę Polinezi-

jos salynuose, ir tai draugei reikėdavo atlyginti blizgančiomis jūrininko uniformos „aukso“ sagutėmis.

Toliau pradėjo europietis kurti krašte savo ūkį. Bet jam nepavyko laisvas miškų gyventojas priversti dirbti, o pačiam šiltame klimate ir nepriprastose sąlygose pritrūko darbui jėgų. Tačiau žemės turtai traukte traukė jais naudotis. Pradėta gabenti iš gretimos Afrikos juododžiai. Negrai pradžioje buvo imami iš vakarų pakrančių ir buvo *bantu* rasės; vėliau, kada palengvėjo susisiekimo sąlygos, — iš Portugalų kolonijos Mozambiko rytų Afrikos pakrantėje. Negrai galėjo būti visiškai išnaudojami, kaip kolonijai reikalinga darbo jėga, ir šiaurės rytų Brazilijos daly greit sudarė gyventojų daugumą (Bahijos est. iki Rio Grande do Norte). Radus deimanto ir aukso Minas Geraes estade, prasidėjo vergų transportas į Rio de Janeiro ir *interiorą*. São Paulo gyventojų imigravimai į Goyazo ir Matto Grosso sritis ir darbai tenai, sėkmingi brangių mineralų ieškojimai patraukė su savim vergų srovę. Tai šiandien turime 4 negrų kraujo žmonių grupavimus: Bahija — Rio Grande do Norte, Rio de Janeiro — Minas, Goyaz'o centras ir Cuyabos, Matto Grosso sostinės, apylinkės. Kaip indėnų atžvilgiu, lygiai taip ir negrų atžvilgiu, nors pastarieji iki 1888 m. buvo vergais, nėra tokio rasinio antagonizmo, kaip Šiaurės Amerikoje. Bet jei Jungtinėse Valstybėse juodųjų % pietinėj daly *didėja*, Brazilijoje galima pastebėti jo mažėjimas. Nors turim čia pabrėžti, kad, nesant rasinio antagonizmo, gyventojų surašinėjimas nesidomi *tikrinimu* žmogaus rasinių savybių, o bendra tendencija yra rodyti save *baltesniu*, negu yra iš tikrųjų. Tačiau netiesioginiai daviniai, mirusių % tarp negrų atskleidžia tą pačią tendenciją — nykti. 6 lentelėje duodami statistiniai Brazilijos daviniai apie mirtingumą įvairiose šalyse, palyginamai su vergų mirtingumu Brazilijoje. Nors negrų būklė vergiją panaikinus pagerėjo, tačiau mirtingumas yra didelis dėl nesilaikymo jokios, kad ir elementariškos higienos, be to, alkoholio vartojimas nuo pat mažens tiek didina jį, jog iki šiol gimusių skaičius yra mažesnis negu mirusių, t. y. juodieji nyksta.

Lentelė 6 Nr. (iš 101 ir 112).

Iš 1000 gyventojų kasmet miršta:

Rusijoje	42	Argentinoje, Paragvajuje, Prancūzijoje	19
Čili, Japonijoje	29	Belgijoje, Suomijoje, Kanadoje, Brazilijoje	18
Ispanijoje	26	Jungtinėse Valstybėse	17
Portugalijoje	25	Urugvajuje	13
Vengrijoje	24	Švedijoje, Olandijoje, Šveicarijoje	12
Italijoje, Vokietijoje, Britanijoje, Austrijoje	20	Negrų vergų mirdavo	88

Štai viena iš priežasčių, kodėl vergija pagrįsta ūkio sistema negalėjo ilgiau laikytis: vergai buvo vis sunkiau gabenti (tik kontrabanda, Anglijai paskelbus draudimą vergų prekybos (18), jie darydavosi per brangūs.

Gabenimas jų prasidėjo gana anksti: jau 1580 m. jų buvo 8 tūks. Padidėjo žymiai jų transportas 1755 m., kada buvo paleisti visi vergai *indėnai*. 7 lentelė duoda kelis duomenis, kaip keitėsi etnografinė Brazilijos sudėtis.

Lentelė 7 Nr. (iš 108).

Metai	Baltųjų	Negrų	Maišytų ir indėnų
1835	24%	58%	25%
1872	40%	20%	40%
1890	50%	16%	34%
1920	50%	9%	41%

Vadinasi, negrų skaičius mažėja ir reliatyviai ir absoliučiai. Užtat ta pati lentelė mums atskleidžia tendenciją metizuotis. Be mūsų jau minėtųjų mameliukų, baltojo žmogaus su indėne pādaro, atsirado vaikų raudonodžių ir juodukių, negrų ir indėnių — tai yra vadinamieji *zambo*, arba *kufuzai*. Iš maišyto kraujo su baltu gaunam *kvarteraną*, o iš kafuzo su indėne — *chibasą*. Baltieji, gimę kolonijoje, gavo vardą *crioulo*. Saulės veikimas, kiek spalvoto kraujo priemaiša ir indėnų civilizavimasis davė žmonių, turinčių odą gyvatės spalvos; t. y. *caboclo*, tikras Brazilijos *interioro* gyventojas. 36 pav. duoda tokį tipišką pilietį, kuris specializavosi viso miesčiuko gyventojams

malkas kirsti (Rio Claro, S. Paulo est. 1930 m.). Dar yra baltųjų ir juodukių arba juodųjų vyrų ir baltųjų moterų vaikų, kurių pavadinimas *mulatai* ir *mulatės* yra plačiai žinomas. Iš jų būties krašte aiškėja negrų tendencija maišytis su baltaisiais. Mulatų padėjimas, sako vienas Brazilijos rašytojas, Vivaldo Coaracy, savo „Problemas nacionaes", buvo visai neblogas, atvirkščiai, net galima buvo laikyti jis geru. Ypač mulatės buvo labai mėgiamos, jos buvo tikros karalaitės, kurios buvo garbinamos ir mylimos. Taip dar 1711 m. Antonil apibūdino Braziliją kaip negrų pragarą, baltųjų skaistyklą ir mulatų rojų.

Tačiau nors ir nebuvo krašte rasinio antagonizmo, vis dėlto mulatas negalėjo būti kolonijoje kunigu. Iš to eina šeimų tendencija, kad parodytų savo kraujo grynumą, turėti savo eilėse nors vieną dvasininką. Kad baigtumėme su etnografine terminologija, mums lieka dar pasakyti, kad retai gyvenamų vietų pilietis vadinasi *sertonejo*, o kaimietis turi vardą *caipira*.

Nors krašte yra toks tikras konglomeratas spalvų ir rasių, bet visi gali gerai tarp savęs gyventi ir neatstumia vieni kitų. Jei praplėsime kreolo vardą visiems baltos kilmės Brazilijos gyventojams, bet atskirsim juos nuo neseniai, t. y. XIX ir XX a., atvykusių imigrantų, kaip tai daro prancūzų geografai (116), tai gausime gana didelį Brazilijos plotą kreolų gyvenamą — nuo Rio Grande do Sul per Matto Grosso, Goyaz, Minas, Bahiją į Maranhão ir Piauhy. Apskritai imant, tai bus sritis į pietus nuo linijos Cuyaba — Belem ir Amazonės upės pakraščiai. Toje srityje jau minėtosios didesnių negrų priemaišų vietos ir dalys S. Paulo, Paranos, S. Catharinos ir Rio Grande do Sul estadų, į kuriuos eina 96% visos Brazilijos imigracijos, sudarys tas išimtis, kurios dar tiksliau mums aprėš kreolų sritį (9 pav.). Apie baltąjį žmogų, atėjūną, pasakysime daugiau, kada nagrinėsime imigracijos problemą, o dabar duosime brazilo charakteristiką.

2. Etnografija.

A. Charakteristika.

„Lotynų Amerika, — sako vienas *yankey*, — yra kitas pasaulis, kuris skiriasi nuo Šiaurės Amerikos. Skirtumas matomas ir juntamas, vis tiek, ar važiuosi sauskeliais per Rio Grande upę (Meksikos siena), ar jūra per Floridos sąsiaurį. Lygiai taip yra Europoje, kur Vidužemių jūra skiria Prancūziją, t. y. Vakarus, Europą nuo Alžiro, egzotikos, Rytų. Lotynų Amerikoje viskas yra kitaip — ir papročiai, ir gyvenimo būdas, ir biznio metodai“ (Iš Business Geography Huntington). Koks gi yra tas skirtumas? Pirmiausia mažesnė žmogaus energija visuose reikaluose. Indėnas *karaža* (imam jį, kad parodytum ryškiai čiabuvių ypatybes) Aragvayos upės pakraščiu vienintelis valdovas, tartum „karalius“, ir manyti nemano rūpintis rytojaus diena. Duosim jam valgio, kurio pakaktų sočiai 3-ms dienoms pavalgyti, jis viską iš karto pabaigs, nors namie neturėtų ničnieko ir rytoj jam reikėtų tikrai badauti. Tiesa, paskui jis miegos, kaip koks smauglys *sucuri*. Tačiau smauglys paėdęs bejėgis, o žmogus nenustoja savo judrumo ir budi. Bet bendrai brazilas sunkiai imasi darbo, ypač jei pasitaiko kokių sunkybių nugalėti. Jis mėgsta sprendimą atidėti, apie jį kuo mažiau galvoti. „*Fica para manhã*“ — tegul pasilieka rytojaus dienai — sako jis, ir toks posakis pavirto priežodžiu. Lydeka, kaip negyva, nendrėse, rodos, nieko nemato, nejuda, nejunta, kol arti pasitaikys kokia žuvelė; tada vienu staigiu judesiu pagauna ją ir prarijusi toliau laukia. Taip lygiai Brazilijos „biznierius“ sėdi patogiam fotely savo verandoj ir laukia, kol jam neatsargi žuvytė paklius. Rodos, jis miega, apie nieką nemąsto, o daro staiga ir be gailesčio. Toks yra biznio metodas Pietų Amerikoje. Trumpas impulsas, bet ne įtemptas darbas. „Revoliucija padaryti, — sakė man vienas brazilas, — pas mus galima tik per 24 val. Keno nugalėjimas — greitas sprendimas“. Kiekvienas judesys daromas iš lėto, kol nesusigindyta, neįsikarščiuota. Tuomet verda kraujas, bet neilgam. Brazilas gali diena po dienos sėdėti, nieko neveikdamas, paliai savo trobelę. Vienas badas teverčia jį dirbti. Tačiau kaime, šiltame klimate, kur bloga žemė duoda ananasus, lengva prasimaitinti. Yra toks gražus indėnų padavimas: „Niekas nežino, kaip seniai, daugiau kaip prieš 7

metus (iki septynių gali indėnas paeiliui skaičiuoti; toliau vargu iki 20 pirštų atžymės, o daugiau jau jokių priemonių neturi ir sako „daug, daug"), to niekas gerai nežino kada, indėnų tarpe vienam jų vadui buvo gimusi graži mergaitė. Išaugo kukli, maloni. Atsirado daug jaunuolių pretendentų, norinčių ją vesti. Griežtai ir neigiamai atsakė ji visiems. Po kiek laiko pasisakė ji tėvams, kad dėl nežinomos priežasties ji juntanti greit būsianti motina. Niekas nepatikėjo. Tačiau gimęs vaikas skyrėsi nuo kitų, o išaugęs visus stebino savo jėga, vikrumu, sumanumu ir grožiu. Negalėdami išsiaiškinti jo gimimo, nusprendė žmonės jį nužudyti, ir, nepaisant motinos prašymo, maldavimo, sprendimas buvo įvykdytas. Iškasė duobę ir palaidojo jaunuolį. Motina nuolat sėdėjo toje vietoje, dejuodama, verkdama, gedėdama (būva pas indėnus, kad motina dvejus metus gedi savo kūdikio). Ant jaunuolio kapo netrukus išdygo niekam nepažįstamas augalas. Tada žmonės, norėdami ištirti, kas atsitikę, iškasė kapą, bet jo kūno nerado: jo vietoje buvo didelės augalo šaknys. Nustebo visi. Nelaimingoji motina jiems tarė: — Štai, nužudėte mano kūdikį, brangiausiąjį sūnų, tą, kuris buvo siųstas jums gera daryti. Nukankintas, nužudytas, jis duoda mums maistą. Nulaužkite augalo šakas, įkiškite jas į žemę, ir be jokio vargo išaugs tokios šaknys. Jūs galėsite valgyti jas, tartum mano kūdikėlio kūną". Taip atsiradusi indėnuose *mandioca*, jų kasdieninė duona (148). Tam, kad žmogus tokiame krašte pramistų, nereikia nei žagrių, nei plūgų. Bet ir mieste brazilas darbininkas protarpiais dirba viešuose darbuose ar fabrike. Užsidirbęs kiek atsargos, meta darbą ir ūžia, kol pritruks vėl lėšų gyventi. Tai tokiame krašte, kuriame, pasak Č u d i, „Tik tinginys vargdieniu pasilieka" (106), liaudies masės, *o povo*, vos vos turi pragyventi maisto (ir drabužių ypatingų nereikia, šilta, — žiūrėk 36 pav., koks kostiumas). Štai kodėl tokioje Cearoje, kada sausmetis pasitaiko, žmonės, neturėdami jokios atsargos, turi bėgti tūkstančius kilometrų, maisto ir darbo ieškodami, į tokią Acre arba net Paraną. Indėnų neturtas stebina net misionierius, kurie priprato varguomenės tarpe dirbti, *caboclos* masės nedaug kuo turtingesnės. Net kiek aukštesnis ūkininkų luomas ir tai mažu tenkinasi. Ūkininko namai dažniausiai iš 2 kambarių, kuriuose jokių baldų nematyti, nėra langų, kaip mes juos suprantam, o tik tuščia anga, palikta lango vietoje; vieto-

je durų varteliai, kad gyvuliai neįeitų. Tačiau šeimos, kaip vėliau pamatysime iš duomenų apie gyventojų skaičiaus augimą, labai gausios. Nėra ko stebėtis, kad negalima tinkamai aprūpinti valdininkų pulkų. Valdininkas mieste *mandiocos* neturi kur pasisodinti, o kiekvieną namie laukia mažyčių burnyčių ne viena, ne dvi. Kam reikalingas valdininko patarnavimas, pagalba, dažnai svetimšalis, siūlo nelegalų užmokestį. Tvirksta valdininkai, mažai teišlošia ir svetimšalis. Kyšių ėmimas yra krašto administratyvinio aparato liga. Pasakysim daugiau: tąja liga yra apkrėsta prekyba ir pramonė. Visur tas pats. Negausi darbo, nevažiuosi nepatepęs. Bet, deja, ta pati liga po karo paplito plačiai ir mūsų Europoje.

Paamazonis tai yra lyg kempė, prisisunkusi vandens; kur čia apsigyvensi, trobą pasistatysi! Tokiame krašte žmogus ir gali būti tik klajoklis — *vagabundo*. Greta su tuo yra kraštas — Brazilijos šiaurėje vandenyno pakraščiai, — kur laikas nuo laiko, bet labai dažnai, kaip sakėm, trūksta vandens. Sausmečiai trukdo žmogui apsigyventi, ir jis leidžiasi į gretimuosius nepereinamus, drėgnus miškus. Tačiau myli savo tėvynę, grįžta, ir todėl iš tokio klajojančio piliečio išsidirba aiškus skirtingas žmogaus tipas *Nordista*.

Kaip pirmieji atvykę į Braziliją kolonistai nė manyti nemanė sukurti čionai sau naujos tėvynės, o ieškojo tik nuotykių arba turtų, taip ir dabar dažnai atsitinka. Tačiau ir tų pirmųjų kolonistų palikuonys, dabartiniai *fazendeiro*, dažnai labiau mėgsta praleisti laiką Monte Carlo ruletkoje, Paryžiaus pramogose arba Europos kurortų „poilsy", kaip savo fazendos miškuose ir plantacijose. Jie yra miestiečiai ir nesupranta savo *sertonežo* psichologijos. Tai ir yra labai pavojingas Brazilijai, jos socialinei struktūrai skilimas. Analogija galima būtų rasti carų Rusijoje. Bet ir tenai buvo srovė, einanti į liaudį. Brazilijoje daugumas įgijusių aukštąjį mokslą lieka miestiečiais. Todėl negalima pažinti tikros Brazilijos jos miestuose. Bet kokia tų miestų įtaka kraštui yra maža, jog vos 40 kl. nuo sostinės randame vietų S. Cruz apylinkėse, kur žmonės daugiausia primityviškai kovoja su gamta, nemokėdami nei skaityti nei rašyti ir didelių ponų užmiršti. Kolonialinio avantiūrininko dvasia paliko gilių pėdsakų jų sielose (124).

Rio Grande do Sul tyruose yra tokių klajojančių šeimų, kurios visai nesirūpina namų pastatyti, lipdo sau lūšneles, lyg kregždės, iš molio, o iš nendrių daro stogus; jų pagrindinis maistas — džiovinta mėsa ir pupos; kai kurie vartoja kiek *mandiocos* miltų (130).

Europiečiui arba Šiaurės Amerikos gyventojui gali pasirodyti, kad brazilas nemėgsta pažadų pildyti. Toks posakis nėra visai teisingas. Brazilas yra *mandagus*. Štai kaip apibūdina savo mandagumą patys brazilai: „Esu iš Rio, — sako viena ponia, — myliu savo kraštą; koks jis gražus ir malonus. Prisižiūrėkite, kaip visi mandagūs ir švelnūs. Negras, kada kalbasi su moterim, beraštis, bemokslis, koks jis yra, ir tas atsistoja. Jis elgiasi taip, lyg kad jis būtų koks hercogas arba gerai išauklėtas grafas. Mes paveldėjom šitą mandagumą iš senos Portugalų aristokratijos. Savosios mes neturim dabar ir teturėjome labai mažutę imperatorių laikais, bet paveldėjimu išlaikėm gerąsias ypatybes. Tai mandagumas neleidžia brazilui kitam padaryti nemalonumo. Kada kas prašo, kaip atsakysi jam *ne*?"

Prie sienos prispirtas, kada žūtbūt *turi* duoti atsakymą, tai nesako *ne*, bet meluoja, atsakydamas *taip*, t. y. atideda ginčą, naują prašymą, sunkumą, kaip jau pirmiau buvome pasakę. Tačiau brazilo išauklėjimas būva dažnai gana paviršutiniškas. Kada ateini pas kokį „viršininką", nors jam būtų ir pranešta iš anksto, jis savo *autoritetui* palaikyti būtinai turi, nors *pro forma*, kokį raštą peržiūrėti ar valandėlę lukterėti, europiečiui įėjus, rodydamas savo darbštumą ir savo vaidmens svarbumą, kitaip jis „galėtų pasirodyti nebe viršininkas esąs užjūrio ateivio akyse".

Mažiau apgyventame krašte pripranta žmogus būti vienų vienas su savo šeima; jei kiek turtingesnis, tai ir su darbininkais. Tai stiprina šeimos ryšius, priduoda jai patriarchiškumo, bet užtat žmogus įpranta nesiskaityti su svetima nuomone, sakysim, darosi kiek „anarchistu individualistu". Iš to susiskaldymas, nesusiklausymas. Iš to revoliucijos, kurios ne tiek administratyviniame centre ir jūros pakrantėje, kiek *interiore* labai stabdo progresą. Pagaliau dar Brazilijai atsirūgsta bemaž 400 metų vergijos režimas. Yra „demokratinė" tvarka, visuotinis balsavimas (bet viešas), administracijos organai, valdymo aparatas, bet tas juntama didesniuose miestuose. Kaime valdovu

yra *fazendeiro*, dvarininkas; nors jis valdytų tuščius, neišnaudojamus plotus, niekas be jo leidimo negali įžengti į juos. Kaip gili yra čia tokia psichologija visų, matome iš tokio pavyzdžio: europietis, baigęs tėvynėje aukštąjį mokslą, 30 metų gyvenęs Brazilijoje, pasidarė pats stambiu *fazendeiro*. Kada jam buvo pasakyta, kad N N norėjo apžiūrėti jo fazendą (be jo žinios ir leidimo), tai jis tuoj atrėmė: tai gautų, jei taip padarytų, — *įsakyčiau jam kailį išperti!* Kitas pavyzdys. Vienas mūsų kurortų pilietis, kiek pasilavinęs žmogus, turėjo nelaimės stoti su visa savo šeimyna į vieną fazendą. Buvo susitarta maistas ir maždaug 3 litai per dieną kiekvienam. Dirbo toje fazendoje jie 4 darbininkai tris mėnesius; kada panorėjo išeiti, paaiškėjo, kad yra skolingi šeimininkui apie 800 litų mūsų pinigais (šeima imdavo maisto iš savininko krautuvės, nes „pansiono" neužtekdavo pavalgyti). Ar ne vergija? Ir tai buvo 1930 m., už penkių valandų kelio nuo federacijos sostinės, t. y. nuo tikros europeiškos civilizacijos centro. *Fazendeiro* yra anglo sūnus. Anglijoje, tiesa, buvo tokia tvarka XVIII a. pabaigoje ir pačioje XIX a. pradžioje.

Tačiau paklausykim, ką mums dar patys brazilai apie save pasakys.

Interioro administracijos žmogaus nuomonė:

„Braziliečiai, kurie gyvena pas save namie, labai lengvai gauna valgyti. Mažai jam reikia dėl to dirbti. Ištiks kokia nelaimė, jam tuojau pažįstami padeda; ištiks didelė bėda, tai policininkas, prefektas ir seimo narys, ir senatorius, ir prezidentas — visi pažįstami, neprapulsi, tai kam čia dirbti, kam čia daug rūpintis, galima ir taip sau gyventi.

„Pažiūrėkite, — tęsia jis, — ne vienoje Brazilijoje yra taip: italas pas save toks pat apsileidėlis; o toks italas atvažiavęs čia, nes važiuoja tas, kuris turi iniciatyvos, tučtuojau pradeda rūpintis, kad neprapultų; dirba išsijuosęs, nori sau gerą vardą įgyti, stengias iš visų jėgų, žiūrėk, ir aplenks brazilietį. Arba portugalas: jo valstybė mažutė, žemė išnaudota, visi pavargę, maža iš jos ko galima gauti: turi asiliuką, uždirba duonos gabalėlį ir gyvena. Atvažiuos į Braziliją — jau jam maža to, ką jis turėjo gyvendamas Portugalijoje, nori daugiau. Pradeda dirbti ir uždirba.

„Tai kiti svetimšaliai, kuriuos mes mylim, gerai pas mus priimami ir sudaro mūsų progresą.

„Užtat toliau didinti kultūringus žemės plotus, eiti į baisius miškus, kovoti su gamta, nugalėti gyvulius, nebijoti laukinių plėšikų — tai čia tikras brazilietis *daugiau padarys* ir greičiau tikslą pasieks, kaip neįpratęs europietis. *Mes mokam ir galim visokias baisybes nugalėti.* O europietis dažnai iš savo neprityrimo lieka nugalėtu.

„Brazilietis myli visą žmoniją ir nori su visais broliškai gyventi. Jis vaišingas, linksmas, visiems draugiškas, jis priima į plačią savo tėvynę visus, kurie nori dirbti ir nešti visai žmonijai savo darbo vaisius."

Štai kitas, dideliame centre direktorius, komersantas:

„Turėsite reikalo su braziliečiais. Pamatysite, kokie jie malonūs sueidami su kitais. Niekas nenorės jums nemalonumo padaryti. Dėl to, ko tik paprašysite, viską sutiks ir išpildys... Kad dažnai išpildys tik vieną dešimtąją dalį, ar tai blogas dalykas? Atsiprašinės, pasitiks su mandagia šypsena. Mes esam nauji braziliečiai, kraują turim dar europišką, mes dar esame savo tėvų vaikai; nors esam gimę jau šiame krašte, bet mūsų tėvai tikri europiečiai. Mes patys bemaž europiečiai, nors esame *„brazileiros natos"*, o ne „naturalizados". Ir štai ką mes pastebime. Kada susitinka įvairios kultūros, įvairios rasės, tai vieni iš kitų mokosi. Bet yra sunku pastebėti, kas yra pas kitus gera. Žmogus greičiau bloga mato. Kol gera pastebėsi, daug laiko praeis, kol tą gerą pasiimsi, dar daugiau reikės laukti, o blogą — kai pastebėjai, tuoj ir imi. Taip yra ten, kur susiduriama įvairių tautų. Brazilietis yra kaip vaikas, jis galima lengvai apgauti; užtat nėra ko pykti, kada jis nieku jau vėliau netiki."

Brazilijos krašto vidury nežinoma yra vagystė. Teko atvirame vagone palikti daiktus Corintho Minaso est. stoty ir nueiti miesto ir apylinkių žiūrėti, visiškai neabejojant, kad niekas nieko nepaims. Net dideliuose miestuose ir tai, kada atneša į namus pakietą, tai palieka ant mūrinės tvoros arba ant laiptų. Tai savo gelmėse, savo sieloje brazilas yra daugiausia geras, malonus, doras. Susidurdamas su svetimšaliais apsikrečia. Vis dėlto, kaip ir prityrimas rodo, pavojingiau naujai atvykusiam susidurti su savaisiais, nei su tikru brazilu. Savasis greičiau prieis,

greičiau išaiškins, greičiau ir įvels į jam naudingą „aferą". Tačiau tai jau liečia imigrantą, o prieš kalbėdami apie jį, turim dar išnagrinėti bendrai demografinius Brazilijos davinius ir susisiekimą.

3. Demografiniai daviniai

(ir administratinis padalijimas).

Iš demografinių davinių tekalbėsime tik apie gyventojų skaičiaus augimą. Papildę tą vaizdą imigracijos nagrinėjimu, mes gausime pagrindą, iš kurio galėsim suprasti bendrai gyventojų dinamiką. Iki 1872 m. daviniai imami labai apytikriai; taip 1786 m. buvo Brazilijoje bemaž 2 milijonai, 1808 m. pustrečio milijono, o 1819 m. puspenkto, 1830 m. bemaž pusšešto mil., o 1850 m. daugiau kaip 7 su puse milijono. Tolimesni daviniai duodami 8 lentelėje. Toj pačioje lentelėje duodami %% visų gyventojų skaičiaus Minas Geraes'o, kuris užima iki šiol pirmą vietą, S. Paulo, kuris ypatingai augo XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje, ir Matto Grosso, vieno iš „būsimosios" Brazilijos estadų.

LENTELĖ 8 Nr.

Metai	Skaičius tūkstančiais	Iš jų %%		
		Minas	S. Paulo	Matto Grosso
1872	10.100	21%	8%	0,6%
1890	14.300	22%	9%	1,1%
1900	17.300	21%	13%	1,3%
1910	23.400	20%	14%	1,2%
1920	30.600	19%	15%	1,0%
1930	40.300	18%	16%	1,0%

Minas'o ir S. Paulo est. rivalizaciją atvaizduoja ir 10 pav. Matyti, kad S. Paulo est. labai auga, Matto Grosso dar eilė neatėjo, o Minas palaipsniui, nuo to momento, kai pradėjo plaukti masinė italų imigracija į S. Paulo (1888 m.), nustojo savo vietos. Kad gautumėm tikresnį vaizdą, duodame 9 lentelėje, kuriais metais, kurią vietą koks estadas buvo užėmęs visos respublikos (iki 1889 m. imperijos) estadų eilėje. Jei sudė-

sim kiekvienoje estadų grupėje šituos eilinius numerius, tai gausim bendrą rajonų tendenciją (kuo mažesnis bus indeksas, tuo didesnis lyginamasis svoris).

LENTELĖ 9 Nr.

Estadų vieta gyventojų skaičiumi.

	1872 m.	1890 m.	1900 m.	1910 m.	1920 m.
1. Amazonas	21	19	19	20	20
2. Pará	11	12	12	9	9
3. Maranhão	9	11	10	12	12
4. Piauhy	15	16	14	15	15
I-as rajonas	56	58	55	56	56
5. Ceará	6	7	7	7	7
6. Rio Grande do Norte	14	15	17	16	16
7. Parahyba	8	10	11	11	10
8. Pernambuco	3	4	4	5	5
9. Alagôas	10	9	9	10	11
10. Sergipe	13	13	13	18	19
11. Bahia	2	2	3	3	3
II-as rajonas	56	60	62	70	71
I-as ir II-as raj.	112	118	117	126	127
12. Goyaz	16	18	18	17	17
13. Matto Grosso	20	21	21	21	21
III-as rajonas	36	39	39	38	38
14. Minas Geraes	1	1	1	1	1
15. Espirito Santo	19	20	20	19	18
16. Rio de Janeiro	5	6	6	6	6
17. S. Paulo	4	3	2	2	2
18. Paraná	18	17	15	13	13
19. S. Catharina	17	14	16	14	14
20. Rio Grande do Sul	7	5	5	4	4
— Districto Federal	12	8	8	8	8
IV-as rajonas	83	74	73	68	64

Matyti reliatyvus I ir II rajono mažėjimas, III rajono statikos būvis, o IV rajono augimas. Tame matyti svarbiausia imigracijos rajono reikšmė.

LENTELĖ 10 Nr.

Municipijų didumas ir skaičius 1920 m.

Estadai	Iki tūkstančių kv. kil.					Daugiau kaip 100	Iš viso
	1	5	10	50	100		
Acre	—	—	—	5	—	—	5
Amazonas	—	1	2	10	10	5	28
Pará	5	15	8	22	3	3	56
Maranhão	9	37	9	9	—	—	64
Piauhy	2	18	12	7	—	—	39
Ceara	33	50	3	—	—	—	86
Rio Grande do Norte	17	20	—	—	—	—	37
Parahyba	15	24	—	—	—	—	39
Pernambuco	28	28	2	1	—	—	59
Alagôas	25	10	—	—	—	—	35
Sergipe	32	2	—	—	—	—	34
Bahia	37	68	21	10	—	—	136
Goyaz	1	16	13	16	3	—	49
Matto Grosso	—	—	1	11	4	5	21
Minas	66	81	14	17	—	—	178
Espirito Santo	21	7	2	1	—	—	31
Rio de Janeiro	34	14	—	—	—	—	48
S. Paulo	146	53	2	3	—	—	204
Paraná	21	21	3	3	1	—	49
Santa Catharina	13	14	5	2	—	—	34
Rio Grande do Sul	7	42	18	4	—	—	71
Districto Federal	—	1	—	—	—	—	1
Iš viso	513	521	115	121	21	13	1304

Matyti, kad geriausiai savivaldybės sistema yra išaugusi S. Paulo est. su jo 204 municipijomis. Vidutinis mažiausias municipijos plotas yra senose kolonijose est. Sergipe (633 kv. kl.) ir Alagoas (816 kv. kil.), o taip pat Rio de Janeiro est. (883 kv. kil.).

11 pav. parodyta gyventojų dinamika įvairiuose estaduose. Galim padalyti juos į tris grupes, būtent: pirmoje tie estadai, kuriuose nuo 1872 iki 1929 m. buvo nuolatinis reliatyvus gyventojų skaičiaus *didėjimas;* antroje tie estadai, kuriuose buvo nuolatinis *mažėjimas,* ir trečioji grupė — tie estadai, kuriuose buvo *svyravimų.* Prie pirmos grupės priklauso Rio Grande do Sul, Paraná, S. Paulo, Matto Grosso, Espirito Santo ir Districto Federal — visi ketvirtame mūsų rajone. Antroje grupėje Rio de Janeiro est. (urbanizmas — Rio de Janeiro miestas Districto Federal auga, gretimas estadas mažėja), Minas, Bahia, Sergipe, senos kolonijos rajonai — reliatyviai atsilieka; Maranhão ir Ceará — sausmečiai trukdo ūkiui. Trečiai grupei priklauso likę estadai.

Kaip nelygiai visas Brazilijos organizmas padalytas administratyviškai, matėm iš 10 lentelės, kur duodami daviniai apie municipijų skaičių visame krašte jų didumo atžvilgiu.

LENTELĖ 11 Nr.

Mokslo įstaigos, miestų ir miestelių skaičius estaduose.

Estadai.	Pradžios mokyklos	Vidurinės mokyklos	Aukšt. mok.	Miestai	Miesteliai
Amazonas	268	15	1	9	19
Pará	794	29	5	35	21
Maranháo	414	22	2	22	44
Piauhy	219	8	1	19	22
Ceará	472	26	1	37	37
Rio Grande do Norte	493	14	1	23	17
Parahyba	535	25	1	15	24

Estadai.	Pradžios mokyklos	Vidurinės mokyklos	Aukšt. mok.	Miestai	Miesteliai
Pernambuco	1275	51	4	60	—
Alagôas	510	16	—	24	12
Sergipe	369	13	1	15	20
Bahia	1751	46	3	67	80
Espirito Santo	546	8	—	18	13
Rio de Janeiro	1215	43	4	35	13
Districto Federal	776	142	8	1	—
S. Paulo	2901	149	5	246	—
Paraná	913	26	1	26	25
Santa Catharina	948	16	1	17	18
Rio Grande do Sul	3820	78	4	37	40
Minas Geraes	4997	157	8	131	83
Goyaz	272	13	4	25	26
Matto Grosso	266	11	—	14	8
Acre	149	—	—	5	—
Iš viso	23903	908	55	891	522

Toje pačioje lentelėje duodami mokyklų, miestų ir miestelių skaičiai rodo, kaip dar milžiniškoj Brazilijoj negausu mokyklų. Jų tiksliam plitimui trukdo susisiekimas, apie kurį dabar ir kalbėsime.

3. Susisiekimas.

A. Sauskeliai.

Susisiekimas yra vienas iš svarbiausių žmogaus progreso ir ūkio elementų. XIX a. susisiekimo revoliucija įvedė mašiną, kuri pakeitė nuo amžių vartojamą gyvulį arba ir tą patį žmogų. Naujos susisiekimo priemonės dar žmonijos tinkamai neįvertintos: pakeitimas buvo toks greitas, jog ne tik tradicija, bet ir žmogaus protas dar ne visai „aklimatizavosi“, jei galima taip pasakyti, naujose susisiekimo sąlygose.

Brazilija šituo atžvilgiu yra ypač įdomus kraštas. Jame moderniškas aeroplanas susigyvena su senovišku asilu, be kurio padaro — mulo Brazilijos *interiore* neįmanomos kelionės.

12 pav. duoda netobulą, labai apibendrintą susisiekimo priemonių vaizdą. Matome, kokie dideli žemės plotai dar visai be jokių kelių, kur pasitaiko miškuose tik atsitiktiniai keliauninkai, kaučuko ieškotojai *seringeiros* arba klajoją tose srityse indėnai; taip yra Amazonės est. Dar didesni plotai susidaro iš natūralių gyvulių ganyklų, kuriose kai kuriais laikotarpiais vyksta didelių gyvulių bandų migracijos prie centro arčiau. Ten paskui gyvuliai atsigano ir toliau transportuojami geležinkeliais jau į pačius centrus, į S. Paulo, Bahia arba Rio. Tai yra Matto Grosso, Goyaz, Pará ir Maranhão est., bet tokių vietų pasitaiko dar ir S. Paulo ir Minas Geraes est. Toliau eina sritys, kuriose žmogus naudojasi savo gyvuliu našuliams transportuoti. 37—39 pav. iliustruoja šitą susisiekimo būdą. Paskutinė nuotrauka rodo vieną iš Brazilijos kontrastų: medžio anglies transporto karavanas moderniškame mieste greta su automobiliais. Kita susisiekimo rūšis yra vežimai, vartojami ten, kur nutiesti šioki toki keliai; tai jau daugiau gyvenamose vietose. Tiems reikalams plačiai vartojami yra buliai. Tai matyti 40 ir 41 pav. Kaip vienas žmogus balsu manipuliuoja 18 bulių, kurie suka, kada reikia ir kur reikia, klausydami iš tolo savo vadovo, tai gražu pažiūrėti. Gal būt, tik pampose, t. y. Rio Grande do Sul tyruose, didesnį įspūdį daro, kada keliolika arklių, traukiančių diližansą, zovada manievruoja taip, kad vežimas akmenį aplenktų arba pasuktų *reikalingoje* vietoje, kada pirmosios arklių poros turi bėgti kitu, didesniu ratu, kaip tie, kurie arčiau vežimo pakinkyti; štai kokį „meną“ sudaro suderintos praktika su tradicija. 42 pav. duoda mulų traukiamo vežimo atvaizdą iš S. Paulo šiaurės srities. Automobilis taip pat dabar jau plačiai vartojamas, bet keliai, be liuksusinių betonuotų plentų, nutiestų tarp didelių miestų ir jų apylinkėse, taip siauri, jog dažnai galima susilaukti nuotykių, ypač lietingu laikotarpiu, kaip tai vaizduojama 43 pav., kur įklimpo kaminionas, krovinių automobilis, o visi kiti turi laukti, kol jis išsigelbės ir atidarys kelią. Pagalbos sunku rasti, kada esti per 30 kilometrų nuo artimiausio ūkininko (S. Paulo est. V.).

13 pav. rodo geležinkelių tinklo augimą. Geležinkeliai įvairių tipų, nes dažnai žiūrima tik į šios dienos reikalavimus, kaip *greičiau* pasiekti tą ar kitą punktą garvežiui. Brazilijoje yra ir plačių užsimojimų, kad jų geležinkeliai įgytų tarptautinės reikšmės. Dabar jie turi dar tik vieną tokią liniją — Rio Urugvajana. Atgaudami Acre, jie prižadėjo Bolivijai išplėsti savo tinklą, kad surištų savo kaimyną su Atlanto vandenynu. Nors geležinkeliai Amazonės est. nedavė laukiamų rezultatų, bet yra dar platesnis planas surišti su Brazilija ne tik Boliviją, bet ir Čili.

Kad surištų La Paz per Cochamba, Santa Cruz, Corumba, Puerto Esperança su Rio de Janeiro (4030 kl.), tai reikėtų 4 dienų kelionės, o dabar per Antafagasta Cily reikia 20 dienų.

Jei geležinkelis eitų iš La Paz'o per Argentiną (2750 kl.), tai iki Rio dar nuo Buenos Aires prisidėtų 3490 kl. ir iš viso būtų 6240 kl. O boliviečiams būtų nuo Rio 2000 kil. toliau. Jei geležinkelis eitų iš La Paz per Čili ir Argentiną, tai būtų dar daugiau — 7200 kil. Brazilai propaguoja savo planą, kuris labiau sutrumpintų kelią iš Bolivijos į Europą, negu kiti variantai. Tokie yra jų užsimojimai, t. y. kova už įtaką. Ateitis parodys, kam pavyks gauti dominuojamas vaidmuo. Charakteringas dalykas, kad imam šituos davinius iš karo literatūros — *Revista Militar Brazileira* (24). Įvykdymas būtų tolimesnėje ateity kraštui labai svarbus: susisiekimas sudaro pagrindą augti gyventojų centrams ir duoda iš savęs uždarbį. Ne vienoje tik Brazilijoje tiesiami, kaip prancūzai vadino, „chemin de fer de pénétration". Sibiro geležinkelis buvo statomas tuo pačiu principu, t. y. greitomis, be didelių technikinių reikalavimų, ir vėliau reikėjo šimtais kilometrų keisti linija, kada paaiškėjo, kad gyvenimas stato didesnių reikalavimų, nekaip buvo inžinieriai, statytojai užsimoję.

Brazilijoje šitą mintį iliustruoja įvairus geležinkelių platumas, kuris duodamas lentelėje.

LENTELĖ 13 Nr.

Brazilijos geležinkelių platumas.

Platumas	Kilometrai
1 m. 60	2.059
1 m. 44	15
1 m. 33	9
1 m. 00	28.075
0 m. 76	734
0 m. 66	8
0 m. 60	565
Iš viso	31.500

Pastaba.

Tačiau geležinkelio siaurumas nė kiek nekliudo greitumui. Autoriui teko matyti siaurųjų geležinkelių greitumo iki 60 kil. per valandą.

Gal būt, tik vienoje Australijoje galima rasti toks geležinkelių įvairumas. Ten veikia įvairių sričių separatizmas, kuris tinka bendram to kontinento skirtingumui ir geografiškam atskyrimui nuo kitų visais atžvilgiais. Brazilijos susisiekimo stoka ir istorinė tradicija taip pat buvo palanki jos dalių separatizmui. Net gyventojų atskyrimas nuo pasaulio, nuo visos Brazilijos žymimas yra literatūroje kaip svarbi nacionalinė problema, kad *abandonado*, t. y. paliktas vien tik savo jėgoms, *sertões* gyventojas nepasidarytų separatistu ir ateity neišsiskirstytų, nesusiskaidytų valstybė, — štai kas rūpi Brazilijos patriotams. Tačiau čia atsiliepia kiek ir bendro plano stoka, kada privatiška iniciatyva gali užgrobti bendruomenei reikalingą darbą ir išnaudoti jo vykdymą privatiškiems savo tikslams. Taip kritikuojama yra S. Paulo est. geležinkelių statyba, turėjusi tikslą aptarnauti kavos fazendas. Ten, kur kava gali išlaikyti, kaipo brangi prekė, aukštus frachtus, ten jokia kita prekė negali geležinkeliu naudotis. Todėl sakoma, kad milijonai buvo investuoti į reikalą, kuris rūpėjo mažai socialinei žmonių grupei, o ne bendrai gerovei. Tačiau čia vis dėlto aptarnaujama krašto gyventojų grupė, nors ir negausi. Kitaip buvo Bahijos est., kur geležinkelis buvo nutiestas tam, kad būtų galima užsienio anglis gabenti iš uosto į São Francisko upės vidurupį, o ten galima būtų pakeisti garlaivių kuras malkos — anglimis (124).

Transportuoti vandeniu kliudė upės kriokliai, o S. Francisco vidurupis plačiai naudojamas vidaus susisiekimui Bahijos ir

Minas est. ir turi nemaža reikšmės. Tačiau čia prieinam jau vandens susisiekimą, apie kurį turim kiek plačiau pasakyti.

B. Vandens keliai.

Kaip susisiekimo kelias, jūra buvo žinoma dar indėnams. Jūros susisiekimu naudojosi ir pirmieji kolonistai. Jūra nenustojo savo reikšmės Brazilijos gyvenime ir dabar. Čia nekalbame apie tarptautinį trafiką jūra, kuris labai visur išaugo, o turim galvoje vidaus krašto gyvenimą. Brazilijos laivynas sudaro skaičiaus atžvilgiu 2,3% viso pasaulio laivų, o tonažo siekia vos 1,2%. Tai rodo, kad Brazilijos laivas vidutiniškai yra mažesnis kaip pasaulio laivas, t. y. naudojamas ne tiek transokeaniniam judėjimui, kiek kubotažui.

Dar, gal būt, didesnės reikšmės įgijo žmogui vidaus vandens kelių tinklas, kada jis nugalėjo atogrąžų pakraščių miškus ir pasirodė ant „planalto".

Esame sakę, kad drėgmės negali sulaikyti Serra do Mar kalnai, ir plokštakalnėje turi būti upių. Jų ten ir randama nemaža. Jų tėkmė mums dar aiškiau parodys didelę Serra do Mar reikšmę kraštui. Vanduo negali tuoj grįžti į vandenyną, priėjęs anapus kalnagūbrio, o pradeda iš lėto (šlaitas yra nuolaidus) čiurlenti, ir štai vos keliolika kilometrų nuo vandenyno prasidėjusi upė turi tekėti per ilgus tūkstančius kilometrų, turi jungtis su kitomis gimininigomis upėmis ir sudaryti galingas vandens arterijas, kad paskui tankiausiais kaskadais, galingais kriokliais per laiptus, siekiančius net 70 metrų aukštumo, nusileistų į vandenyną atgal 44 ir 45 pav. Bet kur? Ne ten, kur Serra do Mar joms kelią pastojo, ne. Serra do Mar vandenis sutiksim ir pietų Laplatoj ir Amazonės šiaurės žiotyse, bus jų ir Bahijos — Sergipe estadų São Francisco upėje.

Vienos, apie kurias jau sakėme, tai yra plokštakalnės upės, kurios nors turi slėnį, bet jų vaga eina ant kalnų ir, galima sakyti, jos yra integralinė tos plokštakalnės dalis. Žmogui jų nepatogumas yra tas, kad dažnai turi krioklių, kurie trukdo ar daro net negalimą susisiekimą jomis; už tat gali duoti elektros energijos šaltinį, bet tam reikia dar daug žmogui padirbėti, kad būtų kur šita energija produktingai suvartoti.

Pažymėsime tik svarbiausias upes: t.y. S. Francisco, Paraná su intakais Paranahyba, Paranapanema, Rio Grande, Iguasú, Urugvajus, Amazonės intakas Tocantinas su Aragvaya.

Kito tipo yra Paragvajus, kurio vaga jau ne tarp šitų kalnų, bet eina per plotus, pačios upės suneštus, kaip Amazonės, t. y. šita upė teka žemumoje.

14 pav. vaizduoja abiejų upių tipų profilius. Vandens lygis nesilaiko vienoje aukštumoje, — Paragvajaus upė pakyla 8 su viršum m. ir tas pakilimas nesutinka su lietingu oru. S m i t h tai aiškina taip. Jis sako, kad krantai labai žemi ir iš pradžių, kada prasideda lietus, o Paragvajaus aukštupyje labai ryškiai skiriasi vienas laikotarpis nuo kito, tai vanduo įsisiurbia į žemę, kol visas kraštas aplinkui pasidarys kaip kempė vandens prisigėręs. Tuomet pasirodo vanduo žemės paviršiuje, bet tai būva jau lietingo laikotarpio pabaigoje. Tada iš lėto vanduo nubėga į upę ir upė pradeda tvinti; bet tėkmė tokia nežymi, kad erozijos darbas yra labai nedidelis; tai ir yra priežastis to, kad upės krantai neauga aukštyn, kaip Mississipi, pav., kur pasidarė ištisos dambos upės pakraščiuose, o pati upė turi vietomis aukštesnę vagą nekaip apylinkės. Paragvajaus užliejamasis plotas, tikriau sakant, lietaus, siekia iki 300 kil. platumo (130).

Planalto upės taip pat reaguoja ir smarkiai keičia vandens būvį. Tokantins potvynio metu užlieja lygumą kelių kilometrų platumo, taip pat ir Aragvaya(125). S. Francisco upė išsilieja per 30—30 kil. platumo (117). Kiek gali keistis upės lygis ten, kur nėra tokios lygumos, kaip aukščiau pasakyta, matėme iš Jacoby upės (Rio Grande do Sul) pavyzdžio, kuri pakyla 12—13 m., turėdama slėnį 2 kil. platumo (130). Taip pat yra ir Tietės upės slėny S. Paulo est. (46 ir 47 pav.).

Daug upių gali būti iš dalies išnaudota garlaivių susisiekimui; tai parodyta schemoje vienodai su geležinkeliais, kaip mechaninių priemonių susisiekimas (deja, negalėjom išskirti automobilio kelių). Tačiau daug kur primityvus laivelis sudaro vienintelę gyventojų susisiekimo priemonę. Visų susisiekimo priemonių kombinacija ir jų patobulinimas tokiam kraštui, kaip Brazilija, turi didelės visokeriopos reikšmės. Kada Paragvajaus diktatorius Lopes puolė Matto Grosso provinciją (imperijos

laikais, 1864 m.), reikėjo 6 mėnesių laiko, kad pasiektų sostinę baronas da Villa Maria su nemalonia naujiena. Prieš 15 metų tokiai kelionei reikėjo 1 mėnesio laiko Cuyaba, São Laurenço ir Paragvajaus upėmis per Argentinos La Platą į Rio jūra. Šiandie kelionė geležinkeliu nuo Bahuru (S. Paulo est.) iki Matto Grosso sienos trunka dieną, 2 dienas iki Campo Grande, 3 d. upe iki Corumba. (Be to, iš Campo Grande galima pasinaudoti automobiliu, kelionė trunka 3 dienas). Nuo S. Paulo iki Bahuru 13 valandų. Matome, kaip mėnesiai pasidarė dienomis. Paskutiniu laiku (1930 m. spalių mėn.) bandoma surišti Matto Grosso sostinė reguliaria aerolinija su federacijos širdimi Rio. Mėnesiai pasidarė dienomis, o dienos darosi valandomis. *Sumažėjo Brazilija.* Padidės krašte įcentrinės jėgos, visumos ir vieningumo supratimas. Kyla nacionalinis jausmas, iš konglomerato *„caboklos, indios, zambos, chibasos, mamelucos, pretos* ir *brancos“* su kai kuria priemaiša europiečių imigrantų technikos ir proto organizacinio darbo jau kalama yra Brazilijos nacija, nauja tauta, ir į tai *turi atsižiūrėti norįs imigruoti į Braziliją žmogus.* Apie jį, apie imigrantą toliau ir bus kalbama.

TREČIOJI DALIS.

1. Brazilijos imigracija skaičiais.

Imigracija į Braziliją galėjo prasidėti ne anksčiau, kaip jai atgavus nepriklausomybę, t. y. 1822 m. Prieš tai buvo portugalų karalių uždraustas kaip imigrantų įsileidimas, taip lygiai (1701 m. dekretu) ir bet koks susisiekimas tarp atskirų *„capitanias"*, kaip buvo vadinamos atskiros Brazilijos provincijos (dabar estadai). Tegalima buvo keliauti tik portugalams iš metropolijos ir tai ne visiems, o kariams, valdininkams ir atskiriems asmenims su leidimais. Keliavo dar jėga verčiami vergai, kuriuos į darbo vietas gabeno. Pirmieji imigrantai, to žodžio prasme, kaip mes dabar jį suprantame, pasirodė apie 1827 m. Tai buvo Brazilijos vyriausybės pakviesti vokiečiai iš Bremeno. Nuo to laiko iki 1920 m. (imame šitą datą, kaip paskutinio gyventojų surašinėjimo datą, t. y. kaip statistinę ribą, o kur galima, vėliau papildysime paskutinio dešimtmečio daviniais) įvažiavo į Braziliją ir ten pasiliko 3.600.000 imigrantų (su reemigravusiais bus 4.260.000), ir tai sudaro daugiau kaip 11% jos gyventojų (1920 m. 30.600.000). Tačiau žymi jų dalis Brazilijoje natūralizuojasi, o visi Brazilijoje gimę vaikai, veikiant joje „juris soli", automatiškai lieka krašto piliečiais, ir surašinėjimas parodė svetimšalių Brazilijoje 1.600.000, t. y. 5% visų gyventojų. Vis dėlto svetimšalių srovei nuolat įplaukiant, jų procentas krašte didėja. Taip 1890 m. imigrantų skaičius siekė vos 2%, jau 1900 m. buvo bemaž 9%, o 1927 m. daugiau kaip 10%.

LENTELĖ 14 Nr.

Imigrantų, įvažiavusių į Braziliją 1827—1929 m., suskirstymas tautybėmis.

Eilės Nr. Nr.	Tautybė	1827-1926 m.	1827-1929 m.
1.	Italų	1.432.443	1.455.711
2.	Portugalų	1.319.189	1.423.186
3.	Ispanų	565.238	583.309
4.	Vokiečių (iš jų dalis lenkų)	189.665	203.142
5.	Rusų (iš jų daug lenkų)	111.818	114.296
6.	Austrų (iš jų daug slavų)	88.558	91.312
7.	Japonų	49.676	86.577
8.	Turkų - arabų	77.324	85.985
9.	Brazilų (vidaus migravimas)	41.479	53.244
10.	Prancūzų	34.283	36.385
11.	Rumunų	32.374	35.395
12.	Lenkų	10.127	28.029
13.	Lietuvių	8.149	26.374
14.	Anglų	22.776	25.131
15.	Jugoslavų (iš jų 289 serbai)	18.497	22.316
16.	Šveicariečių	14.305	15.235
17.	Argentiniečių	7.119	9.607
18.	Vengrų	5.263	6.989
19.	Belgų	6.042	6.332
20.	Švedų	5.743	5.848
21.	Šiaurės amerikiečių	4.302	5.285
22.	Olandų	4.223	4.653
23.	Čekoslovakų	2.652	3.764
24.	Urugvajiečių	2.807	3.659
25.	Graikų	2.682	3.470
26.	Estų	2.288	2.532
27.	Latvių	931	2.472
28.	Libaniečių	428	2.006
29.	Ukrainiečių	1.319	1.351
30.	Danų	1.006	1.308
31.	Kiniečių	831	1.242
32.	Čiliečių	563	754
33.	Armėnų	273	731
34.	Perujiečių	557	696
35.	Egiptiečių	368	454
36.	Boliviečių	390	450
37.	Palestiniečių	91	387
38.	Suomių	108	283

Eilės Nr. Nr.	Tautybė	1827-1926 m.	1827-1929 m.
39.	Venecueliečių	233	261
40.	Norvegų	198	244
41.	Meksikiečių	175	243
42.	Bulgarų	139	205
43.	Indusų	106	169
44.	Liuksemburgiečių	84	124
45.	Persų	68	99
46.	Paragvajiečių	46	98
47.	Kolumbiečių	55	76
48.	Marokiečių	57	67
49.	Kubiečių	28	53
50.	Ekuadoriečių	40	47
51.	Dancigo piliečių	17	38
52.	Kostarikiečių	25	14
53.	Panamiečių	9	11
54.	Australiečių	10	10
55.	Gvatemaliečių	7	10
56.	Albanų	6	8
57.	Transvalio piliečių	6	6
58.	Haiti piliečių	3	6
59.	Nikaragua piliečių	1	3
60.	Nespecifikuotų ir kitų	167.206	167.232
	Iš viso ..	4.234.406	4.518.924

1926—1929 m. įvažiavę į Braziliją 405 tūkstančiai imigrantų taip pasiskirstė:

LENTELĖ 15 Nr.

I rajonas	II rajonas	III rajonas	VI rajonas
Para 1,5%	Pernambuco 1% Bahia 0,9	Interior čia eina per kitus uostus	Rio de Janeiro 43,7% S. Paulo 49,7% Parana 0,1% S. Catharina 0,9% Rio Grande do Sul 2,2%
Iš viso 1,5%	1,9%	—	96,6%

Gvildenant masinės imigracijos klausimą, mums atkris I ir II rajonai, dėl III-jo teks samprotauti apie galimąją ateitį, o IV sudarys tikrąjį apžvalgos objektą.

Imigracija į Braziliją neina visą laiką sklandžiai, bet rodo svyravimų, kartais gana didelių. Šitai pareina nuo gaivališko imigracijos pobūdžio. Štai atvažiavo iš kokios nors valstybės žmonių grupė. Jų tautiečiai pamatė, kad galima važiuoti, ir pradeda veržtis, — imigracija eina dīdyn. Tačiau naujai atvykusiems nežinomose sąlygose nėra jau taip gera; atsitinka nepasisekimų, nelaimių. Šaukia apie nelaimes saviesiems, — imigracija mažėja.

Kita tokio svyravimo priežastis pareina nuo ūkiškų pačios Brazilijos sąlygų. Kokius 20.000 imigrantų S. Paulo estadas gali „praryti" visai nepastebimai. Užtat jei atvyksta labai daug, tai susidaro laikinai sunkenybių, ypač kada važiuoja visai brazilams svetimas elementas — „besarabai, rumunai". Taip, pav., 1926 m. tiek privažiavo, jog susidarė „kamštis" imigrantų namuose, įvyko riaušių. „Sukilėliai" buvo nugabenti į Kiaulių salą (Ilha dos Porcos) tarp Rio ir Santos. Keletas tūkstančių reikėjo „grąžinti" į tėvynę. Tai buvo tada gana griežtos antiimigracinės naujai išrinkto valstybės prezidento Washington Luis'o politikos priežastis. Vėliau „besarabai" nusiramino, ir dabar daugumas jų dirba fazendose.

Trečia priežastis yra periodiški „monokultūros" ūkio kriziai Brazilijoje; vieną iš tokių krizių kraštas dabar pergyvena.

2. Imigracijos organizavimo būdai ir tikslas.

Brazilijos nepriklausomybės paskelbimo metu gyventojų skaičius buvo vos 4,5 milijono. Tuščių žemių kiek nori, tik imk. Todėl vyriausybė, atstačiusi judėjimo laisvę, pradėjo rūpintis kolonizacijos klausimu. Jau 1827 m. vidaus reikalų ministeris Visconde de Sao Leopoldo kviečia iš Bremeno vokiečius ir organizuoja pirmą valdžios koloniją dabartinėje valstybėje Paranoje, o kitą netoli nuo Sao Paulo miesto, dabar Santo Amaro. Iš viso buvo pergabenta ir įkurdinta pačioje pradžioje iki 1000 vokiškų šeimų. Taip buvo pradėta imigra-

cijos pradžia valdžios lėšomis gabenant ir organizuojant kolonijas, vadinamąsias *„nucleo“*, arba daugiskaitoje *„nucleos“*, sugrupuotus smulkių ūkių vienetus.

Bet buvo ir nepasisekimų: 1861 metais vyriausybė bandė įsteigti koloniją „Parigulra Assia“, o 1871 metais kitą — „Cananea“; abiem nepavyko ir tik 1877 metais pavyko pradėti kolonizacijos darbas valdžios *„nucleos'e“*.

1840 m. didelio žemės ploto savininkas senatorius Vergueiro nutarė pakeisti savo *fazendoje* (taip Brazilijoje vadinami, mūsiškai tariant, dvarai) darbo režimą ir sutarė atgabenti iš Europos 90 šeimų. Įkurdina jas savo ūkyje ir sutartimi laiduoja joms pravažiavimą ir išlaikymą per pirmus metus. Taip buvo pradėta imigracija gauti darbo jėgai dideliam ūkiui.

Iš privatiškų imigracijos bendrovių daug pasidarbavo *„Sociadade Promotora de Immigração“*. Jos pagrindas „įvežti daugiausia emigrantų žemės ūkiui ir mažiau kitoms profesijoms“ (11) yra ir iki šios dienos vyriausybės programa, nors urbanizmas yra jaučiamas, ypač beaugant Sao Paulo miestui.

Ir vienas ir kitas būdas turi vieną bendrą bruožą: emigrantai yra gabenami ne savo lėšomis, bet į skolą, kaip brazilai sako, jie yra *subsidijuojami*. Turime dar atkreipti dėmesį į labai svarbų dalyką, į kurį mes Lietuvoje, rodos, visai nekreipiam dėmesio, o jame glūdi visos tokios emigracijos pagrindas: gabenamos yra šeimos, o ne atskiri darbininkai. Vėliau tuo klausimu išsitarsime daugiau, detališkiau. Dabar tik pažymime.

Tačiau leidus emigrantams įvažiuoti, atsirado norinčių savo lėšomis keliauti ir užjūryje laimės ieškoti. Taip kartais keliauja visa šeima, kartais atskiras žmogus. Tokius emigrantus brazilai vadina *spontaneos* — savanoriais.

Pačioj emigracijos pradžioje jau ji diferenciavosi trimis grupėmis: kolonizacijai, stambiam ūkiui ir savanorių. Šitos trys grupės egzistuoja ir šiandien. Jų tarpe randame įvairių variantų. Kolonizuoja ne tik vien valdžiai priklausomas žemes, bet tam tikslui organizuojamos kompanijos, dažnai geležinkelių bendrovėms suteikiamos tokios teisės. Būva ir atvirkščiai: kolonizacijos bendrovė gauna teisę geležinkeliui statyti (vokiečiai Minas Geraes'e, žiūr. toliau). Gali kolonizuoti ir atskiri asmens.

Tokiu būdu kolonizacija gali būti valdžios, gali būti privatiška. Matydama žemės ūkyje darbininkų stoką, valdžia gali pradėti gabenti darbininkų šeimas valdžios lėšomis. Atvykęs „savanoris" gali gauti *nucleo* sklypą, gali nueiti į pramonę arba verstis kokiu amatu, gauti tarnybą. Gali ir jisai nueiti į fazendą. Tam ypač valdžia padeda, steigdama emigracijos centruose emigrantams namus, duodama tuose namuose emigrantui tam tikrą laiką nemokamą laikymą, steigdama tenai žemės ūkio darbininkų samdymo įstaigas. Tačiau šitie variantai bendro vaizdo nekeičia ir pagrinde lieka trys emigrantų kategorijos. Tiek dėl emigrantų suskirstymo.

Dabar leisime sau išsitarti apie emigrantų samdytojus. Jų tarpe reiškiasi taip pat trys tendencijos, dažnai viena kitai priešingos. Tie, kurie ieško žemės ūkiui darbininko, *fazendeiros* — dvarininkai, yra vietiniai plantatoriai. Labai retai kada jų tarpe pasitaikys koks svetimšalis. Jie arti prie valdžios, žmonės su pinigais ir plačiais santykiais. Jų rasime kilnių idėjų žmonių, bet sutiksime ir gryniausios veislės baudžiavos vykdytojų, kuriems patys brazilai, kaip savininkams, vergiškai laikantiems patekusį į jų nagus darbininką, turi juodą sąrašą. Tačiau daugumas jų geri, su tradicijomis, ir jų tarpe galima lengviau surasti ryšių mūsų išeivių būklei pagerinti, bet nereikia viltis padaryti tai greit. Jie daug duos tam, kuo pasitiki, bet ne taip jau lengvai galime įgyti jų pasitikėjimo.

Kiti daugeliu atvejų bus svetimšaliai, ar atskiri asmens, ar sukurtos svetimšalio kapitalais bendrovės. Jų tarpe pasitaiko emigrantų vaikų ir retai kada vienas kitas senos šeimos brazilas. Jų tarpe lengviau galime rasti F o r d o, C h e v r o l e t o vardus, negu S o u z o s ar F o n c e c o s. Jie — nauji žmonės, turtingi, bet didelių vietinių ryšių neturi. Jie verčiasi miestuose pramone ir jiems neprieinami tiesioginiai emigrantų namai. Tačiau pinigas padeda. Jie samdo agentų, agentukų, kurie gaudo atvykstantį uoste, vilioja iš emigrantų namų, medžioja gatvėse. Greitu tempu vystosi Sao Paulo žemės ūkis, žengia priekin pramonė, todėl nuolat eina varžytynės dėl darbo rankų samdymo tarp fazendeiro ir fabrikanto.

Pramonė nors ir jaunesnė kaip žemės ūkis, bet turi savo eilėse visais atžvilgiais rimtų vardų. Tos firmos nori savo darbininkui duoti geras uždarbio sąlygas, nori užtikrinti ateitį, or-

ganizuodamos pensijų kasas, invalidų pašalpas, gydymą. Mieste ir su dideliu kapitalu visuomet lengviau tokis tikslas pasiekti nekaip kaime, ir nėra ko stebėtis, kad vienas iš tokių žmonių išsitarė mūsų konsulate São Paulo: „Greit ateis laikas — neduosim nė vieno imigranto į fazendas, visiems bus darbo mieste".

Bet kol kas įstatymdavybė ne jų rankose. Pramonininkas fazendeirų konkurentas ir jisai daugiau varžomas. Jam apribojamas darbininkų amžius. Pas jį vaikams, dažnai ir moterims, seneliams negalima dirbti, nors jie badu mirtų. 16 metų bernas negali dirbti fabrike, o fazendoje teko matyti 7 metų vaiką darbą dirbant.

Taip gaudo darbininką ir dėl jo varžosi pramonininkas ir fazendeiras. Bet nei vienas nei kitas maisto negamina. Jiems tai neapsimoka, ir štai taip fazenda, taip ir miestas sau maistą turi gabenti iš užsienio. Derlingiausioj žemėj, tarp begalinių, žmonių puikiausiai apdirbtų plotų galima mirti badu, jei kas trečias neatgabens valgio, kaip tai jau buvo Brazilijoje XVIII amž. aukso ir deimantų kasyklose, kada visi aplinkiniai žmonės metė savo laukus ir pradėjo žemėje kasinėtis. Darbininko nepramaitinsi nei kava, nei medvilne, nei tabaku.

Tuo susirūpinusi valdžia nori padėti smulkiems žemės ūkiams plisti, kad kolonistai savo sklypuose imtųsi, be ko kita, ir maisto gamybos. Tam tikslui valdžia, ar tai betarpiškai, ar per tarpininkus, parceliuoja tam tikrą žemės plotą ir organizuoja *nucleos*, kuriuos aukščiau jau esame minėję. Jei kolonistas atvyksta tiesiog iš Europos ir neturi prityrimo nė vietinių sąlygų nepažįsta, jam dažnai nesiseka ir veltui eina jo trūsas, įdėtas darbas ir pinigai, taip jo, taip lygiai ir valdžios. Todėl yra nuomonių, kad pats *nucleo* galėtų plisti ir jo plitimui būtų tikresnė ateitis, o kolonistai būtų reikalingi mažesnės valdžios priežiūros ir mažiau lėšų, jei žemę įgytų jau prityrę, su Brazilijos sąlygomis susipažinę žmonės.

Brazilijoje šeima, tai mes turime pabraukti, dirbanti, bet gerai dirbanti, žemės ūkyje, kaip gyvenimo praktika rodo, gali per trejus metus (kai nėra didelio krizio) tiek užsidirbti, kad lengvai pasidaro savarankišku ūkišku vienetu, t. y. įgyja žemės sklypą, pasistato trobesius ir prisiperka reikalingo gyvo ir negyvo inventoriaus, žodžiu sakant, atsistoja ant kojų.

Taip organizuota kolonizacija nė kiek nekliūdo fazendoms, todėl turi daug šalininkų. Neseniai įsisteigė emigracijos ir kolonizacijos draugija, kurios pryšaky stovi labai prityręs šioje srityje žmogus, o akcininkais yra žinomi ir labai įtakingi Brazilijos piliečiai. Draugija veikia čia aukščiau išdėstytais pamatais ir turi plačių santykių.

Kolonizacija, organizuota tiesiog iš Europos, yra stambiam žemės ūkiui, kaip lygiai ir miestų pramonei, konkurentas ir todėl turi priešininkų, bet vis dėlto plinta, kaip toliau pamatysime iš konkrečių pavyzdžių.

Tokiu būdu turime darbdavių tarpe, arba, tiksliau sakant, darbo organizatorių ir darbdavių, tris grupes: *fazendeiro*, fabrikantas ir kolonizatorius.

Kad vaizdas būtų visapusiškas, dar reikia prisiminti bendrai žemės darbai ir statyba. Kelių taisymas, miestų augimas ir tolygūs reiškiniai reikalauja taip pat nemaža darbo rankų. Čia dažniausiai patenka naujai atvykstą emigrantai viengungiai *spontaneos*, kol suranda kito darbo, ir nevykėliai taip iš pramonės, taip ir iš žemės ūkio. Prie jų prisideda kategorija žmonių, kuriems visur bloga, taip sakant, klajokliai, arba portugališkai — *vagabundos*.

Bemaž kiekvienas inteligentiškas žmogus, iki šiol atvykęs iš Lietuvos, perėjo per darbą „su lopeta“. Tai parėjo nuo santykių ir organizacijos stokos, taip pat čia prisidėjo ir kalbos bei vietinių gyvenimo sąlygų nežinojimas.

Nagrinėjamam klausimui pabaigti reikia dar paminėti emigracijos prisišliaužėliai agentai, agentukai, dažnai savo tėvynės „pabėgėliai“ ir jiems artimi vietiniai spekuliantai žemės pardavimo srityj. Pirmieji yra tarpininkai, kurie tiek reikalingi, kiek negali pirkėjas prie pardavėjo tiesiog prieiti. Čia nekalbama apie tarpininką organizatorių, kuris turi kolonizacijai visą aparatą. O agentukas dažniausiai yra ne rimtos firmos atstovas, bet spekuliantų. Tokių spekuliantų ir jų agentų, norinčių greit uždirbti, atsirado Brazilijoje kartu su kolonizacijos pradžia. Jie São Paulo est. pagrobia svetimą žemę (verčiasi vadinamuoju *grillo* ir dėl to patys įgyja *grilleiro* vardą), ją parceliuoja ir nori greit parduoti kokią dalį, kol savininkas dar nesusigriebė jos apgyventi. Vėliau kyla procesas; gal kolonistai bus išdanginti, gal jiems teks antru kartu mokėti, kaip latvių „*Var-*

pas“ kolonijai, tai grobikui jau nerūpi. Jam rūpi tik pasipelnyti, kol jo partija valdžioje. Jam ir reikia agentukų, kad plačiau tinklą galėtų užmesti ir daugiau žuvelių prigaudyti. Žemės pirkimo klausimą aptarsime smulkiau kitoj vietoj. Dabar duodame tik bendrą vaizdą. Pridursime, kad *grilleiro* sąjunga su agentais yra emigrantams pats pavojingiausias dalykas. Jiems lengviau, veikiant kartu iš vieno, prieinamas net dar neatvykęs, o tik manąs važiuoti prastuolis (*Nova Lithuania* — pavyzdys).

Tačiau iš tokių *grilleiros* yra ir naudos. Žemė dažnai tikrai niekam nepriklauso, o jei priklauso, tai neduoda jokios naudos. Jei toks *grilleiro* energingas ir ne tik apgavikas, bet ir organizatorius, tai jam vyksta, kraštas vystosi, o žemė iš niekam nenaudingo dirvono arba nepraeinamo miško darosi kultūros centru. Valdžia turi iš to ir tiesioginės naudos todėl, kad gauna mokesčių, nekalbant apie tai, kad kraštas turtėja nuo įdėto darbo, ir valstybės pajamos iš *grillos* auga ir netiesioginiu būdu.

Įstatymas *grillo* palankus yra São Paulo; kituose estaduose, kiek teko girdėti, klausimas yra tinkamai sutvarkytas. Kas paskelbus įstatymą apie žemės nuosavybės titulo įgijimą nebuvo įrodęs savo teisių per tam tikrą, iš anksto nustatytą laiką, tas nustoja jų, ir žemė lieka valdžios (taip, pav., yra Matto Grosso estade).

3. Vieno iš imigracijos ir kolonizacijos bendrovių direktoriaus nuomonė.

Apskritai kolonizacija ir emigrantų judėjimo sutvarkymas yra labai painus dalykas. Darbas toje srityje yra panašus į generalinio štabo darbą. Taip pat viskas reikia apskaičiuoti, nustatyti linkmė, suplanuoti ir įvykdyti, — sakė mums vienas iš labai prityrusių toje srityje žmonių, dirbąs jau 25 metai su emigrantais. — Taip pat, kaip ir kariuomenėje, klaidingai paimta operacinė linija gali sudaryti daug nepatogumų, nekalbant jau apie nuostolius. Bet sunkiau tvarkyti kolonizacijos darbai dideliu maštabu, kaip kariuomenės judėjimai. Kariuomenė yra tvarkoma drausmės pamatais, kariuomenė yra vieningas, klusnus organizmas, o čionai gabenamos didžiausios gurguolės, kurias sudaro kolonistų šeimos su vaikais ir visa manta.

Privatinės kolonizacijų bendrovės turi *raison d'être* todėl, kad valdžios organizuojama kolonizacija valdžios sklypuose negali būti tvarkoma labai gerose sąlygose. Pas mus Brazilijoje, sako jisai, kaip ir kur kitur naujuose kraštuose, yra niekam nepriklausomų žemės plotų.

Kada tokia žemė pakliūva į atskiro asmens rankas, aiškus dalykas, kad tai yra daroma tik su geresnės rūšies žeme, o valdžios nuosavybėje pasilieka tik pačios blogosios žemės, kurios niekam nereikalingos, arba jos yra labai toli, be jokių susisiekimo kelių ir priemonių. Štai kodėl dažniausiai ten būva kokios nors pelkės, tarp kurių siaučia malerija ir labai daug kolonistų miršta. Todėl valdžios sklypai nelabai noriai imami. Paėmė tokį sklypą japonai, reikia stebėtis, kaip jie nesiskaito su žmogaus gyvybe. Pas mus Iguassú rajone tai japonams antras „Port-Arturas"; tūkstančiai žmonių išmirė, — jie siunčia kitus tūkstančius ir taip siųs, kol apgyvens. Bet ar gali kas kitas taip daryti? Tiesa, darbininkai jie ypatingi; žinau sklypą, kur japonų šeima tiek įdėjo darbo, taip apdirbo žemę, taip išnaudojo kiekvieną žemės gabaliuką, jog vietoje 100 milreisų už alkerį (2,42 ha) kaina išaugo iki 5 kontų. Vis dėlto mes nelabai palankiai žiūrime į japonų veržimąsi čionai.

Antras valdžios sklypų nepatogumas tai yra bendrai jų tolumas nuo gyvenamųjų vietų. Austrai Paranoje sumanė kolonizuoti plotą bemaž per 300 kilometrų nuo geležinkelio. Tai kiek jau jų tenai žuvo! manau, kad teks japonams atiduoti ir tos žemės.

Dar vienas dalykas; kada žemė yra taip toli nuo civilizacijos, įgyja didelės reikšmės mūsų *capitoes da mata* (girininkai), vergijos laikais turėję pareigą gaudyti pabėgusius vergus, o dabar jie neatsisako taip sau pašaudyti, jei kas jų plote atsiras.

Negalima iš karto nuo senų idėjų atsisakyti. Mano manymu, pirmiausia reikia tirščiau apgyventi artimi nuo miestų ir geležinkelių plotai. Tai mūsų kompanija taip ir daro. Rasite tai mūsų programoje.

Iš emigrantų statistikos matyti, kad italai, kurie atvyksta į Braziliją, 50% įgyja turto ir darosi turtingi, 50% lieka tokie pat, kaip jei jie būtų pasilikę Italijoj. Lietuviams, manau, tektų kiek padidinti paskutinė kategorija, nes jūs mažiau pripratote

prie vietinių sąlygų. Šitų sąlygų žinojimas tai yra pats pagrindinis dalykas.

Štai kolonisto vaikai: saulė nepaprastai šviečia ir, be to, žemė raudona; akys nuo per didelės šviesos pradeda ašaroti, o vaikų rankos nešvarios; trina jie jomis akis, ir prasideda įvairios akių ligos.

Kolonistas turi žinoti, kaip savo vaiką turi laikyti.

Štai miškas, toks, į kurį baisu įeiti; žiūrėk, aš stiprus vyras, taip apskritai nebailys, bet vieną kartą išsigandau, ir tai buvo mano fazendos miške. Jojau, sutemo. Miške pasigirdo įvairūs nematomų gyvių garsai; arklys išsigando, sustojo, nebeina toliau, ir aš pats pradėjau drebėti. Mūsų miškas — baisus miškas. Europietis tokio miško nežino ir neįsivaizduoja. Tai kaip toks miškas dirvai paruošti? Juokus pasakoja tie, kurie sako, kad už keleto kilometrų nuo geležinkelio būtų galima kirsti miškas. Tik atskirus medžius, gal būti, brangiausių rūšių mes kertame, o kitą deginame šimtais hektarų. Bet kada deginti? Galima taip pradėti, kad nieko neišeis. Ir tai reikia žinoti.

Kolonistas turi pažinti vietines sąlygas. Tada jam 3 kartus greičiau viskas užaugs ir užaugs viskas kaip reikia, jis neturės nuostolių, nenustos ūpo, sąmoningai dirbs ir turės šimteriopą naudą.

Atvykęs iš Europos kolonistas geriausiai padarys, jei padės savo pinigus į banką, kur įdėjęs metams gaus 8%, o pats su savo šeima eis dirbti į kavos plantaciją. Tenai jis išmoks portugalų kalbos, tenai jis susipažins su mūsų įstatymais, tenai jis pažins įvairias ūkio kultūras, tenai jis supras, kad kiekvienas medelis tai yra tartum jo Europos karvė: kaip tu su ja apsieisi, kaip ją šersi, tiek daug duos tau pieno.

Užtat toks ūkininkas bebūdamas fazendoje sutaupys sau pinigų, pridės šituos pinigus prie tų, kuriuos jis atsivežė ir įdėjo į banką; turėdamas 5 vaikus, jis jokiu būdu negalėtų išmaitinti dirbdamas mieste vienas, o fazendoje kiekvienas nuo mažens gali padėti tėvams.

Kada toks ūkininkas pamatys, kad rūpestingas kavos rinkėjas duoda aukštesnę kavos rūšį, tai jis sau nupirks 14.000 medelių, kad jo šeimai pakaktų; jis turės savo derliaus visą *cafe fino* ir greit praturtės.

Kad nebūtų sunkumų su kava, su kuria iš pradžių nemoka

apsieiti kolonistas, ir kad jis turėtų sau maisto, o pats galėtų išsimokėti savininkui iš kitų kultūrų, tai jam leidžiama sodinti, ką tik jis nori, ir tai bus papildomas jo pajamų šaltinis, kaip ir tie gyvuliai, kuriuos jis galės laikyti; be to, jis gaus nemokamą iš 4 kambarių butą, kur galės gerai įkurdinti savo šeimą. Toks kolonistas gaus daugiau iš 10.000 medelių kaip *fazendeiro* iš 30.000 medelių. Kiekvienam atvykusiam kolonistui reikia padėti eiti į kaimą, tik jis neturi ant žemės atsisėsti iš karto, tada jis daugiau išloš.

Fazendoje ypač graužia vienumos jausmas; jis veikia psichologiškai blogai, jei žmogus suserga nostalgija. Todėl dar daugiau fazendoje turi dirbti tik šeimos, jos materiališkai daugiau išloš. Viengungiui fazendoje labai sunku.

2000 medžių apdirbus trūksta žmogui pragyventi; reikia 3000 arba 3500, bet nereikia aprėpti ir didelio skaičiaus, nes tada savininkas mato, kad darbininkas negali apdirbti visko ir apleidžia medžius; jis tada samdo, ir pagal sutartį turi teisę taip daryti, vadinamąjį cameradą, kuris padienis padeda dirbti, o iš metinio darbininko algos išskaito; o kad padienis darbininkas atsieina brangiau kaip metinis, tai pastarajam darosi didelė materialinė skriauda. Kitaip negalima, nes jis nesugeba atlikti savo darbo. Mūsų kompanija tokiu būdu nekolonizuoja naujai atvykusiais kolonistais emigrantais, bet pataria jiems važiuoti į fazendas, o iš fazendų ima jau prityrusius darbininkus ir juos įkurdina nupirktuose žemės plotuose. Daugiausia mes imam iš tos pačios Brazilijos, iš Stato Ceara, kur dažnai būva sauslaikis ir tada tenai žmonės pradeda badauti.

Mūsų miestuose bemaž visur yra šaldytuvų, kur galima vežti pieno produktai, kiaušiniai ir paukščiai.

90% mūsų fazendierių yra gerų ir prieš juos nėra nusiskundimų iš tų darbininkų, kurie ten dirba. Kas kaime apsigyvena, tas daugeliu atvejų liks turtingas; kas pasiliks mieste, tas daugeliu atvejų ištvirks.

Negerai, kad jūsų lietuviai čionai pasilieka fabrikuose, o lietuvaitės eina tarnauti. Kinematografai ir kavalieriai jas gadina. Apskritai, reikia pastebėti, kad iš atvažiavusių tam tikras % grįžta atgal; tai didžiausi Brazilijos priešai, atvažiavę į tėvynę peikia visus žmones, kraštą. Praeina $^1/_2$ metų, ir žiūrėk — tas ponaitis vėl grįžta į Braziliją.

Iš atvykusių emigrantų, iš tų, kurie eina į fazendas, 50% maždaug pasilieka tenai daugiau kaip 3-jus metus, 80% išsilaiko fazendose 1 metus; bet kad pasidarytų sąmoningi kolonistai su ateitimi, mano manymu, reikia išbūti fazendose 3 metai.

Žiūrėkite, kaip gerbūvis, įgijimas nuosavybės veikia žmones: atvažiuoja komunistas, rėkauja, agituoja, mes jam leidžiame, nors mūsų policija paprato žiūrėti; jei kas bėginėja keletą dienų be darbo, tai, žinoma, jį klausia, ką jis veikia?

Taip, Europoj nėra niekur tokios laisvės, kaip pas mus.

Kada komunistas pradeda dirbti, įgija turtą ir per kelerius metus darosi didžiausias konservatorius.

4. Imigracijos politika Brazilijoje.

Būtų klaidinga manyti, kad galėtų imigracija eiti etapais, t. y. šuoliais. Brazilijos ūkio sąlygos reikalauja nuolatinės imigrantų srovės. Atvykę imigrantai, nors ir gausingi, tuoj diferenciuojasi, skirstosi. Kad ir kaip besistengia valdžia suvilioti juos į žemės ūkį, bet ten pakliūva 20—30%, kaip matyti iš 16 lentelės.

L E N T E L Ė 16 Nr.

Metai	Kiek iš viso atvyko per Santos	Kiek išvažiavo į kavos fazendas per samdymo biurą imigracijos namuose	%	Pastaba
1917	22.995	6.440	28	
18	12.060	4.379	36	Rio de Ja-
19	17.418	4.524	26	neiro
20	32.484	6.179	19	1926—1929
21	32.223	6.151	19	m. įvažiavo
22	32.473	3.173	10	176.869,
23	47.949	5.712	12	o išvažiavo
24	57.810	6.760	12	į *interiorą*
25	63.797	5.755	9	52.875,
26	62.809	6.962	11	t. y. 30%.
27	68.432	10.587	15	

Be to, kaip jau sakėme, ne kitur, kaip tik žemės ūky šeimyninis emigrantas, jei dirba, greičiau prasimuša ir, atvykęs be pinigų, gali pats pasidaryti savininku ir iš tikrųjų darosi, t. y. išeina taip pat iš žemės ūkio darbininkų apyvartos. Bet tame pačiame ūkyje žmogus gali nepažįstamose, neįprastose sąlygose greičiau ir ūpo nustoti; tuomet jisai vargsta ir arba žūva, arba kur kitur emigruoja ar pagaliau, jei emigracija jo krašte gerai sutvarkyta, grįžta į savo tėvynę, tokiu būdu taip pat išeina iš darbininkų skaičiaus.

Imigracija, esant dabartinei ūkio būklei ir 40 milijonų gyventojų skaičiui, Brazilijoje yra būtina, o kada pasistums pramonės augimas, tai bus dar reikalingesnė, neatsižvelgiant į didelį natūralųjį prieauglį. Todėl bet kokiai partijai, bet kokiai vyriausybei imigracijos problema yra pirmos eilės dalykas, o jos kryptys darosi rinkimų šūkiu.

Vieno Brazilijos vyriausybės imigracijos vadovų nuomonė.

Į Braziliją yra geriau emigrantams važiuoti su šeimomis, o į Jungtines Valstybes, Argentiną ir Urugvajų geriau yra važiuoti vienam, nes iš ten, kada jie uždirba, tai grįžta į savo tėvynę, todėl ten neįgyja turto, o tik dirba ir atideda likusius nuo pragyvenimo pinigus, kad paskui parvažiuotų namo.

Brazilijoj tas daugiau uždirbs, kas dirbs žemės ūkyje, dirbdamas su savo žmona ir vaikais. Į visus darbus, vadinamuosius *binage,* kavos plantacijos valymą nuo žolės, gali ir moteris įtraukti, o moterų priversti dirbti kokiam nors fabrike tenai negalima. Nuolatinis darbininkas kavos plantacijoj gali gyventi tik su šeima, bet užtat ir kava negali apsieiti be šeimyninių darbininkų.

Jei Europa iš karto sustabdytų emigraciją, tai šitai tuojau atsilieptų kavos ūkiui. Kava nusmuktų, o jos rinkos kaina žymiai pakiltų, ir tokiu būdu Europa, pati kavos vartotoja, tuojau pajustų, kaip atsiliepia šitas dalykas jos gyvenimui.

Emigrantas gali be pinigų atvykti tik į S. Paulo estadą, kur ūkis labai organizuotas ir fazendininkas kredituoja savo darbininką, tai yra duoda jam maistą, gyvenamą butą, gyvulius ir visokeriopą materialinę paramą, kol jis uždirbs. Be to, S. Paulo valstybėj apskritai darbininkai tuojau gauna vietą. Kitose Bra-

zilijos valstybėse yra kitaip, ten jei žmogus atvyksta be pinigų, tai jam labai yra sunku įsitaisyti, be to, uždarbis kitose valstybėse yra mažesnis. Todėl dažnai būva, kad iš ten žmonės atvyksta į São Paulo.

Pagal konstituciją emigracijos dalykas sudaro centrinės valdžios kompetenciją, todėl dažnai atsitinka, kad kurioje nors valstybėje steigiamos federalinės (t. y. centrinės) valdžios *nucleos*. Tačiau didelė krašto valdymo decentralizacija, didelė atskirų estadų laisvė daro tai, kad jų valdžios organai, kuriems arčiau ūkiški estadų klausimai, kurie gyviau jaučia vietinį pulsą, dažnai įsiveržia į tą pačią emigraciją, turi savo planų, savo sumanymų ir gauna federalinės valdžios įgaliojimų. Todėl greta su federaliniais *nucleos* turime atskirų estadų *nucleos* ir dažnai dar gausingesnių. Ir ne visuomet centrinės valdžios nusistatymas yra vykdomas gyvenime, ypač jei artinasi rinkimų kova. Tokiu būdu negalima, kalbant apie Brazilijos politiką emigracijos klausimų, kalbėti tik apie konstitucines formas, federalinės valdžios nusistatymą, bet reikia nors trumpai išgvildenti atskirų estadų politika.

5. Centro valdžios nusistatymas.

Centras turėjo įvairiose valstybėse savo federalinius *nucleos*. Atėjus 1926 m. į prezidentus Washingtoną Luisui, milreiso stabilizacijos šalininkui, o tokia stabilizacija yra visuomet susijusi su taupumu, prasidėjo varžymas centro valdžios tvarkomos kolonizacijos. 1929 m. rugpiūčio mėn. man pasakyta centro emigracijos departamente *Serviço de povoamento* Rio de Janeiro, kad federalinės valdžios sklypų daugiau nėra, o naujų „nucleos" steigti nenumatoma. Be to, bendrai buvo sustabdytos subsidijos emigrantams įvežti.

Imigracija dėl to mažai sumažėjo. Pavyzdžiui, į S. Paulo 1923 m. atvyko 60 tūkstančių, 1924 m. — 68, 1925 — 73, 1926 — 96, o 1927 — 92 tūkstančiai. S. Paulo valstybės prezidentas, rimtas kandidatas į visos Brazilijos prezidentus 1930 m. kovo mėn. 1 d. rinkimuose, savo pranešime kongresui liepos m. 1929 m. taip pasisakė tuo klausimu: „Sustabdžius subsidijuotą emigraciją, augo savanorių (spontaneos) emigracija ir 1928 m. davė estadui rekordinį skaičių 82.373".

Savanoris ne taip lengvai patenka į fazendą, kaip iš anksto jau sukontraktuotas, todėl dar pašoko darbininkų kainos.

Žemiau dedam ištraukas iš naujo reguliamino emigracijos tarnybai.

Dekretas 9.081 iš 1911. XI. 3 d.

Naujas reguliaminas kolonizacijos tarnybai.*)

1) Kolonizacija tvarkoma arba centro betarpiškai arba jo sutartimis su estadais, geležinkelių, upių kompanijomis ar atskirais asmenimis.

2) Imigrantais laikomi ne senesni kaip 60 metų keleiviai 2 ir 3 klasės, ne kriminalistai, dezertyrai, valkatos, invalidai.

3) Imigrantas gali verstis agrikultūra, industrija, komercija, jam garantuojamos lygios teisės su brazilais.

5) Imigrantams žemdirbiams gali būt grąžinamos 3 klasės kelionės išlaidos.

10) Iš valdžios žemę toks emigrantas gali gauti tik *nucleo*, kada yra paruošti ir priimti sklypai.

12) Šeima laikoma ne mažiau kaip iš 3 asmenų 12—50 metų ž. ū. darbininkų.

35) Repatriacijos teisė duodama išbuvusiems mažiau kaip 2 metus: našlėms ir našlaičiams, nukentėjusiems, tapusiems invalidais, jų vaikams ir žmonoms.

40) *Nucleo colonial* — vadinama žemė, sklypais išdalyta, tinkama ž. ū., sveikoj vietoj, aprūpinta keliais.

41) *Nucleos* gali steigti centras, estadai, draugijos, atskiri asmens. Privačioms draugijoms ir asmenims gali būti duodama subsidijų, ir tokius *nucleos* valdžia gali inspektuoti.

54) Kiekvienas *nucleo* turi turėti: mokyklą, bandymo lauką, mažas dirbtuves — kalvę, šaltkalvę, medžio apdirbimo dirbtuvėlę.

56) Atvykusi šeima gauna: maisto 3 dienoms dykai, per 6 mėnesius už atlyginimą, moka savo darbu: 15 dienų per mėnesį — kelių tiesimas, melioracijos darbai. Gali atsilyginti ir pinigais

---

*) Sutrumpintas vertimas.

800—1000 reisų už vieną asmenį nuo 7 metų, pusė to už 3—7 metų vaikus per dieną. Kol ne visi išsimokėjo už sklypus, gydytojo pagalba *nucleo* suteikiama dykai.

62) Jei šeima be priežasties nedirba per 3 mėn., atimama iš jos žemė be atlyginimo už jos padarytus pagerinimus, jei tik šeimos galva negali tuoj išpirkti visos savo skolos.

63) Kas trukdo kitiems ar ardo ramybę, iš to taip pat atimama žemė.

65) Sklypai *nucleo* yra lauko ir miesto. Lauko 25—50 ha (atsižvelgiant į susisiekimo artumą), miesto sklypai vidury ten, kur numatomas jos būsimas administratinis centras, *nucleo* iki 5000 ha didumo.

66) Normaliai kolonistui ant sklypo statomas namas.

73) Jei imigrantas išsimokėjo už gautąjį sklypą, gali pirkti antrą, jei turi šeimoje iš viso daugiau kaip 5 darbininkus.

79) Išsimoka skaitant nuo pirmos dienos per 3-jus metus; jei nemoka, priskaitoma jam 3%; jei moka anksčiau, kaip reikia, jam diskontuojamas 1% už mėnesį, bet iš viso ne daugiau kaip 12%.

91) Kaina 10—12 milių už ha išsimokamai: 8—15 milių grynais pinigais vedusiems, 15—30 milių viengungiui.

92) Miesto sklypo kaina 10—14 reisų už m^2.

96) Šeimoms nustatoma nenusavinama norma 10 ha (be tėvo sklypo), kuri negali būti apsunkinta skolomis ir negali būti iš šeimos atimta. (Mano pastaba: tai yra šeimos apdraudimas nuo nelaimių ir bankroto. *T. D.).*

134) Kolonizacijos kompanijos gali gauti valstybės paramą darbui, jei žemės neturi skolų, arba jei yra, tai skolintojas sutinka, kad būtų kolonizuota, jei yra pakankamai vietos, mažiausia 50 šeimų 12 kil. apylinkėse.

6. Imigracija į Sao Paulo est.

Iš visų Brazilijos emigrantų per šimtmetį 55% atvažiavo į São Paulo est., t. y. 2.322.579, iš kurių buvo 1.128.579 subsidijuoti. Be to, per tą patį laiką dar įvažiavo 340.243 keleiviai 1 ir 2 klasės (2). Tautybėmis pirmą vietą užimdavo dažniausiai

italai (1877 — 9, 1882 — 1897, 1901 — 1904, 1907 ir 1911 metais), portugalai ir ispanai, o 1927 m. pirmoje vietoje atsistojo lietuviai.

LENTELĖ 18 Nr.

1927 m. į Sao Paulo est. įvažiavo (4):

Lietuvių	11.884	Ispanų	7.357	Austrų	760
Portugalų	11.840	Vokiečių	2.411	Latvių	742
Japonų	9.063	Jugoslavų	2.319	Vengrų	604
Italų	8.311	Siriečių	1.851	Rumunų	408
Brazilų	7.435	Lenkų	1.535	Kitų	1.954

Iš viso 68.434

Daugiausia iš Europos — 68%, iš Amerikos 18%, iš Azijos 13% ir iš Afrikos 1%. Važiuoja daugiausia vokiečių ir prancūzų laivais po 21%, brazilų ir italų po 15 ir 14%, japonų ir anglų laivais 13% ir 12%, o olandų 3%, vienas procentas visiems kitiems. Iš 15 pav. matyti, kur jie apsigyvena.

Tais pačiais metais grįžo 26.591 emigrantas.

São Paulo valstybė jau nuo 1827 m. turi savo *nucleos*. Nuo 1890 m. intensyvaus italų kolonizavimo laikotarpio jų buvo įsteigta 20, iš jų iki 1922 m. emancipavosi 9. Emancipuotas *nucleo* vadinasi toksai, kurio visi sklypai yra kolonistų išpirkti. Jisai nėra toliau valdžios prižiūrimas ir gauna savivaldybės teises. Neemancipuotų plotas daugiau kaip 50 tūkstančių ha padalytas į 2000 sklypų. Kada *nucleo* išsiperka, emancipuojasi, tada valstybė, jei kolonizacija buvo valdžios, dažnai turi pelno. Taip valdžios pirkta už 300 kontų (tūkstančių milreisų) fazenda Boa Vista, padalyta į 117 sklypų, davė saldo 149 kontų pliusą.

Bendras São Paulo valstybės valdžios *nucleo* plitimo vaizdas nuo 1911 iki 1927 m. duodamas 18 lentelėje. Dabar visi *nucleos* jau emancipavosi, ir naujų steigti nemanoma, nes ir taip labai reikia daug darbininkų, taip žemės ūkiui, taip lygiai ir pramonei.

LENTELĖ 18 Nr.

S. Paulo est. įsteigtų *nucleos* augimas 1911—1927 m.
(iš Relatorio psl. 218)

Nucleo pavadinimas	Metai	Viensėdžių skaič.	Miesto sklypų	Gyventojų skaič.	25 ha žemės ūkio kaina	Produkcijos vertė milreisų
Gaviao Peixoto	1911	124	21	726	1.500	99.382
	1927	146	223	3.620	25.000 iki 120.000	1.649.245
Nova Europa	1911	228	10	1.538	1.500	471.368
	1927	268	132	3.714	18.000 iki 60.000	1.252.900
Jorge Tibirica	1911	167	25	1.066	1.250	280.000
	1927	168	383	3.900	6.000 iki 30.000	1.542.200
Nova Odessa	1911	150	12	840	1.000	135.000
	1927	171	165	2.002	7.000 iki 25.000	1.147.000
Campos Salles	1911	237	27	1.345	1.000	158.000
	1927	239	27	2.439	6.000 iki 10.000	221.000
Martinho Prado	1911	7	—	46	1.000	—
	1927	78	—	817	5.000 iki 12.000	190.000
Conde de Parnyhaba	1911	103	—	440	1.000	35.000
	1927	176	—	2.428	5.000 iki 12.000	819.500
Paraqueza assu	1911	138	56	2.150	150	200.000
	1927	220	161	3.650	1.500 iki 5.000	735.000
Nova Veneza	1911	101	—	464	1.250	15.000
	1927	133	—	1.236	3.000 iki 10.000	618.200

Matyti nebloga pažanga ir labai didelis žemės kainos augimas. Man būvant Brazilijoje, kai kurių buvo manoma, kad greit žemės kaina, taip iškelta dėka vyriausybės politikos kavos atžvilgiu, turės kristi. Taip ir atsitiko. Gavau žinių, kad visos kainos krito maždaug 50%.

Iš privačių kolonizacijos draugijų, kurių yra labai daug, paminėsime stambiausią — japonų „Kagyo Kabuchiki", 1917 m. įsteigtą ir gavusią 50.000 ha. Apie jų veikimą pakelbėsime, kada nagrinėsime emigraciją tautybės atžvilgiu.

Tačiau, apskritai imant, S. Paulo est. daugiau pasireiškia tendencija duoti darbo rankas į fazendas, kavai; tai rodo ir sutartis, sudaryta S. Paulo est. su Lenkų vyriausybe (nepaskelbta). Tačiau turiu pabrėžti, kad lenkų parinktas valstybinės emigracijos kelias, mums rodos, gyvenimui Brazilijoj netinka. Sutartis, pasirašyta 1927 m., sudaro didelį sąsiuvinį, kurio brazilai „bijo".

7. Kolonizaciniai kitų estadų sumanymai.

Minas Geraes. Jis nenori brangiai mokėti už importuotą maistą (grūdai), jisai nori pas save plėsti grūdų ūkį ir steigia *nucleos.* Jame, kaip esame sakę, nėra „monokultūros".

Tiesa, savo istorijoje, kolonizuojant daugiausia naujai atvykusiais, Minas turi daug nepasisekimų, — kai XIX amž. viduryje (1850—1860) nevykusiai kolonizavo Rio Mocury ir Rio Doce šveicariečiais, austrais ir vokiečiais. Jisai nenusimena ir šiandien siunčia austrus į Urucu, kaip anais laikais siuntė jų tėvus į gretimąjį Theophilo Ottoni.

Jisai, gal būt, kad parodytų savo nusistatymą prezidento politikos atžvilgiu, skubina daryti sutartis su japonais, užleisdamas jiems 50 tūkstančių ha, o vokiečiams atiduodamas 20 arba 40 tūkstančių ha tos pačios Rio Doce kolonizacijai (žiūr. tų sutarčių sutrumpintus vertimus). Jisai kolonizatoriams žemės duoda dykai ir prižada apmokėti jų gabenamų šeimų kelionės išlaidas pusiau iš savo kišenės, o pusiau iš centrinės valdžios lėšų, ir W. Luis sutinka. Štai kokį laipsnį pasiekė rinkimų kova.

Žemiau duodame šių sutarčių sutrumpintus vertimus.

Sutrumpintas vertimas Minas Geraes sutarties su vokiečiais. Off. žurnalas M. G. est. 1929 m. VIII 5 ir 6 d. Nr. 9.

Agrikultūros Sekretariatas ir Kolonizacijos Bendrovė Teuto — Brazileira dėl įsteigimo *nucleo* susitarė:

1. Bendrovė apsiima kolonizuoti kolonijas *nucleo*, gabendama į jas vien tik vokiečių žemdirbius, dorus ir ne mažiau kaip 400 šeimų.

2. Bendrovė apsiima pradėti kolonizaciją ne vėliau kaip per metus sutartį pasirašius.

3. Bendrovė apsiima vykdyti 1925 m. rugsėjo 24 d. reguliaminą 6.990 nr. ir 1928 m. sausio 31 d. dekretą 8.201 nr.

4. Valstybė (estadas) apsiima: a) perleisti 20.000 ha 20 metų kairiajame Rio Doce krante arti Saussuhy Grande upės;

b) perleisti kitus 20.000 ha, bendrovei pirmuosius 20 tūkst. kolonizavus;

c) apmokėti pusę išlaidų keliaujant jūra;

d) užmokėti iki 30 konto už pastatymą kiekvieno kilometro geležinkelio;

e) užmokėti iki 30 konto už pastatymą kiekvieno kilometro kelio automobiliams;

f) restituoti transporto išlaidas nuo uosto iki kolonijos žemės ūkio mašinų, pramonės ir gyvulių;

g) leisti steigti miesčiuką su įvairiomis įmonėmis.

5. Bendrovė be vyriausybės leidimo negali perleisti kontrakto kitiems.

6. Eksploatuoti miškas galima tik kolonistų jėga, tiek eksportui, tiek ir naudotis pačiai kolonijai.

7. Jei bendrovė neapgyvendins per 5 metus 20.000 ha arba nepradės darbo per metus, vyriausybė grąžina sau žemes be jokio atlyginimo bendrovei už padarytas išlaidas.

8. Visi ginčai bus sprendžiami sostinės*) teismuose.

9. Kad vyriausybė galėtų kontroliuoti, įsteigiama inspekto-

---

*) T. y., Bello Horizonte. *T. D.*

riaus vieta su atlyginimu 6 konto, kuriuos bendrovė kasmet moka valstybės iždui.

10. Bendrovė turi per 6 mėnesius būti legalizuota ir įregistruota pagal įstatymus.

11. Mokesčiai mokami pagal 11 str. 2 paragr. nr. 12 su 13 str. ir 18 federalinį dekretą 17.538 iš 1926 m. lapkričio mėn. 10 d.

12. Sutarta įvertinti šis kontraktas 5 konto.

Apmokėta 5 milr. žym. mok.

Bello Horizonte. 1929 m. liepos mėn. 27 d.

Ernesto von Sperling, Djalma Pinheiro Cahges.

Dr. Robert Offer, bendrovės direktorius.

Liudininkai: Marino Vitarelli ir Antonio Gonsalves.

Mok. apmokėta 45 $ 400 reisų.

Sutrumpintas vertimas Minas Geraes sutarties su „Sociedade Colonizadora do Brazil" (japonų), S. Paulo.

1929. X. 4 d. sudaryta.

1. Vyriausybė dykai duoda 50.000 ha Doce ir Suassuhy Grande baseinuose arti Figueiras, pagal 1925 m. IX. 24 d. reguliaminą 6.990 ir 1928. I. 31 d. dekretą 8.201.

2. Perdavimas žemės prasideda 1930 m. IV m. ir pasibaigs per 6 mėnesius, įteikus kompanijai Minas Geraes vyriausybės žemės planą.

3. Koncesininkas apsiima išdalyti žemę sklypais 25—50 ha vyriausybės nustatytais būdais. Planuose pažymės vandens tėkmę ir, apskritai, reljefą, nurodys sodyboms parinktas vietas. Planai ne mažesnių kaip 5.000 ha plotų pristatomi vyriausybei peržiūrėti. Pirmas turi būti pristatytas ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo p. 2 numatyto plano dienos ir paskutinis per 2 metus kontraktą pasirašius.

4. Koncesininkas apsiima įkurdinti mažiausia 1.000 šeimų, ne mažiau kaip iš 2 asmenų tinkamų darbininkų kiekvieną. Šeimos, susidedančios iš 4 ar daugiau darbininkų, gali gauti 2 sklypus. Šeimai iš 2 asmenų vėliau padidėjus iki 4 ir daugiau, greta parinkto pirmiau sklypo gali būti duodamas antras.

5. Sutartis galioja 15 metų; per šitą laiką koncesininkas turi įvykdyti visus šio kontrakto reikalavimus.

6. Koncesininkas apsiima per 2 metus (§ 2 ir 3) įkurdinti 100 šeimų ir vėliau kasmet ne mažiau kaip 100 šeimų kitaip, jei nėra *force majeure* nustoję savo teisių.

7. Vyriausybė pripažįsta apgyventais tik tuos sklypus, kuriuose gyvena $1^1/_2$ metų šeima ir kultivuoja mažiausia 5 ha, turi namą ir kitus nuolatinius įtaisymus su sienomis iš plytų, akmenų arba medžio, apdengtus čerpėmis. Jei šeima paliks sklypą, kompanija turi įkurdinti toj vietoj kitą, jei kultūra nyksta.

8. Repatriacijos išlaidos turi būti vyriausybei grąžinamos.

9. Garantijai kompanija įmoka per 15 dienų 20 kontos de reis pinigais ar vertybėmis.

10. Koncesininkas nuties kelią 2—3 metrų platumo iš miesto, miestelio ar artimiausio uosto iki kolonijos centro sąlygomis, vyriausybės nustatytomis keliams tiesti. Vyriausybė išlaidas grąžina kompanijai 50 šeimų įkurdinus kiekvienam kilometrui kelio ir priėmus kelią vyriausybės organams. Kai bus įkurdinta 200 šeimų, vyriausybė savo lėšomis praplečia kelią iki 6 m.

11. Be to, vyriausybė duoda 2000 ha įsteigti fazendai — *modelo*. Iš šitų žemių nesuvartota grąžinama po 15 metų valstybei.

12. Vyriausybė apmokės $^1/_2$ jūros kelionės išlaidų ir transporto emigrantų ir jų bagažo nuo uosto iki kolonijos, taip pat 10 dienų maitinimą. Kitą pusę išlaidų vyriausybė prašys centro valdžią pagal įstatymus apsiimti sumokėti iš federalinių lėšų.

13. Vyriausybė įsteigs mokyklą kiekvienam 100 šeimų ir telefono ar telegrafo liniją.

14. Visas konces. personalas ir kolonistai priklausys federalinei, valstybės ir municipijos jurisdikcijoms.

15. Kas 3 mėnesiai konces. turi pristatinėti apyskaitą. Jei kontraktas smulkmenomis nevykdomas, uždedama pabauda 100—500 milių.

16. Pabaudos turi būti mokamos per 15 dienų; kitaip imama iš kaucijos, kurią turi papildyti per 30 dienų.

17. Konces. vidury kolonijos nutiesia kelius. Juose negali būti imama taksa už pravažiavimą, jei nebus tiktai vyriausybės kitaip nustatyta kiekvienam atskiram atsitikimui.

18. Išėjus kolonizacijos terminui 15 metų, turi būti grą-

žinama vyriausybei visa žemė, neįeinanti į specialią koncesiją, tačiau duodama teisė pirkti ją už 50 milreisų ha. Šis plotas nustatomas per $1^1/_2$ metų, koncesijai pasibaigus.

19. *Nucleo* centre (administratyviniame) konces. rezervuos vietos federalinėms, valstybės ir municipijos įstaigoms, taip pat ir gatvėms, aikštėms, sportui, katalikų bažnyčiai, ligoninei ir kitiems bendro naudojimo reikalams.

20. Bus rezervuota 30 ha emigrantams įkurdinti, jų centrui, ir šis plotas bus įskaitytas į kolonizuotus.

21. Fazendoje modelo (11 §), be agrikultūros įmonių, galima steigti dirbtuvės. Visas plotas, išskiriant numatytą § 11 ir 18, išpildžius kolonizacijos sąlygas, lieka be atlyginimo kolonijos nuosavybė*).

22. Šis kontraktas gali būti paskelbtas anuliuotu tik prezidento dekretu, be teismo, ir užstatas konfiskuojamas, jei koncesininkas neišpildys reikalavimų.

23. Kolonistai gauna 6 mėn. maisto ir sėklų ir jiems taikomos visos privilegijos, duodamos kitiems ūkininkams valstybėje.

24. Koncesininkas duoda kolonistui jam skirto sklypo provizorinį titulą, o jam išpirkus ir nustatytas sąlygas išpildžius, išgauna galutinės nuosavybės dokumentą.

25. Visi ginčai tarp šalių bus sprendžiami sostinės**) teisme.

26. Vyriausybė palengvins ir padės šilko kultūrai.

27. Išpildžius kolonizavimo sąlygas, koncesininkas gauna pirmumų prieš kitus kitoms koncesijoms gauti žemės kolonizacijai.

28. Kontraktas be vyriausybės leidimo neperleidžiamas.

29. Miškas eksportui gali būti gaminamas tik kolonistų jėgomis. Vyriausybė palieka sau teisę požemiui eksploatuoti.

30. Užlaikyti kontrolei kompanija apdeda 12 kontų kolonus ir kasmet įmoka į iždą.

31. Mokesčiai pagal įstatymą 1926. XI. 10 d. dekretą 17.538.

---

*) T. y., iš kolonistų gauna ne vyriausybė, bet kompanija. *T. D.*

**) T. y., Bello Horizonte. *T. D.*

32. Draugija pildo 6.990 iš 1925.XI.24 ir 8.201 iš 1928.I.31d.

33. Šalys susitaria įkainoti šį kontraktą (apdėti žyminiu mokesčiu) 20 konto suma.

Djalma Pinhero Chagas ir Mitsusada Umetoni,
Ernesto von Sperling.

Liudininkai: Mario Soares Alvim ir Lycurgo Radiccki.

Apmokėta federalinių 40 milreisų,
valstybės 4 „
kelių 180 „

Draugija deponuoja iždе (8.201 dekretu) 156 kontų ir kaucijos 20 konto.

19 lentelė duoda žinių apie Minas Geraes esamus *nucleos*.

LENTELĖ 19 Nr.

	1925 m.	1927 m.	Pastabos
Emancipuotų skaičius . . .	6	21	
Likviduota (nevykusių) . . .	—	2	
Aktyvių (kolonizuojamų) . .	21	6	
Instaliacijoje	1	2	
Iš jų valstybinių pajamų . .	79 kontai	65 kontai	Vienas
Joms „ išlaidų . .	693 „	1825 „	kontas apie
Aktyviuose *nucleos* . .			1200 litų
Sklypų provizorinio titulo . .	403	417	
„ galutinės nuosavybės	8	11	
„ tuščių	60	42	
„ rezervuotų	14	16	
Plotas	1192 ha	1192 ha	Sumažėjo.
Gyventojų skaičius	2300	2200	Dalis bėga,
Produkcijos vertė	775 kontai	249	nepasisekimas todėl, kad be prityrimo atvyksta

Minas Geraes'e daroma bandymų ir privačių asmenų kolonizacijai. Vienas toks pasiūlymas padarytas prancūzų garbės

konsulo *Bello Horizonte* (Minas'o sostinė) mūsų „Laivo" bendrovei. Siūlomas plotas 135 tūkstančių ha. Per fazendą praeina geležinkelis ir jos teritorijoje yra 2 stotys, o 2 greta jos.

Espirito Santo, kaip ir Minas, rūpinasi apgyvenimu savo plotų, bet europietis bijosi pakrančių ir vengia. Kaip prieš 70 metų nevyko jiems su austrais, šveicariečiais ir vokiečiais, taip ir šiandien nelabai eina su lenkais. Pastarieji sudarė sutartį su Espirito Santo ir norėjo ten gabenti, rodos, savo mažumas. Tačiau šioji operacija nelabai kaip eina.

Parana turi didelį kolonizacijos planą, bet neturi pinigų. Viskas pareina nuo to, ar duos anglai paskolą, dėl kurios eina derybos. Parana turi jau kolonizacijos prityrimą nuo XIX amž. Dabar yra aktingi 9 *nucleos.* Daro jie ir klaidų. Siųsti austrus 300 kilom. nuo geležinkelio — tai mažiausia nusikaltimas. Paranoje jau visai maža juodųjų. Čia greičiau „Europa", nors dar labai mažai apgyventa (6 kartus mažiau tenka gyventojų vienam kilometrui kaip Sao Paulo). Jos araukarijos miškai (bet turi ir atogrąžų miškų) labai savo išvaizda panašūs į mūsų spygliuotus miškus.

Šiaurės Brazilijoje visai kitos sąlygos. Pav., iš Cearos žmonės važiuoja į Paraną ir S. Paulo todėl, kad pas juos kartkartėmis pasitaiko sausmečių ir tada tenka badauti. Maranhao bando pritraukti pas save emigrantus, tačiau jei kas ir važiuoja, tai labai greit iš ten sprunka ir keliauja į pietų Braziliją. Pernambuco teoretiškai įleidžia tik žemės ūkio emigrantus (ar ne todėl svetimšalių gyvena jo sostinėje 83%). Brazilijoje kiek savotiškai vykdomi įstatymai, tuo atžvilgiu su jų sistema taip pat reikia iš praktikos susipažinti.

Centrinės Brazilijos kolonizacijos srityje sudarytas bendras S. Paulo ir Matto Grosso valstybių planas. Duodame sutrumpintą sumanymo vertimą.

Matto Grosso kolonizavimo sąlygų sumanymas.

Emigrantai su šeimomis gaus:

a) transportą dykai nuo Santos arba Rio iki Campo Grande, maitinimą dykai kelionėje;

b) butą Campo Grande dykai 4—6 dienas, medicinos pagalbą, vaistus dykai per tą patį laiką;

c) transportą dykai iki pasirinktos emigranto kolonijos, nuo Campo Grande;

d) medicinos ir vaistų pagalbą 4—6 mėnesius dykai kolonijoje;

e) žemės sklypą 10 x 40 metrų iki 12 x 50 metrų kolonizacijos centre; šeimai daugiau kaip iš 5 žmonių, vyresnių už 14 m., du sklypus greta;

f) žemės sklypą iki 61,5 ha išsimokėti 10 metų. Per pirmuosius dvejus metus nemokama nieko (iš S. Paulo prityrimo); didelėms šeimoms gali būti duoti 2 gretimi sklypai;

g) tam tikrą kiekį plytų ir šerpių namų statybai; namas gali būti statytas išsimokėti iki 8 metų;

h) paskolą gyvuliams pirkti: 4—10 karvių; 2—4 buliams arimui; 1—2 mulam arba arkliui joti; išsimokėjimas per 6—8 metus apsigyvenus.

Kolonijos *nucleos*

a) kuriamos tokiomis sąlygomis:

1. bus šalia būsimojo kelio iš Campo Grande į sostinę;
2. įgyti bus pigios;
3. bus vietos, kur galima pagaminti produktai parduoti;
4. bus derlingos žemės ir turės gerą vandenį;
5. ateityje įgalins dirbti žemę mašinomis;

b) kiekvienas *nucleo* jungiamas keliais, tinkamais važiuoti automobiliu bet kokiu metų laiku;

c) kiekviename *nucleo* rezervuojama vieta centrui, t. y. būsimam miestui;

d) savo lėšomis vyriausybė kiekviename centre pastatys:

1. mokyklą,
2. policijos būstinę,
3. civilinio registro būstinę;

e) kiekvienas sklypas „mieste" bus 10x40 metrų iki 12x50 metrų. „Miestas" dalijamas gatvėmis, sklypai frontu prieina gatvę, sklypai „kaime" turės iki 25 *alqueires* paulistų, t. y. 61,5 ha (vienas alqueire lygus 2,42 ha).

Kolonizacijos bendrovės.

a) Kolonizacija bus koncesionuojama bendrovėms — draugijoms, joms dykai atleidžiama žemė proporcingai apgyvenamų šeimų skaičiui.

Manoma, kad vienas ha atsieina 20-30 litų (alqueire 45-60 milreisų), o transportas vieno emigranto iš Europos iki Santos arba Rio 8—10 svarų, iš Japonijos 9—10 anglų svarų. Už žemę kompensacijos gaus mažiau.

Vyriausybė turės apmokėti kelionės išlaidas.

Tada kompanijos pelnas, atėmus parceliaciją ir organizaciją, bus iš atlyginimo už žemę.

b) Kompanijos apsiima kolonizuoti pradedant 30—35 klm. nuo Campo Grande atstumais po 30—35 kilometrus iki sostinės.

Ir čia trūksta lėšų. 1000 šeimų pervežimas per jūrą atsieina, skaitant, kad emigranto šeima, ūkiškas vienetas, bus iš 4 žmonių, kiekvienas po 14 anglų svarų (tokia yra *standart* kaina), 56.000 svarų, arba 2.750 tūkstančių litų; o dar jų važiavimas 1—2000 kil. nuo jūros, joms paskolos statybai, inventoriui... Gaunama gana didelė suma.

8. Imigracija tautybės atžvilgiu.

Bendras apibūdinimas. Visų emigrantų skaičiai tautybėmis čia duodami atskirai, ir toje lentelėje lietuviams tenka 16 vieta. Tačiau lentelėje registruojama dažniausiai, kaip matyti, valstybės, o ne tautybės atžvilgiu (jei emigrantas tik pats neįsiregistruos kitaip; tai matyti, pav., iš sugretinimų serbų su jugoslavais, palestiniečiai atsirado tik po karo, o žydų tautybės visai nėra. Dėl to tik po karo atsirado ir estai su latviais (lietuvių ir prieš karą įregistruota 6) ir dėl to lietuvių dar yra rusų, o gal būt ir vokiečių kategorijose. Be to, 1927 m. įvažiavo lietuvių per vienus metus 12 su viršum tūkstančių, iš jų tik į São Paulo valstybę 11.000. Tai lietuviai dabar Brazilijoje užima, galima sakyti, kokią 12—13 vietą. Lenkai galima pastūmėti žymiai aukščiau. Jie gauna iš rusų, austrų, o gal būt ir vokiečių ir užima 8—9 vietą. Žemiau, negu yra, eis rusai, į kokią 7, 8 vietą.

Pirmiau masėmis ėjo italai ir jie duodavo žemės ūkiui nuolat naujų rankų. Jie užėmė vyraujančią poziciją S. Paulo; apie tai net man pasisakė Brazilijos užsienių reikalų ministerijoje. Dabar, jų emigraciją suvaržius, jie daug nustojo įtakos; kaip brazilai sako, „italų vieta vakuoja", — kreipiamas tas posakis ne į žemės ūkio organizaciją, bet į tą vyraujančią rolę, kurią turėjo italai visur.

Daugumu lietuvių (yra visokių išimčių) brazilai patenkinti, taip jų darbu, taip ir parodytu noru krašte gyventi, kraštui duoti naudos, o ne tik pasipelnyti.

LENTELĖ 20 Nr.

1927 m. imigrantų suskirstymas.

Tautybė	atvyko % %	išvyko % %	Pasiliko S. Paulo valst. % %
Lietuviai	100	4,3	95,7
Jugoslavai	100	8,5	91,5
Japonai	100	9,5	90,5
Sirijiečiai	100	31,5	68,5
Lenkai	100	43,5	56,5
Ispanai	100	44,5	55,5
Portugalai	100	53,9	46,1
Vokiečiai	100	70,9	29,1
Italai	100	84,4	15,6

20 lentelė rodo, kad lietuviai tuo atžvilgiu užima pirmą vietą. Kaip skirstosi emigrantai gyvenamųjų vietų atžvilgiu, galima pamatyti iš 21 lentelės. Tačiau nepavyko gauti naujesnių paskutinio gyventojų surašinėjimo žinių.

LENTELĖ 21 Nr.

Tautybė	S. Paulo mieste	Est. vidury
Brazilų	9,9%	90,1%
Japonų	4,0%	96,0%
Italų	23,0%	77,0%
Ispanų	23,4%	76,6%
Sirijiečių	31,0%	69,0%
Portugalų	38,9%	61,1%
Vokiečių	41,3%	58,7%

Paanalizuosim davinius jaunų emigrantų: japonų, estų, lietuvių, čekų, rumunų, ukrainiečių. 22 lentelė mums duos medžiagos.

LENTELĖ 22 Nr.

Japonai	Estai	Latviai	Lietuviai	Libaniečiai	Rumunai	Čekai	Ukrainiečiai
880(1908)	16(1922)	1(1921)	20(1922)	7(1921)	2(1919)	12(1919)	42(1920)
12(1909)	35(1923)	877(1922)	63(1923)	43(1922)	173(1920)	90(1920)	39(1921)
927(1910)	17(1924)	785(1923)	14(1924)	1(1923)	166(1921)	45(1921)	91(1922)
23(1911)	1681(1925)	36(1924)	72(1925)	85(1924)	53(1922)	75(1922)	47(1923)
2880(1912)	308(1926)	24(1925)	1125(1926)	11(1925)	2031(1923)	183(1923)	14(1924)
		108(1926)		208(1926)		488(1924)	32(1925)
							180(1926)

Nors įvairioms tautybėms imami įvairūs metai, tačiau vaizde galima pastebėti tam tikro vienodumo. Jei pirmais metais (judėjimo pradžioje) įvažiavo nedaug (latviai, estai, lietuviai, libaniečiai, rumunai, čekai), iš jų gautos žinios saviškių neveikia, ir antrais metais matome padidėjimą. Trečiais metais gaunam sumažėjmą, ir kuo stambesnis buvo antrais metais pliusas, tuo ryškesnis yra minusas trečiais metais. Latvių imigracijos pradžia galima laikyti 1922 m., kaip japonų 1908 m. Abu pavyz-

džiai duoda mums masinę pradžią, jų sumažėjimas 1911 ir 1924 m. yra labai ryškus. Tačiau latvius 1922 m. įspūdžiai ne iš karto, matyti, paveikia, bet vis dėlto vėliau turim ilgesnę to įtaką — sumažėjimą ne tik 1924 m., bet ir 1925 m. Po tokio staigaus kritimo emigracija darosi normali. Ką tai reiškia?

Mūsų manymu, štai ką.

Naujai atvykus, nors ir pinigingam, o su pinigais mažai kas važiuoja, iš karto sunku, nežinant kalbos, be pažinčių. Pakliūva į miestą, darbo rasti sunku. Patenka į kaimą, dar blogiau. Skundžiasi pažįstamiems tėvynėje. Kuo daugiau atvažiavusių, tuo didesnis skundas, tuo giliau matomas rezultatas. Antrieji metai jau geriau. Apsiprato. Tačiau skundžiasi vėliau atvykę. Tretieji metai, žiūrėk, jau ne tiek blogi pasitaiko, uždirba, mato ateitį. Rašo džiaugsmingus laiškus. Tada skaičius emigrantų eina didyn. Vėliau įspūdžių gaunama yra gerų ir blogų, pareinamai nuo to, naujai ar seniai atvykęs. Todėl jų žinių veikimas pastebėti yra sunku. Veikia jau įvairūs veiksniai.

9. Japonų imigracija.

Japonų imigracija pradėjo planingai augti dar per pasaulinį karą, kada 1917 m. jie gerai sunaudojo Europos emigracijos mažėjimą į Braziliją. Susikūrė jų draugija „Kaigai Kagyo Kabushki Kaisha“ ir gavo iš S. Paulo vyriausybės koncesiją 50.000 ha netoli rajono uosto Cananea, valstybės pietuose, kur kadaise XIX a. jau buvo bandyta įkurdinti vokiečiai. Tie arba išmirė pelkėse, arba išbėgiojo. Japonai vis dėlto, matyti, apsigyveno. Žemę gavo iš valdžios Iguapės municipijoj, paliai laivybinę upę Ribeiro de Iguape, dviejose vietose. Be to, ir tai pažymėsime, gavo teisę žemei supirkinėti ir kitose S. Paulo valstybės vietose.

Pradėjo organizuotai. Paruošė branduolį: matininkų, inžinierių, statytojų, agronomų, amatininkų ir t. t. Kiekviena emigrantų šeima, o važiuoja šeimomis, ruošiasi per metus, susipažįsta kiek su portugalų kalba, su vietos sąlygomis. Pirmieji keliauja amatų žmonės ir su darbininkais paruošia, kas reikia. Parceliuoja, tiesia kelius, stato lūšnas (ne namus). Pradeda konsulate registraciją ir informaciją, didina konsulato personalą

iki 130 žmonių (japonų Brazilijoje apie 50.000, lietuvių arti 30.000, o mūsų konsulate 3 žmonės), organizuoja kreditą, gabena emigrantus. 23 lentelėj duodam kai kuriuos statistinius davinius apie japonų kolonizacijos eigą šitose kolonijose.

LENTELĖ 23 Nr.

Japonų kolonizacijos būvis skaičiais.

(iš Relatorio)

	de Registro	de Sete Barras
Paskirstytų sklypų	557	170
ha	14.768	5.165
tarp jų užimtų sklypų	512	119
ha	13.309	3.004
miesto sklypų	80	—
tarp jų užimtų	25	—
užimtų sklypų plotas metrais (m^2)	21.201	—
gyventojų šeimų 1926 m.	444	52
1927 m.	461	81
1926 m. asmenų	2.394	268
1927 m. „	2.622	437
gimusių 1926 m. „	129	11
1927 m. „	148	43
mirusių 1926 m. „	37	4
1927 m. „	31	11
atvykusių 1926 m. „	120	14
1927 m. „	168	191
išvykusių 1926 m. „	41	1
1927 m. „	37	54
mokyklų	10	1
mokytojų	7	1
mokinių	323	37

Nuo 1917 iki 1920 m. kolonizavo 17.120 ha, įkurdino 532 šeimas, apie 3500 asmenų.

Nuo 1921 iki 1928 m. kolonizavo 4408 ha, įkurdino 50 šeimų, apie 357 asmenis.

Per tą laiką nutiesta 218 kilometrų kelių; tuo žymiai palengvintas transportas. Įsteigta 13 mokyklų, kuriose mokėsi (1928 m.) 700 vaikų. Sanitarinis kolonijų būvis kuo puikiausias, nebuvo jokių epidemijų. Taip kalba valstybės prezidentas savo apyskaitoje, pristatytoje kongresui (3). Ten duodami kolonijų produkcijos skaičiai (ž. 24 lent.).

LENTELĖ 24 Nr.

Japonų kolonijų Registro ir Sete Barras produkcija Iguapės municipijoj.

Kanto	1924 m.	1925 m.	1926 m.	1927 m.	1928 m.
ryžiai	633	1.645	538	786	1.087
maisas	179	284	37	41	74
cukrus	181	30	128	23	30
spiritas	141	480	312	186	249
manioka	3	52	37	20	43
pupos	54	113	34	84	20
tabakas	—	136	10	12	21
kava	44	41	64	152	479
kiaulės	—	—	—	105	68
galvijai	—	—	—	9	8
miškas	—	—	—	9	37
įvairių kultūrų ..	76	87	56	99	162
	1.307	2.871	1.216	1.525	2.277

Analizuokim: 532 šeimos per 3 metus, 177 per 1 metus pirmame periode atvykdavo vidutiniškai ir gaudavo: 17120 ha: 532 = 32 ha. 50 šeimų: per 7 metus, 7 kasmet, gavo: 4408 : 50= 88 ha antrame periode. Produkcija rodo svyravimus ir nenusistovėjimą pasirenkant jos rūšį. Atmesime ryžius (kurie taip pat rodo bemaž 20% vingiavimą skaičiais). Ryžiai sudaro pagrindinį japonų maistą. Imsime lyginti kitus. 1924 m. cukrus uži-

ma po ryžių pirmą vietą, 1925 m. jo produkcija mažėja 6 kartus, 1925 m. žymi vieta priklauso maisui (kukurūzai), o 1926 metais jo gauname 8 kartus mažiau. 1927 metais plinta kiaulių auginimas tam, kad 1928 m. dukart sumažėtų. Matyti, nebuvo pakankamai prityrimo ir būta nepasisekimų, nors viskas buvo organizuojama iš anksto. Manau, japonai pastebėjo šitai ir patys. Jie keičia kolonizacijos pagrindus. Pradeda siųsti savuosius ne į kolonijas, o į fazendas, taip sakant, stažui įsigyti. Po to štai kas atsitinka. Pabuvę 3—4 metus fazendoje japonai (uolūs darbininkai, bet fazendeirių ir administratorių man tvirtinta, kad fiziškai silpni ir todėl negali eiti lygiomis su lietuviais) susipažįsta praktiškai su sąlygomis. Taupūs, turi kiek pinigų ir nenori važiuoti į pelkes, kur žemė yra pigi (50 šeimų, vėliau kolonijose pasirodžiusių, taip pat iš Japonijos atvažiavę tiesiog).

Kompanijai į pagalbą ateina jos teisė žemei supirkinėti kitose vietose. Per tą patį laiką ir kompanijos organizatoriai (gyvena taip pat Brazilijoje, t. y. vietose) įgyja prityrimo. Tai ir jie neperka žemės pigiai ir toli. Jie ima aplink S. Paulo miesto, pačios sostinės (o ne 92 kil. nuo geležinkelio, kaip kolonijos žemės) tuščios žemės, kur, pasak pačių brazilų žodžių, visi manė iki 1920 m., kad ten niekas, be paskutinės rūšies žolės ir krūmų, neaugs. Parceliuoja mažais sklypeliais, stato paskutinės rūšies lūšneles, įkurdina atvykusius iš fazendų apsipratusius saviškius, instruktuoja, kaip reikia tręšti, o tie bulves sodina.

Dabar važiuosi aplink S. Paulo miestą bulvių jūra, kur buvo nedirbami dirvonai.

Mes jau aukščiau kalbėjome, kad trūksta Brazilijoje savo maisto. Bulvių kainos buvo brangesnės už mėsą, o derliai neblogi. Žemės kaina pakilo nuo nieko iki 500 litų už ha. Kiekvienas kolonistas, sakome, turi savo kamioną produktams gabenti į miestą.

Japonų supirkta šitame rajone daugiau kaip 13.000 ha. Supirkta ir apgyventa. Organizuoti pardavimo kooperatyvai, krautuvės turguose ir produktų pristatymas. Čionai kolonistas, atbuvęs fazendoje stažą, iš karto atsistoja į vėžes ir važiuoja be didelių klaidų, ir nors bulvių kaina atpigo, tačiau tokio ūkininko uždarbis yra ne per blogiausias, tūkstančiais skaitomas iš vieno derliaus, o jų būva du per metus.

Tačiau dar nėra tinkamų Brazilijos bulvių sėklų; reikia ga-

benti iš Europos, nes tuo tarpu tenai jos greit išsigimsta, nors bulvės kilmės iš Pietų Amerikos.

Tokia yra japonų imigracija S. Paulo estade. Matėme pirmiau, kad ta pati kompanija jau nuvažiavo į Minas Geraes ir gavo kolonizacijai žemių; matom ir tai, kiek tiesos yra prityrime tos kompanijos, kurios direktoriaus nuomonę davėme pirmiau. Leidžiam sau tai kartoti, nes problema yra labai svarbi ir teisingas jos išsprendimas dažnai gelbėjo žmogaus gyvybę, o klaidos jau ne vienam tūkstančiui suteikė nusivylimą ir skaudžią mirtį.

Statistinius japonų imigracijos davinius S. Paulo valstybei duodame 25 lentelėje.

LENTELĖ 25 Nr.

Japonų imigrantų S. Paulo valstybėj

Metai	Įvažiavo	Išvažiavo		Atvažiavusių buvo	Išvažiavusių buvo
1908	808	30			
1909	12	273	šeimų	10.680	
1910	927	53	atskirų asm.	3.191	
1911	23	54	vyrų	28.262	3.303
1912	2.880	135	moterų	20.280	1.349
1913	6.991	112	daugiau kaip 12 m.	38.518	3.553
1914	3.643	336	nuo 7 iki 12 m.	3.055	303
1915	64	187	nuo 3 iki 7 m.	3.404	400
1916	53	262	mažesnių kaip 3 m.	3.567	296
1917	3.910	154	bemokslių	12.893	—
1918	5.601	167	mokančių skaityt ..	35.649	—
1919	2.926	162	vedusių	21.832	1.754
1920	958	84	nevedusių	26.264	2.750
1921	828	123	našlių	446	148
1922	1.194	319	ūkininkų	47.544	2.450
1923	890	476	amatininkų	163	31
1924	2.694	644	įvairių	835	2.171
1925	6.354	654	iš Europos	54	39
1926	7.786	427	iš Azijos	47.708	2.446
			iš Š. Amerikos	13	5
Iš viso	48.542	4.652	iš Pietų Amerikos ..	440	1.693
			iš kitų vietų	327	466

10. Lietuvių būklė S. Paulo valstybėje.

Kiek važiavo į S. Paulo valstybę lietuvių, rodo ši lentelė, kurioje duodami Brazilijos skaičiai; jie būtų įdomu palyginti su mūsų statistiniais daviniais.

LENTELĖ 26 Nr.

Metai	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Iš viso	7	—	—	20	63	14	72	1125	11844	1347
Iš jų: šeimų	1	—	—	2	13	1	14	172		
Atskirų asmenų	2	—	—	2	12	11	17	138		
Vyrų	2	—	—	15	29	11	35	668		
Moterų	4	—	—	5	34	3	37	457		
Daugiau kaip 12 m.	4	—	—	14	43	13	67	833		
7—12 m.	—	—	—	3	9	—	3	113		
3—7 m.	1	—	—	2	6	1	—	102		
Mažiau kaip 3 m.	2	—	—	1	5	—	2	77		
Bemokslių	3	—	—	7	12	1	3	348		
Moka skaityti	4	—	—	13	51	13	69	777		
Vedusių	2	—	—	6	29	3	29	425		
Nevedusių	5	—	—	13	34	11	39	684		
Našlių	—	—	—	1	—	—	4	16		
Katalikų	—	—	—	—	3	3	11	203		
Kitų tikybų	7	—	—	20	60	11	61	922		
Ūkininkų	6	—	—	20	29	4	47	1102		
Amatininkų	—	—	—	—	4	1	7	9		
Įvairių	1	—	—	—	30	9	18	14		
Iš Europos	—	—	—	20	63	9	68	1118		
Iš P. Amerikos	7	—	—	—	—	5	2	5		
Iš Brazilijos	—	—	—	—	—	—	2	2		

27 lentelėje duodami skaičiai visai Brazilijai.

LENTELĖ 27 Nr.

Imigrantų lietuvių skaičius Brazilijoje.

Metai	Iš viso	Iš jų S. Paulo	%%
1820—1920	6	1	17
1921—1925	2.117	169	8
1926	6.026	1.125	19
1927	12.131	11.844	98
1928	1.313	1.247	95

Matyti imigrantų tendencija važiuoti į S. Paulo, nors per maža dar laiko tam nustatyti galutinai. Tačiau išstudijuoti reikėjo pirmiausia S. Paulo sąlygos. Kai kurie apsistojo Rio de Janeiro, maža dalis eina į Minas ir kitur. Kai kas važiuoja iš S. Paulo į kitus Brazilijos pietų estadus (1, 19).

1927 m. šaukimų iš Brazilijos (vadinamųjų „chamadas") buvo 6.206; iš šaukiamųjų faktiškai atvyko 2.988. Taip šaukiami yra giminės, o gal būt ir šiaip pažįstami, ir tai sudaro tam tikrus vienos ar kitos tautos piliečių centrus.

Iš lentelės mes matome, kad iki 1927 m. važiavo iš Lietuvos daugiausia nekatalikai, kad ūkininkai masėmis pradėjo plaukti tik 1926 m., o mūsų pirmieji imigrantai 1919 m. buvo atvykę į Braziliją iš Argentinos. Iš atvykusių 1927 m. 12.000 daug turėjo sunkenybių; nėra ko stebėtis, kad 1928 m. taip sumažėjo skaičius.

Kalbėjome apie įvažiavusius į S. Paulo est. Kitur važiavo mažiau. Manau, vargu ar reikės pridėti iš viso daugiau kaip 10—12 tūkstančių. Yra kiek lietuvių Rio Grande do Sul, Paranoje, Rio de Janeiro, vienas įvažiavo per 1921—1925 m. į Minas Geraes. Kur kitur, abejoju, ar surasime nors vieną. Įvažiavo iš S. Paulo per Santos iki 1926 m. labai mažai. 1927—1929 metais, manau, taip pat buvo nedaug. Tais metais dėl stagnacijos, staiga prasidėjusios pavasarį (mūsų rudenį), spalių mėnesį, išvažiavusių iš miesto darbininkų bus kiek daugiau. Kavos krizis atsiliepia ir kaime. Žmonės bėga iš São Paulo į kitas vietas.

LENTELĖ 28 Nr.

Išvažiavo	Metai				Pastaba
	1923	1924	1925	1926	
Iš viso	4	10	19	23	
Vyrų	4	7	13	21	
Moterų	—	3	6	2	
Amžius daugiau kaip 12 m.	4	9	15	22	
7—12 m.	—	—	4	—	
Mažiau kaip 7 m.	—	7	—	1	
Vedusių	2	4	5	6	
Viengungių	2	6	13	17	daugiau klajoja.
Našlių	—	—	1	—	
Ūkininkų	1	—	3	—	visai bemaž neklaj.
Amatininkų	—	1	1	1	„ „ „
Įvairių	3	9	15	22	važinėjasi.
Į Europą	1	5	10	7	
Į Afriką ir Šiaur. Ameriką	—	2	—	1	
Į Argentiną ir Urugvajų	—	—	—	4	
Į Braziliją kitur	3	3	6	1	

Iš chamadų (šaukimų) skaičiaus ir iš pasikalbėjimų fazendose galima pastebėti, kad mūsų imigracija galėtų jau išeiti iš sunkiausio laikotarpio važiavimo į nežinomą tuštumą. Jau buvo jaučiama ryšių, tačiau darėsi kol kas dar viskas neorganizuotai; o prie mūsų kuklumo ir lėtumo dažnai galima būti apgautam, nukentėti materiališkai ir morališkai. Vis dėlto jaučiamas yra visiškas sąlygų nežinojimas ir nusistatymo, plano stoka. Daug atsitiktinumo, o todėl ir nepasisekimo. Tokiose sąlygose, apskritai imant, masėmis, būklė negali būti per geriausia. Tik mūsų tautiečių įpratimas tenkintis mažu, atsargumas ir įgimtas nepasitikėjimas nepažįstamu, svetimu žmogumi, darbštumas svetur („čia ne Lietuva, reikia amerikoniškai dirbti, tai dirbam, bet užtat ir uždirbti galim", — man pasakė vienas kolonijos lietuvis fazendoje), bendrai imant, darbštų ir sąžiningą žmogų išveda per didelį vargą ir 3 metų kentėjimus į tikrą ateitį, jei nėra krizio.

Bloga yra Brazilijoje tam, kuris dar neįsigyvenęs suserga; tai yra „force majeure". Bloga yra „vagabundui", klajokliui, kuris mano, kad gaus ten aukso kalnus ir be didelio darbo. Ten reikia prasimušti, o tai galima tik patvara, pasiryžimu, dideliu vargu, kokio, gal būt, Europoje net negalima sau įsivaizduoti; pav., aš nė manyti nemaniau įsivaizduoti tikrą būklę; pirmas man nušvietęs būvį buvo Loyd Sabaudo vyriausiasis direktorius Genujoje. 1929 ir 1930 metais krizis padarė didelę perturbaciją mūsų emigrantų tarpe. Daug kas nustojo visų uždirbtų pinigų, daug kas visai pražuvo.

Imigrantų suskirstymo atžvilgiu visas S. Paulo est. dalijasi sritimis. Vienas iš centrų tai yra pati sostinė — São Paulo miestas su savo pramone. Krašto vidurys padalytas geležinkeliais: linija Mogyana į šiaurę, linija Paulista į šiaurės vakarus, linija Sorocabana į vakarus ir tarp Rio ir São Paulo Estrada do ferro Central do Brasil. Lietuviai daugiausia susispietę mieste ir linijose Mogyana ir Sorocabana. Pradeda trauktis į Central liniją.

Imigrantas mieste, vienas, jaunas, sveikas vyras, gauna darbo, jei nėra krizio, bendrai imant, ne per sunkiausiai. Tačiau toks labai retai kada pasieks gerbūvio. Miesto viliojimai auga, *ardente* (degtinė), ištvirkę draugai, vakaruškos, kinematografai — labai lengvai pasiekiami. Uždarbis yra, bet praleisti jis lengviau kaip tėvynėje. Kaip neisi į kavinę, kad gyveni tamsiame kambary, dažnai rūsyje. Butas yra brangus, dažnai toli nuo darbo vietos. Susisiekimas geras, gana greitas, pigus. Galima toli gyventi, bet kiek Scilų ir Charibdų reikia išvengti, kol namus pasieki.

Vakaruškose draugai pasigeria, mušasi. Ateina policija, kuri labai gerai Brazilijoje viską saugoja, kiekvieną nematomai stebi. Štai ir šaukimą gavai. Praleisk darbo dieną, važiuok raudonoje bondėje (tramvajuje) į miesto centrą, policijos nuovadą. Visa tai savo akimis mačiau, nors ir trumpą laiką teko São Paulo būti. Sekmadienį gerai, jei nueina į sodą Jardin de Luz. Ten susirenka tiek daug lietuvių, jog lietuviškai kalbant girdėsi kur kas daugiau kaip Kauno miesto sode.

Yra tarp jų uolių patriotų, gerų organizatorių. 49 pav. vaizduoja mūsų sportininkus prie konsulato durų.

Šeimyniniam pasitaiko taip pat ir taip ir kitaip. Didelė šeima dar sunkiau pramaitinti mieste, o berniukams iki 18 metų draudžiama dirbti fabrikuose; moterų darbas dar daugiau suvaržytas. Vyresni kaip 45 metų sunkiai bepriimami. Bet yra jau tokių, kurios per trumpą laiką prasimušė, žemės sklypelius nusipirko ir namus pasistatė. Tai yra Villa Belloj S. Paulo priemiesty ir Mirity Rio de Janeiro (50 pav.). Sąrašuose pabrauktos kai kurių lietuvių pavardės. Daug „lietuvių", tai yra save vadinančių lietuviais Brazilijoje, rasime mūsų piliečių lenkų ir rusų tautybių.

Lietuvių būklė interiore — krašto viduryje.

Kiekvienoje fazendoje yra keletas „kolonijų", kurių gyvenamieji namai kolonistų yra labai įvairūs, vienur blogesni, kitur geresni. 51 pav. rodo geresnės rūšies, mūrinius namukus, bet paprastai daugiausia yra prasti, be lubų, be grindų ir langų. Fazendose duodama žemės sodui įveisti, daržovėms sodinti ir gyvuliams auginti. Konsulo apskaičiavimais, S. Paulo valstybėje apie 25.000 lietuvių, iš kurių 12.000 mieste, o 12.000 fazendose; bet tikrų skaičių negalima duoti, kol visa masė neįsiregistravo, o tai bus negreit. Tik konsulato reikalingas, prispirtas kokio nors reikalo atvyksta mūsų išeivis į konsulatą, ypač iš provincijos. Tačiau galima manyti, kad daugiau ateis. Ateis tie, kurie jau prasimušė, kaip jau ir šiandie eina. Vienas sako: „Nusipirkau žemės (apie 50 ha tarp Rio ir São Paulo, prie geležinkelio). Išbuvau fazendoje 3 su viršum metus". Žemę nupirkęs fazendeiro patariamas. Norįs sėti ryžius ir tabaką sodinti. „Ar gerai padariau? Ar tikras kontraktas?" Tai buvo pirmasis. Kitas ateina: „Dirbau fazendoje 3 metus, šeimyna iš 5 darbininkų (ir pusiau darbininkų, vaikų), uždirbau 19 konto (apie 22 tūkst. litų), kas daryti?" Trečias: „Turiu 11 konto. Uždirbau su saviškiais fazendoje. Dirbom keturiese. Noriu S. Paulo Villa Belloj žemės pirkti, namus pasistatyti, krautuvę atidaryti. Ar gerai darau?" Ketvirta moteriškė: „Atvažiavom vyras, aš ir vaikai; senis pasimirė, vaikai ištvirkę iš fazendos pabėgo į miestą. Viena pasilikau. Badauju. Išvežkite į Lietuvą". Suiro šeima. Suiro ir gerbūvis. Brazilijoje dar stipriai jaučiama patriarchališka tvarka.

Kolonija Nova Lithuania — 841 kil. nuo São Paulo, geležinkeliu Sorocabana II klasės bilietas (trečios nėra Brazilijoje). Traukiniu reikia važiuoti 27 valandas. Nuo stoties Santa Anastasio 57 kil. per mišką. Miškas be krašto ir be galo. Ten be ginklo nepasirodyk. Be savininko žinios taip pat nebandyk: buvo nuotykis, kada kažkas norėjo važiuoti. Sužinojo savininkas. Įsakė išardyti tiltus ir pravažiavimo nėra. Štai kur laukinio fazendeiro tipas, o kokia ten fazendeiro reikšmė ir galia, galima tik vietoje suprasti.

Pagaliau atvažiavom. Štai ir namukai (53 pav.). Pirmas su kryžium. Aplink matyti išdegintas miškas, pora ha užsėta kukurūzais. Auga gerai. Toliau kelios lūšnos. Privažiavom didesnį namą. Šilkmedžiai, manioka, nekokie kviečiai, o vaikų vaikų! (55 pav.). Skundžiasi žmonės. Auga viskas gerai. Štai kaip išdygęs neprižiūrimas laukinis tabakas auga (56 pav.). Bananai taip pat gerai auga (57 pav.). Tik kaip parduosi. Pilnai prikrautas kukurūzų kaminionas (sunkusis automobilis) kaštuoja 15 milreisų (apie 17 litų), ir dirbti neapsimoka, nes sunkus pristatymas į stotį. Vaikai nieko, sako, uždirba su mama už šilką. Atvažiuoja auto, atveža kiaušiniukų, o vėliau atvyksta kapsulių priimti. Mažai turėjom, sako, bandėm, 500 kilų gavom. Kiaulės neauga, o galvijų ir visai negali nė bandyti (58 ir 59 pav. iš netolimos srities rodo, kad galima kiaulės ir raguočiai auginti, tik reikia mokėti). Miške vienų vienas, negreit tepramoksi, daug nuostolių iš pradžios turėsi, o pasiklausti nėra ko. Pažiūrėkime, kaip japonai viską sugeba auginti ir viskas auga geriausiai. O fazendose, toj pačioje Sorocabanos linijoje, matėme grynos veislės olandų karvių ūkį ir pieninę, pavyzdingą vištų ūkį (60 pav.) ir pavyzdingą sodą (61 pav.). Fazendeiro gali sau svirną statyti ant betoninių kojų, kad žiurkės neužpultų, o kaip neolithuanistas padarys (62 pav.)? Žmonės sielojasi, skundžiasi. Su konsulu kalbasi, tariasi (63 pav.), o kitą dieną atvyksta fazendeiro sūnus ir išvaro 2 ūkininkus, kad esą jie žmones kurstą. Pinigus jų įmokėtus grąžina, grasinimais išreikalauja pakvitavimą, ir eik kur sveikas, o darbas ir būsimasis derlius, namukai, viskas niekais prapuolė. Taip bus, kol neturėsime konvencijų su Brazilija. Ir tai padaryti yra pirmiausia mūsų pareiga. Tikras nusikaltimas iš mūsų pusės apleisti tūkstančius mūsų

išeivių. Iš visų valstybių, kurios kiek imigrantų, tik viena Rumunija rūpinasi besarabais mažiau, kaip, iki konsulato įsteigimo, buvome mes susirūpinę.

Seniai kolonijoje dejuoja, jaunuomenės ūpas geresnis. Matyti, išsidirbs iš kai kurių būsimieji fazendeiros, bet iki tol kiek bus daroma klaidų? Nuotaika apskritai geresnė kaip fazendose. Bet, imant visumą, kelias pasiimtas sunkesnis. Kaip tu darysi? Sakysime, pav., apelsinai auga laukiniai miškuose, nesodinti. Tik įsikurk plantaciją. Deja, net toje fazendoje, apie kurią kalbėjom, 100 apelsinų kaštuoja 35 mūsų centus. Tai apelsinais sodų žemę tręšia, neapsimoka net rinkti. Be to, ir žemės nuosavybė netikra. Jei atsiranda tikras savininkas, pradeda bylą. Taip ir *Nova Lithuania* jisai sako mūsiškiams: „nemokėkite, man turėsite mokėti". Laimėjo vienoje instancijoje procesą. Bet *grilleiro* apskundė sprendimą. Grilleiro turtingas, turi politikoje įtakos. Sako, kad galutinai jisai laimės. Kas čia daryti? Latvių kolonija „Varpa", kur nuo 1908 m. išaugo jau miestelis, moka antrą kartą tikram savininkui, jei trečio dar tikresnio neatsiras. 30 metų reikia žemė valdyti, kad liktum tikru savininku. O nuosavybės dokumentų yra S. Paulo tiek, kad jei juos iš spintų išimtų ir žemę apklotų, tai trūktų valstybės ploto ir popierius įeitų į kitas gretimąsias valstybes. Taip sako žmonės, nuolat su žemės pirkimu turį reikalų brazilai.

Tokiam reikalui, žemės pirkti, tik brazilas padės, be abejojimo, sąžiningas, o tokių taip pat netrūksta. Gal būt, net apgavikų yra mažiau, bet jie veiklesni ir ieško aukų.

Lietuvio inteligento reikšmė Brazilijoje, mums atrodo, nėra pakankamai įvertinama. Mums rodosi, kad kaip tik inteligentas emigrantas tai yra ašis, aplink kurią turi suktis visa mūsų emigracija. Taip yra pas vokiečius, italus, japonus. Inteligento rolė yra didelė; neįmanomas yra dalykas bandyti organizuoti ką nors be inteligentiškų jėgų. Tačiau inteligentui kaip tik ir yra sunkiausios aplinkybės svetimam krašte, be ryšių, be tos pačios išeivių organizacijos. Atvykęs inteligentas degraduojasi į paprastų, nekvalifikuotų darbininkų eiles. Tarp fiziškai dirbančių jisai užima paskutinę juodadarbio vietą. O be kalbos, nežinant vietinių sąlygų, pagaliau be ryšių jisai savo gyvenimo pradžioje naujame krašte jokio kito uždarbio gauti negali. Ir

viskas todėl, kad esame neorganizuoti. Kitaip klojasi naujai atvykstančiam italui, vokiečiui, prancūzui, japonui.

Reikia ir mums imti iš japonų pavyzdys, reikėtų organizuoti inteligentiškas branduolys. Manau, kad jau esamomis sąlygomis, dėka italų paramos, įgytų ryšių ir pačių brazilų palankumo lietuviams, toks branduolys galėtų išsilaikyti savo jėgomis. Reikėtų tik paremti pradžia.

Mūsų išeiviai Jungtinėse Šiaurės Amerikos Valstybėse taip greit nuo mūsų atsitolino ne tik todėl, kad anglosaksai, kaip organizatoriai, stovi aukščiau, bet iš dalies ir todėl, kad pradžioje negalėjom tenai organizuoti tokių inteligentiškų branduolių, bendrai inteligentiškų jėgų. Tą mintį gali patvirtinti ir palyginimas mūsų išeivių, jau 40 su viršum metų esančių Škotijoje, su kuriais turėjau progos susipažinti 1928 m. rudenį, ir S. Paulo valstybėje. Didesnis pačios masės apsišvietimas, manau, sudarė skirtumą pokarinės išeivijos naudai. Tai nereikėtų kartoti senų klaidų. Pasak brazilų žodžių, mūsų išeiviai gali krašte užimti garbingą ir įtakingą vietą. Kuo greičiau pradėsime sąmoningai žiūrėti į organizavimą, tuo didesnių vaisių gausime ir tai per trumpesnį laiką. Dabar lengviau organizuoti, nekaip būtų vėliau, kada išeiviai nueis savo išsimėtymo, išsisklaidymo keliais. Sunku bus nugalėti ir psichologinis momentas: „išėjom iš tėvynės ir niekas mumis nesirūpino", — sako jie ir greta to mato kitų tautų pastangas. Dabar masės yra dar ištroškusios ryšių su Lietuva, ir minių minios eina, kai organizuotai yra vedamos, kaip parodė, pav., minėjimas Vilniaus dienos, kada susirinko daugiau kaip 2000 žmonių, niekeno neverčiamų; tai rodo ir „opozicijos" nutarimai įsteigti bendromis jėgomis su konsulatu tris S. Paulo lietuvių mokyklas.

Svarbiausia, mūsų nuomone, yra ne žodžiu, bet darbais susirūpinti emigrantų būkle. Konkrečiai tariant, tai būtų žygiai taip Lietuvoje — Brazilijos konsulato įsteigimas Kaune, taip ir Brazilijoje — mūsų konsulato autoriteto palaikymas, mokyklos, spauda, emigracinės srovės organizavimas.

Vartojamų svetimų žodžių žodynėlis.

Sutrumpinimai: port. — portugališkai; braz. — braziliškai; ind. — indėniškai; pranc. — prancūziškai; rus. — rusiškai; vok. — vokiškai.

Adubos (port.) — trąšos.

Araukaria — Araukaria braziliana, Lamb., Brazilijos miškų spygliuotas medis. Užima ištisus didelius plotus; tuo araukarija skirias nuo kitų Brazilijos medžių. Tokie miškai vadinami *pinheiros*. Pinaceae.

Arroz (port.) — ryžiai.

Assú (ind.) — didelis; dažnai pridedamas prie vietinių Brazilijos pavadinimų.

Atoleiros — pelkės Brazilijos tyrumose, kuriose gali paskęsti arklys ir žmogus.

Bandeira (port.) — vėliava. Braziliją atradus, susirinkdavo energingų žmonių, laimės ieškotojų, būrys, vadovaujamas vieno vadovo, kuris turėjo vėliavą — bandeirą; tuos žmones vadindavo *bandeirantes*. Jie daug padarė kraštui ištirti ir užkariauti; tačiau jie eidavo vien pasipelnymo tikslais, gaudydavo miškuose indėnus, kuriuos paskui parduodavo kaip vergus.

Bantu (port.) — vakarų Afrikos negrų rasė.

Batelão (port.) — laivelio vadas, kuris žino upės sąlygas ir plaukiojimą joje.

Barba do bode (port.) — Aristida Pallens Cav. Blogos rūšies žolė, rodo niekam netikusią ganyklą. Gramineae.

Barboleta (port.) — peteliškė, įvairūs drugiai.

Beija flor (port.) — Colibri, mažas paukštelis, kuris čiulpia gėlių sultis; portugališkai vadinasi — gėlių bučkis.

Bicho (port.) — kirminai; taip vadinasi kiekvienas vabzdys. Taip pat yra vadinamas ir azartinis lošimas ir loterija.

Bicho do pé (port.) — smėlio blusa, iš Dipteros, deda kiaušinėlius žmogui po nagais; jei žmogus nepastebi, tai darosi sunkiai pagydomos žaizdos.

Binage (pranc.) — antras pūdymo arimas. Plantacijos valymas nuo piktžolių.

Burity — Mauritia Vinifera Mart., palmė, auga ten, kur yra bloga žemė; iš šitos palmės daroma pigi vietinė degtinė.

Butantan Institutas — S. Paulo miesto apylinkėse 1899 met. įsteigta mikrobiologinė stotis; pirmiau jos tikslas buvo kova su maru, anais laikais pasirodžiusiu Pernambuco estade. Vėliau Institutas išvystė gamybą serum'o, kuris yra vartojamas skiepyti — gyvačių sukandžiotiems žmonėms gelbėti. Aukštai pastatytas gyvačių studijavimas.

Caboclo (braz.) — Brazilijos kilmės žmogus; vardas kilęs iš acobreado — tas, kuris turi odą kaip gyvatės spalva (cobra). Dažniausiai yra mišraus raudono ir juodo kraujo.

Caipira (braz.) — valstietis, kaimietis.

Campo (port.) — laukas, pieva. Dideli plotai vadinami *campos geraes*. Žemės plotai, apaugę nedideliais medeliais, vadinami *campos cerados*. Ten, kur auga vien tik žolė arba retkarčiais vienoj ar kitoj vietoje pasitaiko krūmokšniai, vadinasi *campos limpos*. Plokštakalnėje campos, kuris sudaro lygumą, vadinasi *taboleiros* (žiūr.).

Camarada (port.) — 1) taip vadinamas karavanų vadas, kuris padeda keleiviams organizuoti kelionę per *sertões*. 2) Padienis darbininkas fazendoje, kuris yra samdomas atlikti darbams, kada jų nepajėgia atlikti *colono* su savo šeima.

Capim — Panicum ir Andropogon įvairūs. Labai plačiai vartojamas Brazilijoj pašaras, Gramineae.

Capitanias (port.) — senas Brazilijos atskirų provincijų pavadinimas; tokios provincijos gubernatorius buvo vadinamas *capitão*.

Capitão da matta (port.) — girininkas, kuris savo miškuose yra kitų valdovas. Papročiai užsilikę dar nuo vergijos laikų, kada capitão da matta gaudydavo pabėgusius vergus.

Capoeiro (port.) — kada nuskinto miško ploto žemė po kelerių metų (ar keliolikos ar po kelių dešimtų metų, pareinamai nuo kultūros rūšies) nustoja derlingumo, užleidžiama, toliau nedirbama, tokiame apleistame plote pradeda augti miškelis, kuris ir vadinasi c a p o e i r o.

Carapato (port.) — erkė.

Carne seca (port.) — džiovinta mėsa (yra žymiai sveikesnė kaip europiečių sūdyta).

Cascavel — barškuolė, iš Crotalinae, Viperidae, labai pavojinga gyvatė.

Caatinga, arba *Catinga* (ind.) — 1) miškas, augąs sausame klimate; 2) specifinis juodukų kvapas, todėl žmogus, taip negrą vadindamas, įžeidžia jį.

Chibaso — taip vadinami kafuzo ir indėnės vaikai.

Cobra (port.) — bendras įvairių gyvačių pavadinimas. Pavojingos Brazilijoje yra Viperidae Solenoglypha, dalijamos į Crotalinae; iš jų dažniausiai pasitaiko Lachesis atrox. Didelės gyvatės (6—12 metrų) nenuodingos, bet savo aukas smaugia. Boidae.

Colono (port.) — darbininkas fazendoje.

Conducção (port.) — karavanas keleiviams keliauti ir prekėms gabenti; dažnai susideda iš vieno arklio ir mulų.

Crioulo (port.) — europiečių vaikas, gimęs Brazilijoj.

Curo (ind.) — spyglių medis, pušis; iš jo kilęs Paranos sostinės Curitybos miesto vardas.

Dourado (port.) — žuvis (iš characideos), kuri šoka viršum vandens, prieš krioklį.

Emigracija — išeivybė iš kokio nors krašto; skirti nuo imigracijos (žiūrėk).

Fazenda (port.) — didelio ploto žemės ūkis, mūsiškai tariant — dvaras. Fazendos savininkas, fazendeiro, dabar yra pats įtakingiausias Brazilijos gyventojų luomas. 2) Fazenda — finansai, Ministeria da fazenda — Finansų ministerija. 3) Fazenda žodis kilęs iš fazer (daryti), tai reiškia tai, kas yra padaryta; medžiaga, bendrai audiniai, manufaktūra.

Fazendeiro (port.) — dvarininkas.

Feijão (port.) — pupelės.

Formiga (port.) — skruzdėlė.

Geografijos elementai — geografijos mokslas studijuoja žemės (sausumos), vandens, oro, augalų, gyvių ir žmogaus savitarpio santykius ir ryšius. Nustato vieno elemento pareinamumą nuo kito ir gvildena jų savitarpio veikimo priežastingumą, taip pat ir jų užimamą vietą žemės paviršiuje. Pastaroji geografijos šaka vadinasi chorologija.

Gonçalo Alves — Astronium frximifolium Schott. Brangus medis, vartojamas liuksusiniams baldams. Anacardiaceae.

Grillo (port.) — žemės pasisavinimas; *grilleiro* — tas žmogus, kuris žemę pasisavina.

Guarani (ind.) — viena iš labiau išplitusių indėnų tautelė; jos kalba išsilaikiusi Paragvajaus upės žemumose.

Hamak — hamakas, iš virvių supinta kabanti indėnų lova. Europiečių pasiskolinta savo apyvartai, kabinama tarp medžių ar stulpų.

Herva mate (port.) — Ilex Paraguayensis Saint. Hill. Augąs miškuose Paragvajaus arbatos medis. Toki miškai, kur auga mate, vadinasi Hervaes (herva iš lotyniško herba — žolė). Aquifoliaceae.

Imigracija — kurio nors krašto ateiviai, iš kitų kraštų atvažiuoją žmonės; skirti nuo emigracijos (žiūrėk).

Índios bravos (port.) — laukiniai indėnai.

Interior (port.) — krašto vidurys; jam priešingas litoral — jūros pakrantė.

Jacarandá — Machaerium Allem. Palisandras, raudonas medis, mahonis (Leguminosae).

Jangada brava — Heliocarpus Americanus Linn. Kur auga šitas medis, ten yra labai gera žemė. Tiliaceae.

Jararaca — Lacheris atrox, akiuota gyvatė, viena iš pavojingiausių Brazilijos gyvačių.

Jatauba — žiūrėk Oleo Pardo.

Jatoba, arba *Jataby*, — Hymenaea Curbaril L. Auga ten, kur žemė yra smiltinga, bloga. Leguminosae Caes.

Jequitibá — Couratari legalis Mart, milžinas Brazilijos miškų medis, turi iki 30 metrų aukštumo ir 7 metrų skersinio piūvio (Myrtacea).

Kafuza — taip vadinasi maišyti indėno ir juodukės arba negro ir indėnės vaikai.

Karuža (ind.) — indėnų tautelė, gyvenanti Aragvayos upės pakrantėse.

Kvarteronas (port.) — maišyto kraujo tėvo ar motinos ir baltojo vaikas.

Mair (ind.) — taip vadino indėnai prancūzus.

Mameliukas — mameluco, baltojo ir indėno vaikas.

Matta (port.) — miškas. Brazilijoje atogrąžų miškas, vokiškai Urwald. Matta virgem (iš lotyniško virginis) — žmogaus nepaliestas miškas (rusiškai dievstvennyj lies). Tiesa, Brazilijoje tuo vardu žymimas apskritai senas suaugęs miškas. Skirti nuo m a t t o — žemės plotas, apaugęs krūmais, pasitaiko miško tyrumose. Pranc. vadina Brousse.

Mata mosquitos — uodų užmušėjas; taip vadinamas Rio de Janeiro žmonių — tarnautojų personalas, kuris naikina uodus ir apskritai žiūri švaros.

Meridianas — dienovidžio linija; dabar laikomas nuliniu tas meridianas, kuris eina pro Greenwich'ą, Londono apylinkėse.

Mirim (ind.) — mažas; dažnai jungiamas su įvairiais vietų pavadinimais.

Mosquito (port.) — uodas. Dažnai yra ligų nešiotojas, pav., Anopheles malerijos nešiotojas ir Stegomya geltonojo drūgio platintojas.

Mulatas — negro ir baltojo vaikas.

Mussurana — labai naudinga gyvatė, nes minta kitomis nuodingomis gyvatėmis, Pseudo boa cloelia. Iš Opisthogliphas Colubride šeimos. Tos giminės dažniausiai pasitaiko Brazilijoje Philiodryas Erythrolamprus aesculapii ir kiti.

Nhambiquaras — indėnų tautelė, gyvenanti Amazonės upės žemumoje.

Nortista (port.) — šiaurės Brazilijos gyventojas.

Nucleo (port.) — taip vadinama žemės ūkio kolonija, kurioje žemė yra dalijama sklypais ir parduodama žmonėms išsimokėtinai. Kada visi ūkininkai, žemės gavę, išsimoka, tai nucleo gauna savivaldybės teises. Iki to laiko bendri nucleo reikalai yra vedami tam tikrų skirtų inspektorių.

Oleo balsamo — Myrosperum erythroxylum Fr. Allem. Balzamo medis.

Oleo Pardo — Myrocarpus frondosus, Fr. Allem., kita balzamo medžio rūšis, kitaip vadinama Jatauba; vartojama įvairiems medžio išdirbiniams (Leguminosae).

Onça (port.) — Felis onça; Pietų Amerikos tigras. Pati didžiausia miškų katė, bet nėra labai didelė ir žmogų ne visuomet drįsta pulti.

Pacu — Prochilodus agassiz, viena iš Brazilijos žuvų.

Parana (ind.) — vanduo. Brazilijoj daug upių turi savo pavadinimuose Parana, pav., Paranahyba, Paranapanema. Yra upė vardu Parana; iš šitos upės pavadinimo kilęs ir Paranos est. vardas.

Parecis — indėnų tautelė, gyvenanti Amazonės upės žemumoje.

Pasta (port.) — ganykla.

Páu Brasil — Caesalpina echinata Lam, Brazilijos miškų medis, nuo kurio ir pats kraštas gavo savo vardą, vartojamas dažyti, pabėgiams ir hidraulikos darbams (Leguminosae).

Páu d'alho — Gallesia Gorazema Mog. Auga ten, kur yra gera žemė. Phytolacaceae.

Páu Ferro — Swartzia tamentosa D. C., geležinis medis, vartojamas hidraulikos darbams (Leguminosae).

Peneplenas — ilgalaikės erozijos proceso išlygintas reljefas, lyguma. Jei geologinėje žemės istorijoje pasidaro žemės plutos pakilimai (jūros lygio nukritimas toje vietoje), tai peneplenas gali būti ir plokštakalnėje, ir ten, kur peneplenas susiduria su lygio pakeitimais, susidaro lyg ir jauno reljefo sąlygos, tai yra atsinaujina erozijos darbas.

Pereložnaja sistema choziaistva (rus.) — ekstensyviška žemės ūkio sistema. Vartojama miškuose, kada žmogus valo mišką, daro sau lauką (rusiškai nov). Žemė netręšiama, dirbama, kol duoda derlių. Vėliau ūkininkas ieško kitos vietos, tai ir vadinas rus. pereložija. Tokia pat sistema dabar vartojama ir Brazilijos miškuose.

Peroba — Aspidosperma Fr. Allem., vartojama parkietams, geležinkelių vagonams, laivams ir baldams (Apocynaceae).

Peró (ind.) — vadino indėnai portugalus.

Pira (ind.) — žuvis. Daug upių turi savo varduose žodį Pira. Daugelis vietinių žuvų pavadinimų taip pat turi Pira.

Piranha — žuvis iš Characideae, kurios dantys kaip piūklas; labai pavojinga besimaudančiam žmogui; puola masėmis ir kūno gabalus atplėšia.

Planalto (port.) — plokštakalnė.

Planicie (port.) — žemuma, lyguma.

Podzol (rus.) — mokslinėje literatūroje vartojamas dirvožemio pavadinimas. Brazilų Terra branca savo išvaizda kiek panaši į podzol'ą, kuris yra šiaurės Rusijos miškuose; abiem trūksta humuso.

Povo (port.) — liaudis.

Praga do café — kavos liga, kurios priežastimi yra Sefanadores Hamp. kavos kenkėjas.

Queimados (port.) — išdegintas miškas. Tokiame miško plote žmogus verčiasi žemės darbu, sėja kukurūzus arba sodina kavą ir dirba kitus tolygius darbus.

Roça (port.) — mažas ūkis. Fazendos darbininko, colono ūkis, daržas ir sodnas. Minas Geraes estade roça vadinami ir dideli ūkiai.

Saúva — Atta, Sexdens skruzdėlė, labai pavojinga ūkininkams; naikina augalus ištisuose plotuose.

Sertões (port.) — labai silpnai tegyvenamas plotas. Dažniausiai ten, kur žmogus dar nepasiekęs arba kur sausas klimatas trukdo nuolatiniam žemės ūkiui.

Sertanejo (port.) — tyrų gyventojai; vėliau iš to retai gyvenamų plotų gyventojas.

Seringueiros — kaučuko ieškotojas Amazonės miškuose.

Spontaneo (port.) — taip vadinamas emigrantas, savanoris, kuris važiuoja savo lėšomis; važiuojąs valdžios lėšomis vadinasi subsidijuotas.

Stegomya — uodas, kuris platina geltonojo drugio ligą.

Sucury (port.) — Eunectes murinus, gyvena vandeny, nenuodingas smauglys; žmogų puola jo suerzintas. Boidae.

Taboleiros (port.) — lyguma, apaugusi žole arba krūmokšniais. Ten, kur auga tik viena žolė, vadinasi taboleiros abertos (aberto — atidaras). Kur auga krūmokšniai, vadinasi taboleiros cerados.

Tamandua — Myrmecophaya terrodoctyla, gyvulys, mintąs skruzdėlėmis, labai stiprus, gali pasmaugti žmogų, puola tik užkabintas.

Tapir (port.) — Tapirus boidri, pats didžiausias Brazilijos miškų gyvulys; minta augalais.

Tatú — šarvuotis, Dasypos.

Urvald (vok.) — atogrąžų miškas.

Urucú (ind.) — augalas (Bixa orellana L.), kurio vaisiais indėnai dažo savo odą.

Vagabundo (port.) — klajoklis, valkata, kuris dažnai keičia savo darbą; iš to tinginys, pavargėlis.

Zambo (port.) — juodojo ir indėnės vaikas.

Zebú — raguočius, giminė mūsų buliui. Atgabentas į Braziliją iš Afrikos.

TURINYS

ĮŽANGA.

Pusl.

1. Kelionės tikslas ir parengimas 5
2. Darbo metodas ir turinys 7
3. Literatūra 9
4. Vartojamieji sutrumpinimai 11

PIRMOJI DALIS.

I. Žemė 12
II. Paviršius ir klimatas 21
III. Augalai 28
IV. Gyviai 36

ANTROJI DALIS

I. Žmogus

1. Etnografiška sudėtis 43
2. Etnografija 51
3. Demografiniai daviniai 57
4. Susisiekimas 61

TREČIOJI DALIS.

1. Brazilijos imigracija skaičiais 68
2. Imigracijos organizavimo būdai ir tikslas 71
3. Vieno direktoriaus nuomonė 76
4. Imigracijos politika Brazilijoje 80
5. Centro valdžios nusistatymas 82
6. Imigracija į São Paulo est. 84
7. Kolonizaciniai kitų estadų sumanymai 87
8. Imigracija tautybės atžvilgiu 95
9. Japonų imigracija 98
10. Lietuvių būklė S. Paulo valstybėje 103

Vartojamų svetimų žodžių žodynėlis 111

Turinys

Iliustracijos ..... po teksto.

Atitaisyti

61 pusl. antraštė atspausdinta **3. Susisiekimas.**
turi būti **4. Susisiekimas.**

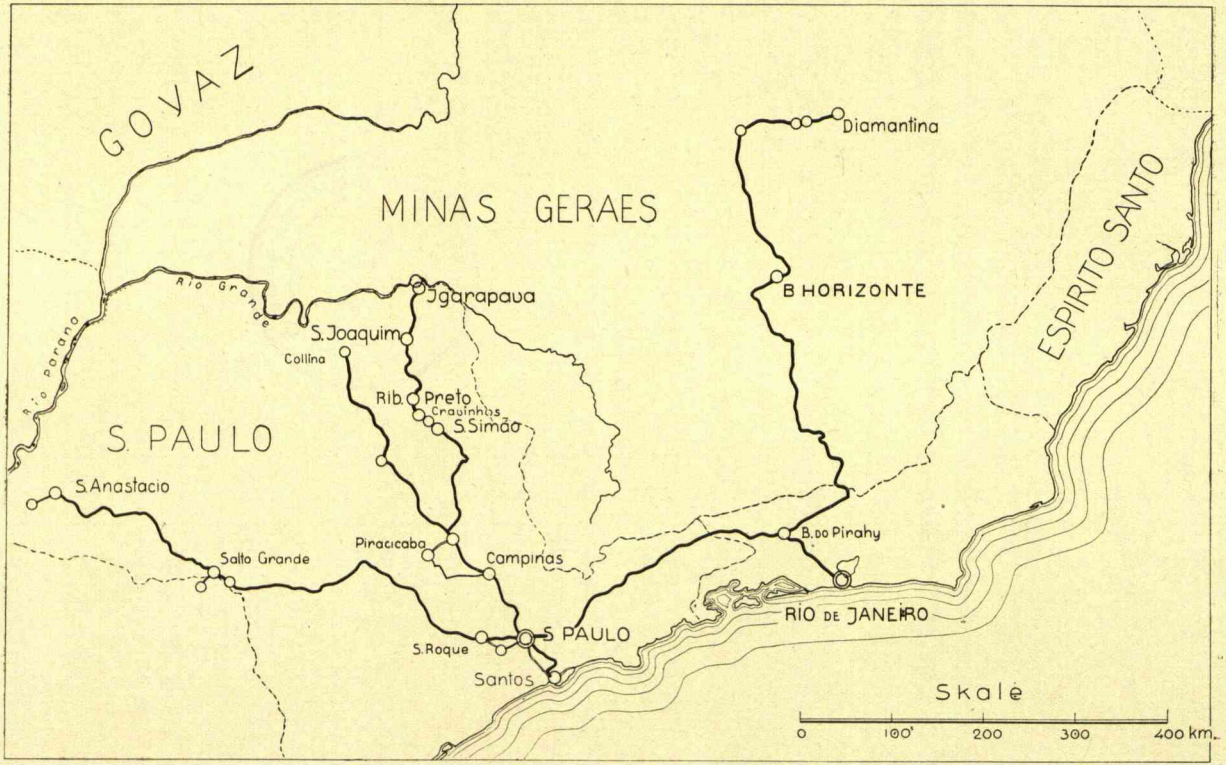

1. Kelionės maršrutas.

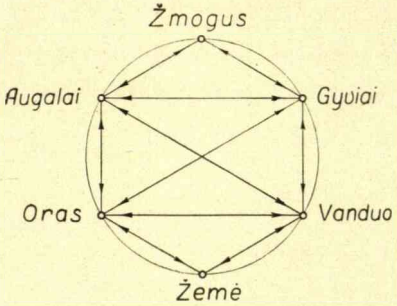

2. a) Geografijos elementai: žemė, vanduo, oras, augalai, gyviai, žmogus. Elementų savitarpio santykiai ir priežastingumas parodyti strėlelėmis.

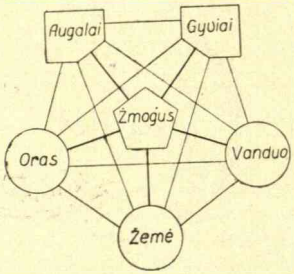

b) Geografijos elementų santykiai šito veikalo ribose. Linijos rodo elementų ryšius — priežastingumą.

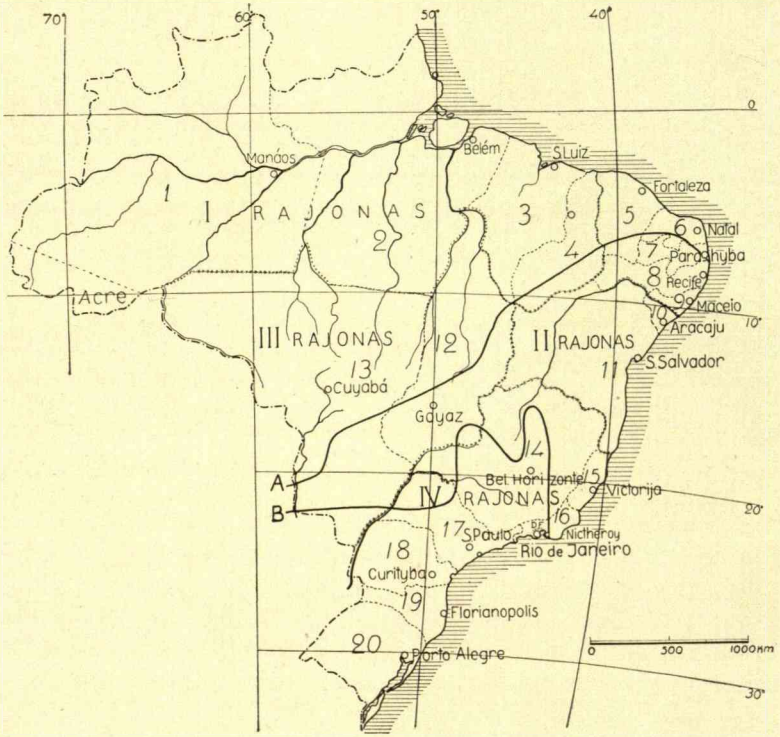

3. Brazilijos estadai.

Linija A — atogrąžų klimato riba; vidutinė temperatūra 27°—26°C.

Linija B — subtropikų klimato riba; vid. temp. 26°—23°C žemumose, 21°—18°C aukštumose.

Į pietus nuo linijos B eina „vidutinio" klimato sritis su vidut. temperatūra 23°—19°C žemumose ir 18°—16°C aukštumose.

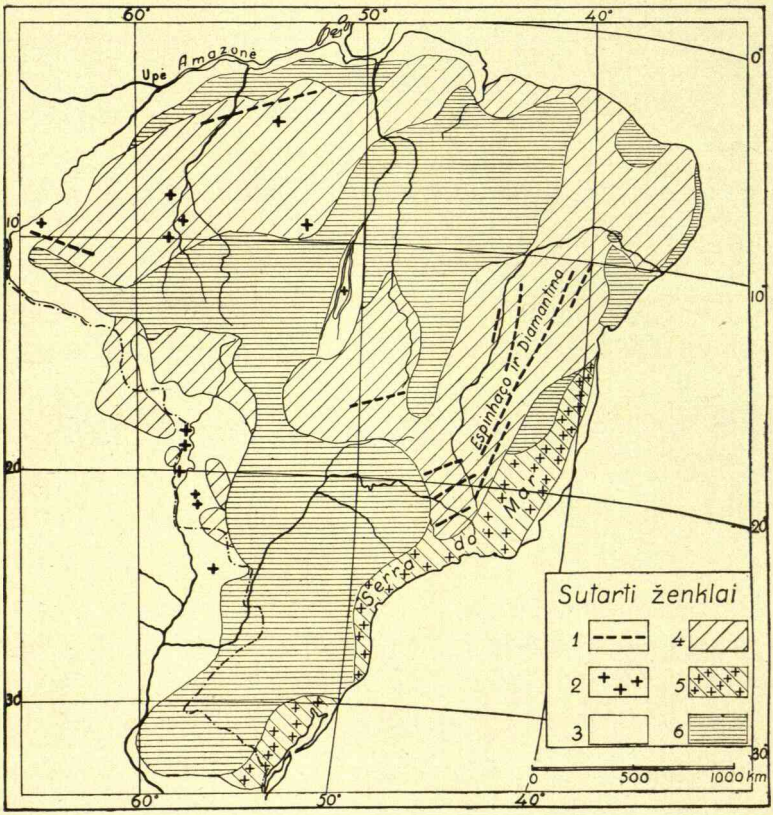

4. Brazilijos paviršius.

1) Kalnai — „Brazilidos“;
2) kristaliniai izoliuoti neaukšti kalnai;
3) aliuvijaus, jūros pakrantės ir upių žemumos;
4) peneplenai, nuo siluro, erozijos sritys;
5) kristaliniai kalnai: šiltame, drėgname klimate gili chemiška ir fiziška uolų dekompozicija;
6) plokštakalnių lygumos — *taboleiros*.

4, 5 ir 6 sudaro vadinamąją „Brazilijos sistemą“, arba Brazilijos aukštumą — plokštakalnę (116).

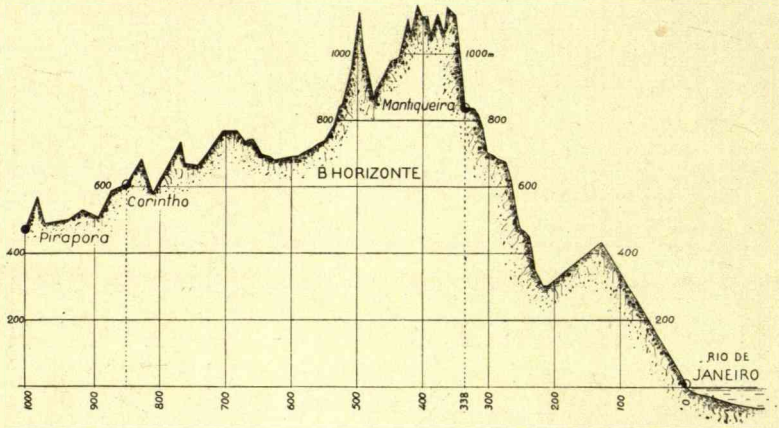

5. Rio de Janeiro — Pirapora geležinkelio profilis.

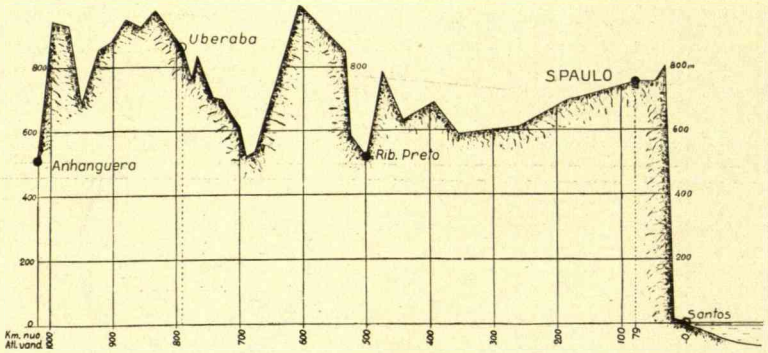

6. Santos — S. Paulo — Uberaba — Anhanguera geležinkelio profilis. Šlaitas jūros link status, į krašto vidurį — nuolaidus.

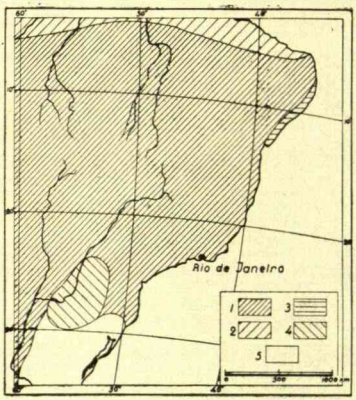

7. Kritulių suskirstymas:

1) lietus daugiausia vasaros metu,
2) „ „ rudens „
3) „ „ žiemos „
4) „ „ pavasarį,
5) lietus per visus metus. (116).

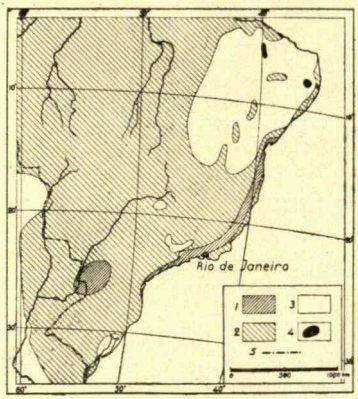

8. Kritulių kiekis:

1) daugiau kaip 2000 mm. per metus,
2) 1000—2000 mm. per metus,
3) 400—1000 mm. per metus,
4) mažiau kaip 200 mm. per metus.
5) Brazilijos valstybės siena (116).

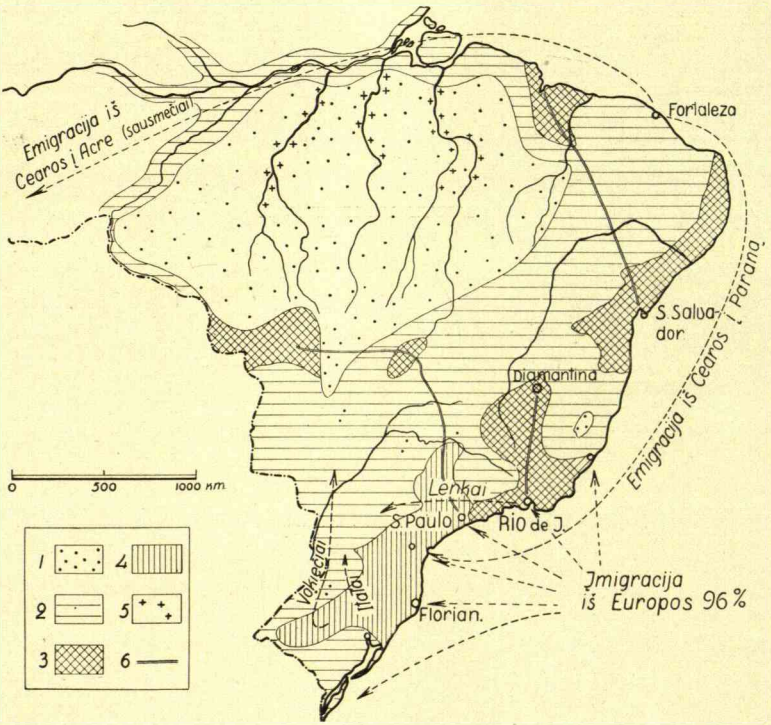

9. Brazilijos gyventojai rasėmis:

1) indėnai;
2) kreolai *(crioulos);*
3) kreolai su didele negrų priemaiša;
4) baltojo žmogaus vyravimo rajonai;
5) kreolų migrantai tarp indėnų;
6) senieji vergų keliai.

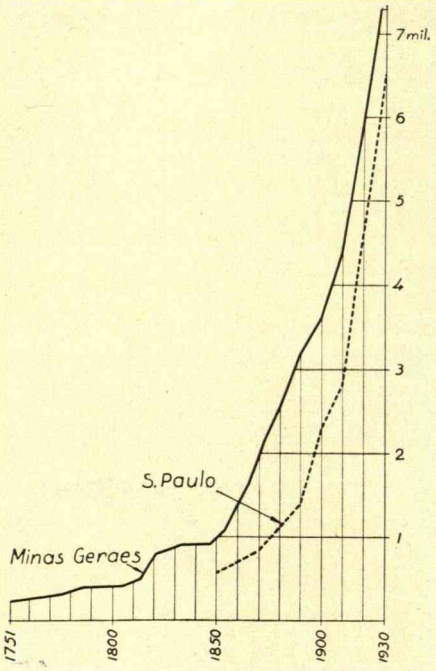

10. Minas Geraes ir S. Paulo estadų gyventojų skaičiaus augimas (milijonais).

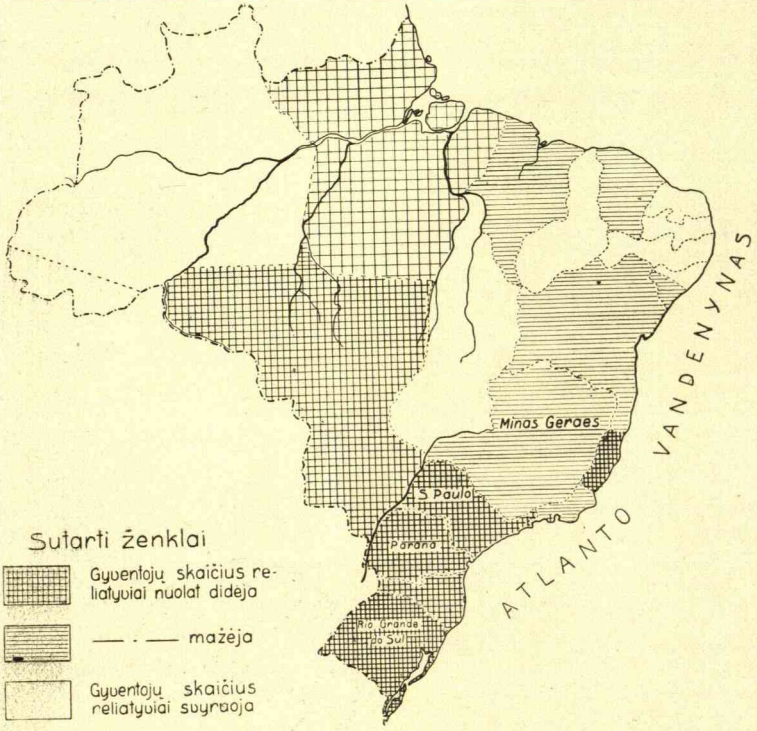

11. Gyventojų dinamika įvairiuose estaduose.

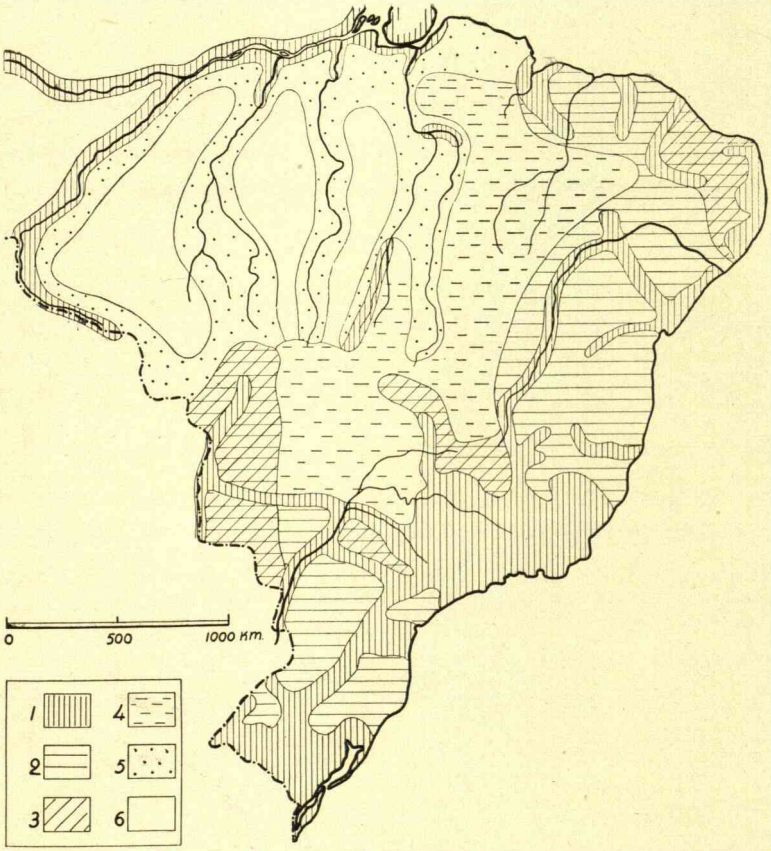

12. Susisiekimas:

1) geležinkeliais ir garlaiviais;
2) asilais ir arkliais;
3) vežimais (buliais ir kit.);
4) gyvulių bandos;
5) vandens susisiekimas laiveliais;
6) atsitiktinis keliavimas per miškus.

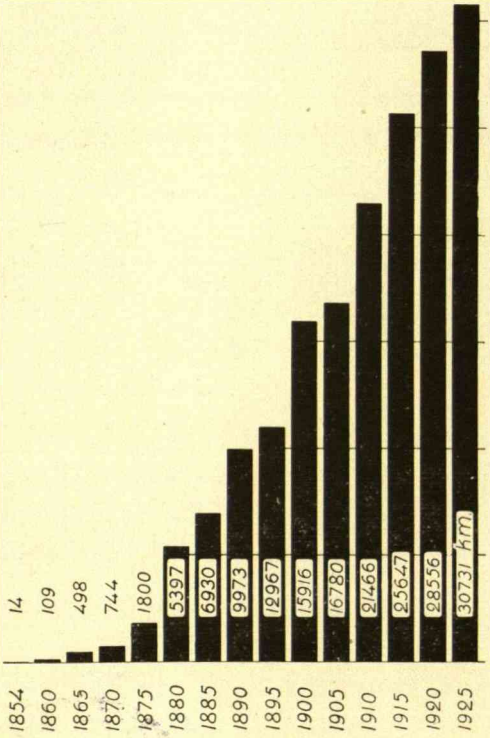

13. Geležinkelių tinklo augimas.

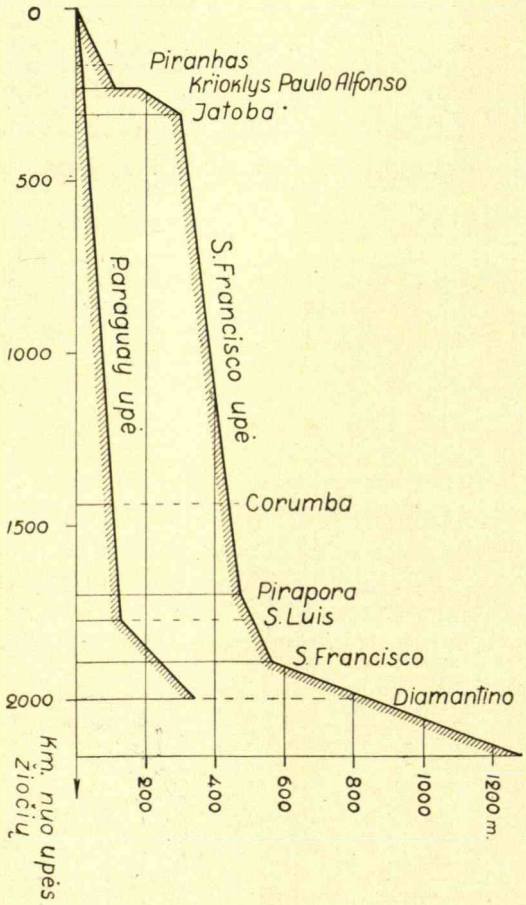

14. Paragvajaus ir São Francisco upių profiliai. Paragvajus — „planicie“ upė, São Francisco — „planalto“ upė (Paulo Alfonso krioklio kritimas 70 m.).

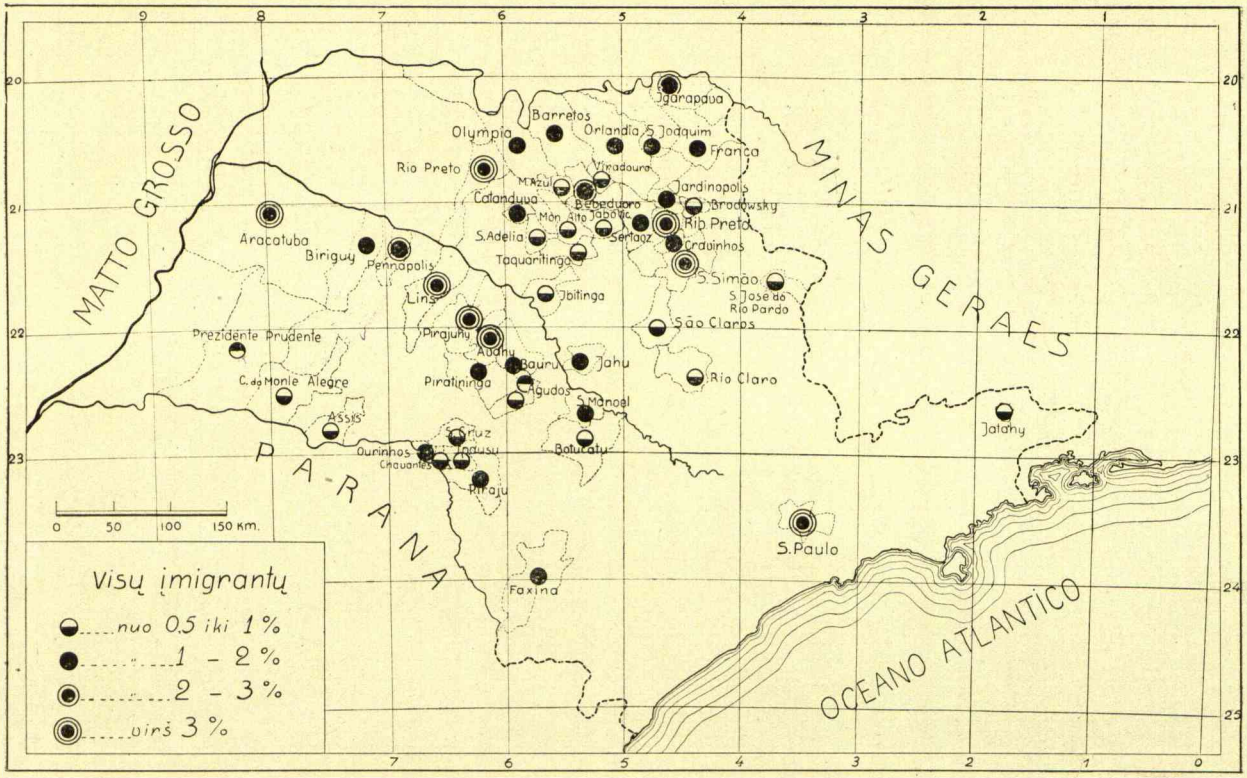

15. S. Paulo estado imigrantų pasiskirstymas municipijose 1927 metais.

16. Įėjimas į Guanabaros įlanką — Rio de Janeiro uostą. Tipiškas chemiškos kristalinių uolų dekompozicijos pavyzdys drėgnam, šiltam atogrąžų klimate. Krinta į akį, kad visai nėra apačioje *erozijos* suneštų uolų gabalų. Dekompozicija duoda smulkios medžiagos, kuri lengvai nunešama į vandenyną. Krantas „krintąs“ į jūrą. Kalnas iš dešinės turi H 360 m., vadinasi „Cukraus galva“.

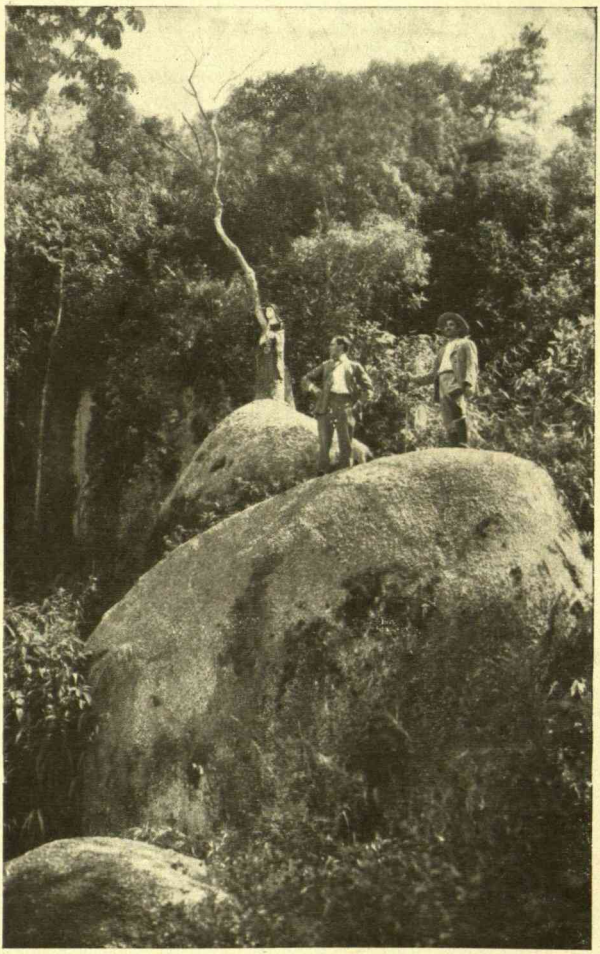

17. Tas pats dekompozicijos procesas iš arti.

18. Kelias iš S. Paulo į Santos. Alto da Serra aukštumas 750 m., apačioje matyti upė ir okeano krantai — 17 kilometrų. Serra do Mar arti krantų.

19. Itapety kalnai. *Planalto Paulista.* Matyti erozijos sušvelnintas paviršius. Pakankamai drėgnas klimatas — kalnai apaugę. Bananų plantacijos tarp kalnų. Pryšaky didelis akmuo: uolų dekompozicija.

20. Tarp S. Paulo ir Rio. *Planalto Paulista.* Matyti miesčiukas Mogy das Cruzes. Kelias tarp apaugusių kalnų.

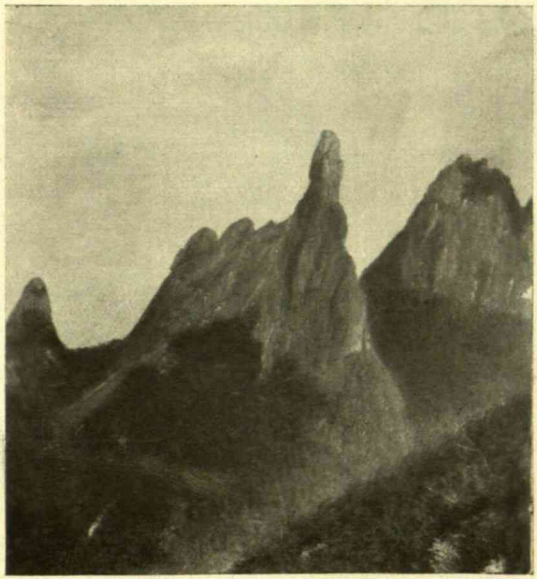

21. Serra do Mar sistema. Therezopolis Rio de Janeiro apylinkėse. Karštas, drėgnas klimatas. Uolų dekompozicija — liudininkai.

22. *Planalto Paulista* — S. Paulo est.; plokštakalnė tinka kavai auginti, formos labai švelnios. Iš dalies buvo apaugusi miškais, kur dabar kava, iš dalies buvo *campos* — ten ganyklos.

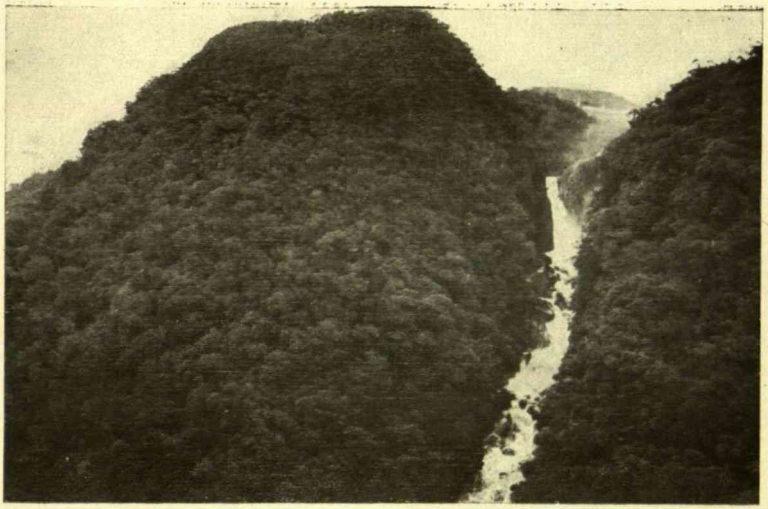

23. Jūros šlaitas. Matyti labai tankus atogrąžų miškas (reginys iš 18 pav. vietos). Viršuje elektrokompanija daro dirbtinį „ežerą", kurio vandens energija bus sunaudota turbinoms. Kol įtaisymas dar nėra baigtas, vanduo nubėga laisvai padarytu kanalu. Kritimas apie 700 m. Kitoje ežero vietoje nutiesti yra vamzdžiai iš viršaus iki stoties apačioje.

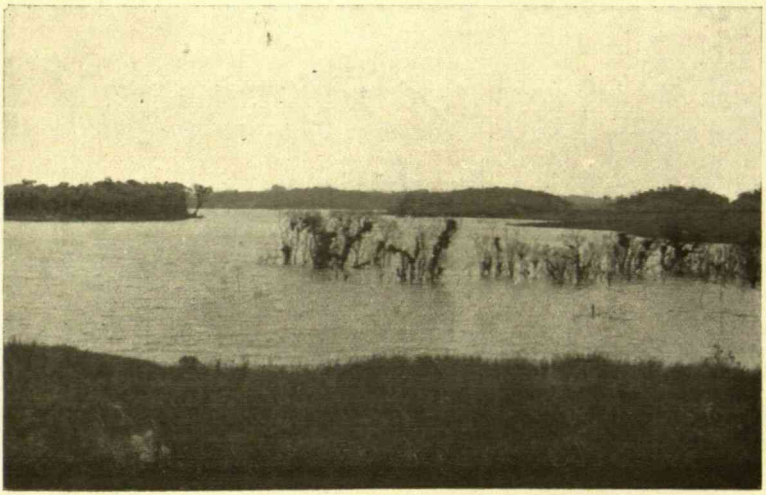

24. Taip atrodė 1929 m. spalių mėn. dirbtinis ežeras (žiūr. 23 pav.). Vanduo jam papildyti imamas tik lietingame laikotarpyje, kada upės tvinsta, kad neatimtų gyventojams reikalingo vandens.

25. Lietuvio kolonisto lūšna S. Paulo miesto apylinkėse. Pryšaky išvalytas miškas, o užpakaly *capoeiro*.

26. Išdegintas miškas, *queimado*. Drėgname klimate pasilieka daug nesudegusios medžiagos. Šitoje vietoje jau pasodinta kava. Kol ji išaugs (3—4 met.), miškas supus, o iš dalies bus paimtas kurui.

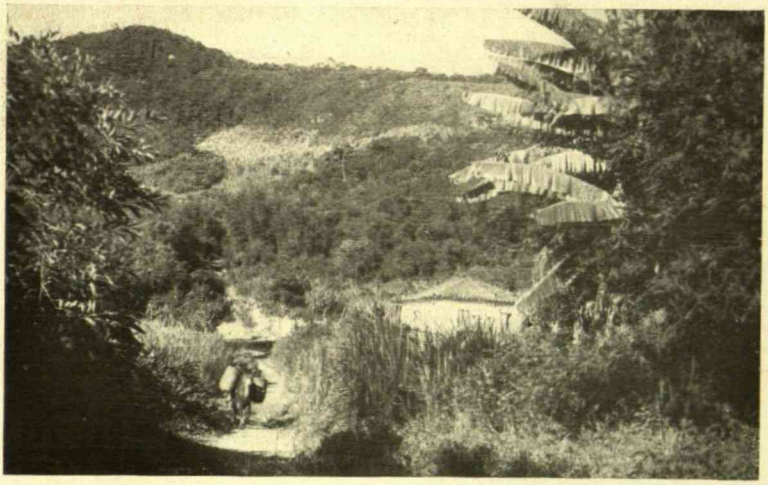

27. *Capoeiro* ir bananų kultūros S. Paulo apylinkėse. Matyti kolonisto namai ir transportas gyvuliais kalnuose.

28. Itapety kalnuose *campos*, žemė blogesnė už *matta*. Auga palmė, t. y. blogos žemės žymė. Žmonės tokiose žemėse gano gyvulius ir vadina tą vietą *pasto* (skirti nuo *pasta*, — tai reiškia užimamoji vieta, postas).

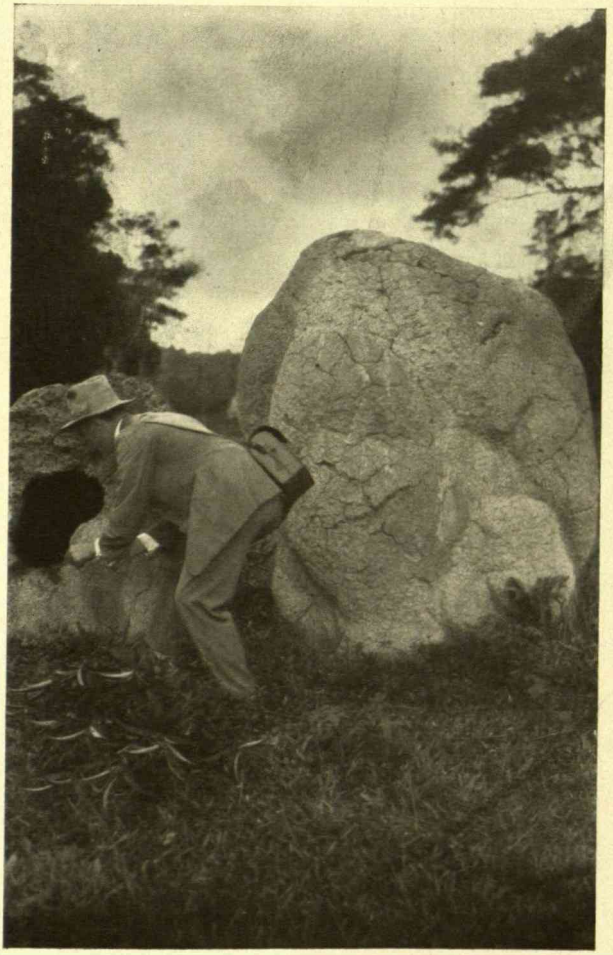

29. Termitų lizdas, negero dirvožemio požymis; *campos cerados*, bet ne *matta virgem* žemė.

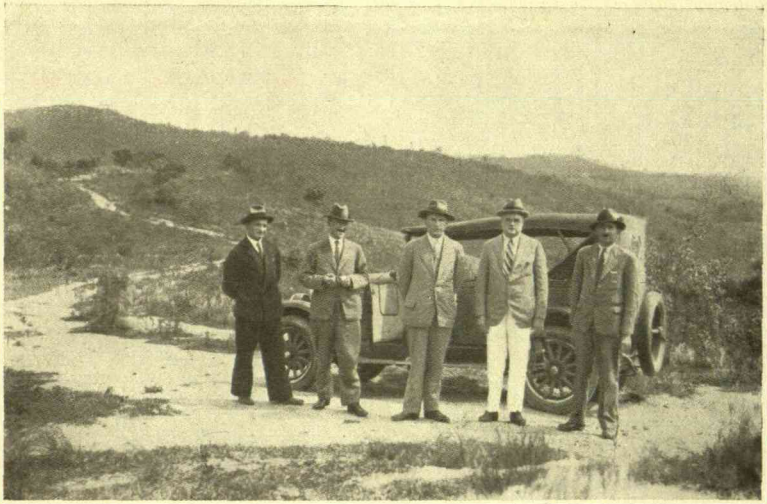

30. *Campos limpos* S. Paulo apylinkėse. Japonų kultūros; sodinamos bulvės žymiai pakėlė žemės kainą. Vartojamos trąšos.

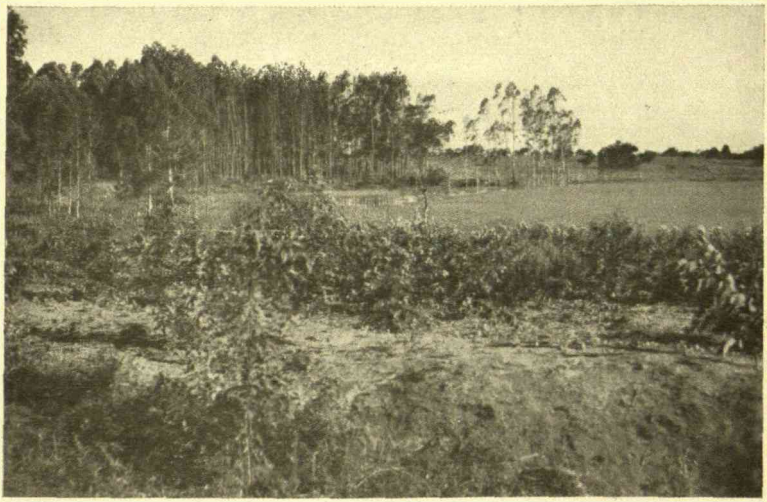

31. Eukaliptai prie ežero. Erozija bemaž išlygino reljefą. *Paulista* geležinkelis, S. Paulo est.

32. Ūkininko sodyba eukaliptų miške. Sodintas miškas turi visai kitokį vaizdą, kaip „Urwald“ — *matta.*

33. Mažų krokodiliukų gaudymas netoli Rio Claros miesto S. Paulo estade.

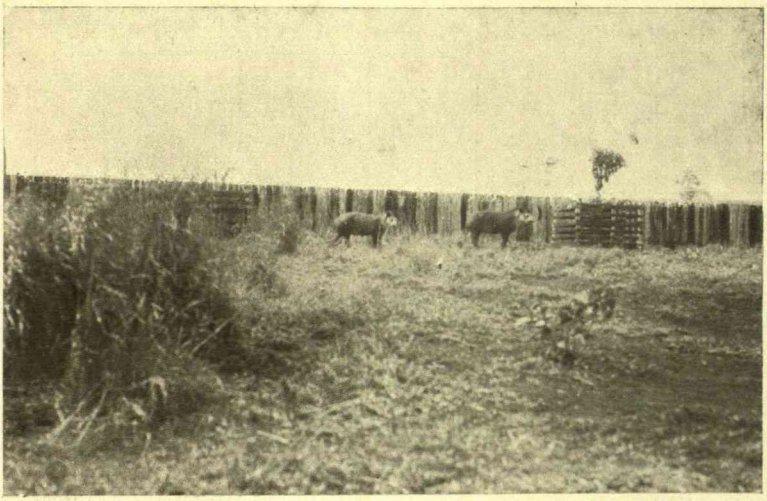

34. Tapiras Boidri, pats didžiausias Brazilijos miškų gyvulys. Fotografuota fazendoje Peroba, S. Paulo estade.

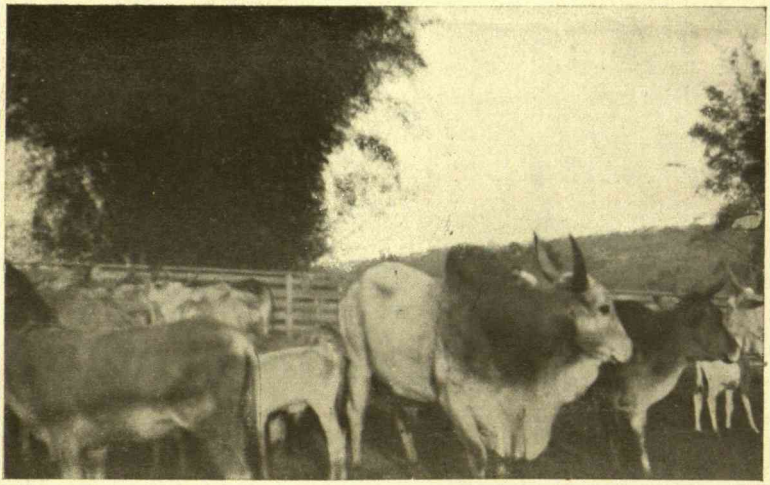

35. Zebu, raguočius, labai išplitęs Brazilijos *interiore;* čia iš Minas Geraes est. Diamantinos apylinkės.

36. *Caboclo,* tipiškas Brazilijos *interioro,* krašto vidurio, gyventojas. Jo kostiumas rodo „turtingumą“ (S. Paulo).

37. Diamantinos apylinkių gyventojas ruošiasi keliauti su savo prekėmis, kurias mieste nusipirko (Minas Geraes).

38. Diamantinos „karavan - saraj", karavanų stovykla.

39. Medžio anglies transportas į miestą — primityviškas būdas. Autobusas — modernizmas; įsidėmėtinas kontrastas; dar labai daug kur trūksta kelių (S. Paulo).

40. Lietuvis krauna į vežimą cukraus nendres.

41. Negras, pasikinkęs 18 bulių ir turėdamas tik vieną pagalėlį rankoje, vadovauja, valdo (S. Paulo).

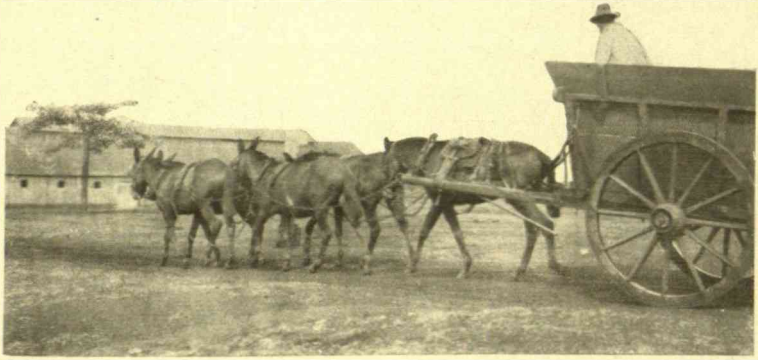

42. Mulų transportas (S. Paulo).

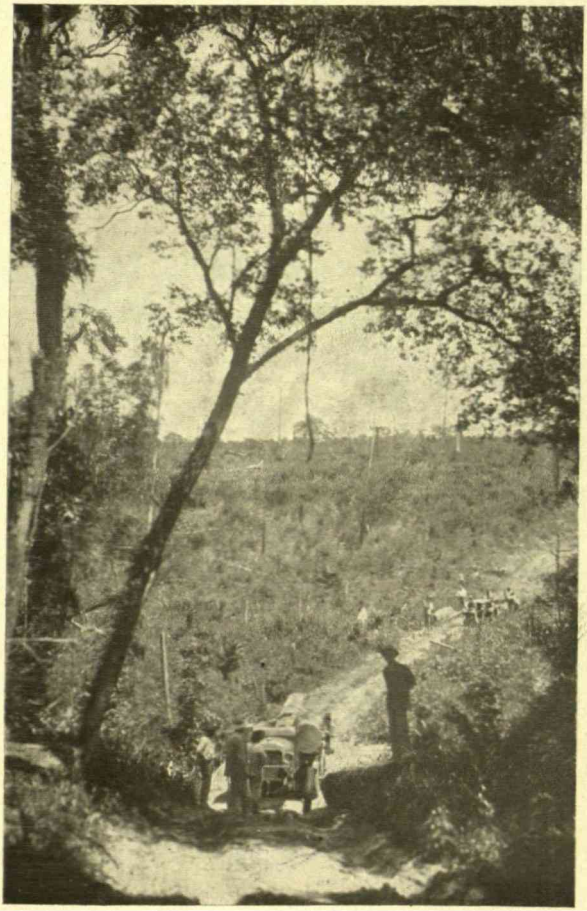

13. *Matta*, tolumoje matyti *queimada*. Siaurutis kelias. Įklimpęs krovinių automobilis sustabdė visą judėjimą (S. Paulo vakarų srity, kelias į garsiąją Nova Lithuania).

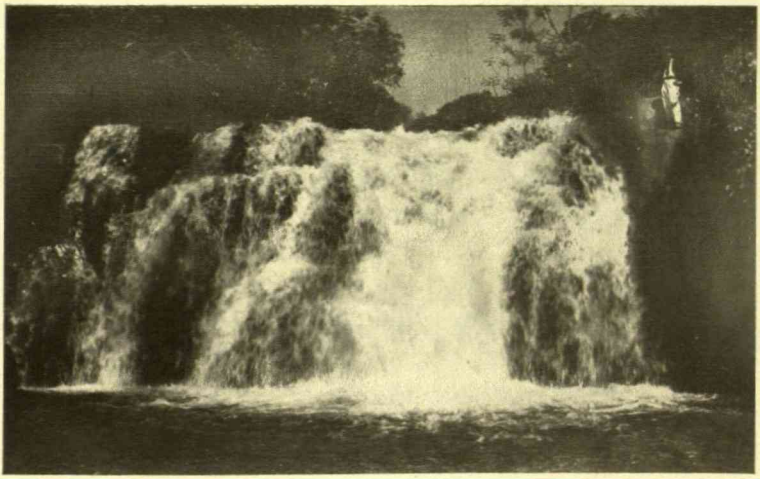

44. Reljefo nelygumai, upė Piracicaba (S. Paulo).

45. Reljefo nelygumai Rio de Janeiro apylinkėse.

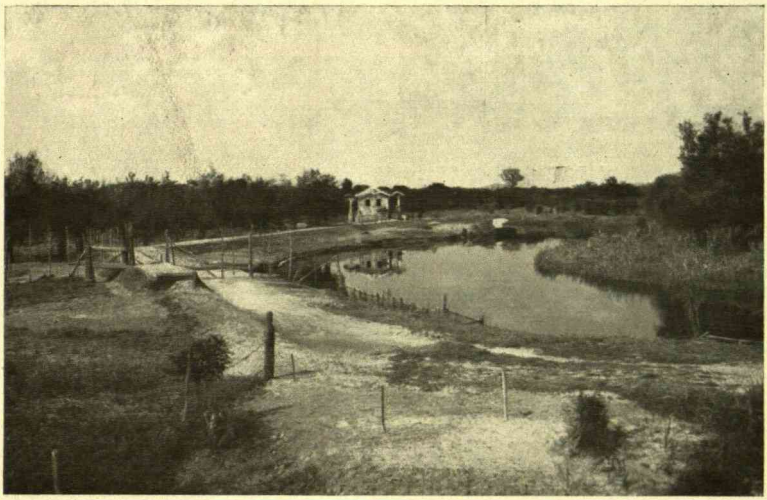

46. Upė Tieté (S. Paulo) sausmety.

47. Upė Tieté lietingu metu. Ta pati vieta kaip 46.

48. Imigracijos namai (S. Paulo).

49. Lietuviai sportininkai S. Paulo.

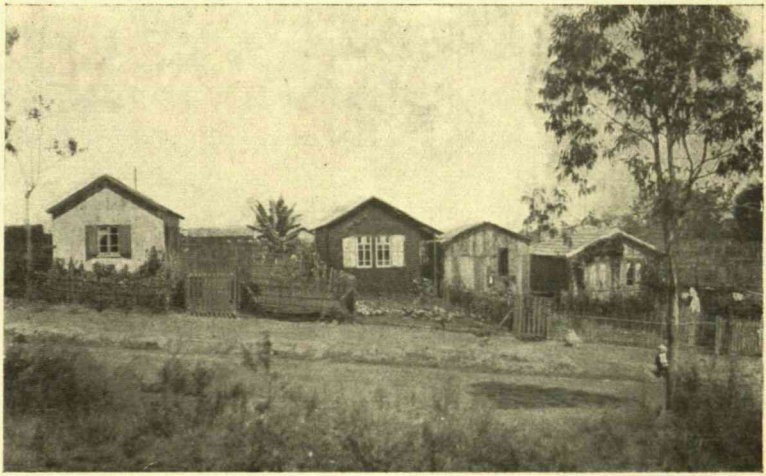

50. Miestiečių lietuvių kolonistų namukai Villa Bella, S. Paulo.

51. Mūriniai kolonistų namukai fazendoje.

52. Mediniai kolonistų namukai fazendoje.

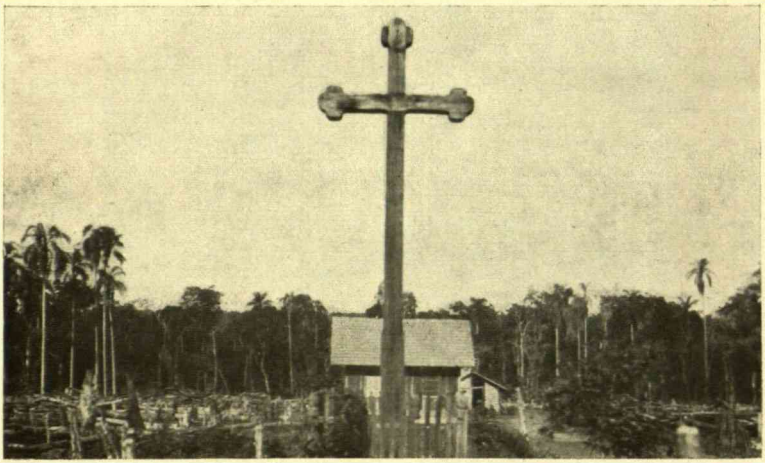

53. Įvažiavimas į Nova Lithuania koloniją.

54. Braziliškas kryžius, Minas Geraes est. Palyginti su mūsų 53 pav.

55. Nova Lithuania kolonijos vaikai.

56. Nova Lithuania kolonijoje tabakas, be trąšų.

57. Vieno lietuvio bananai ir bitės.

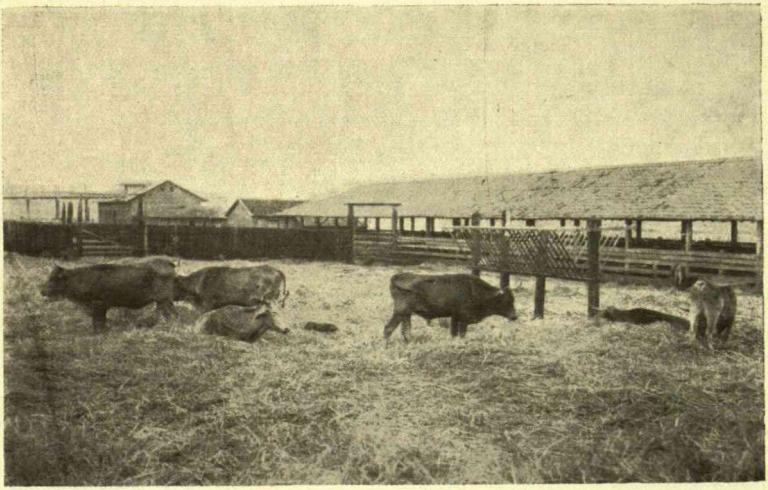

58. Karvės tvarte, Paranos est.

59. Kiaulės S. Paulo est.

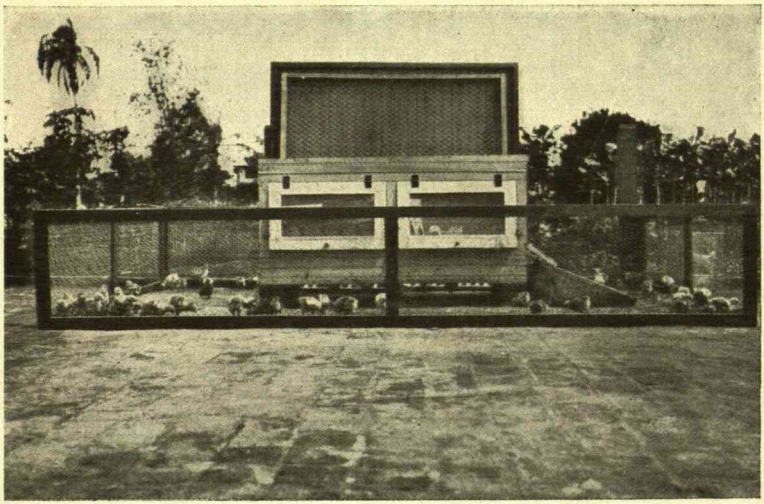

60. Vištų ūkis Paranos est.

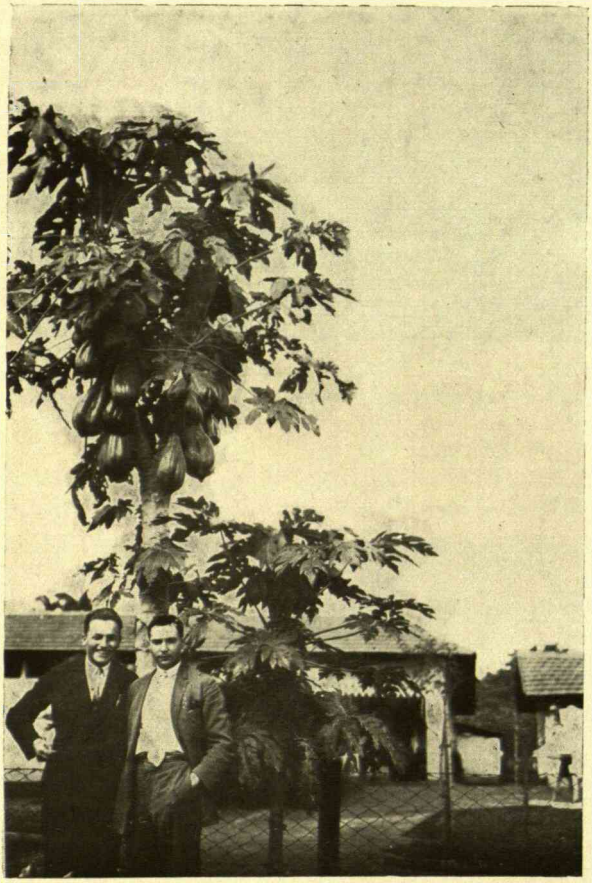

61. Medis *carica papaya (mamão).*

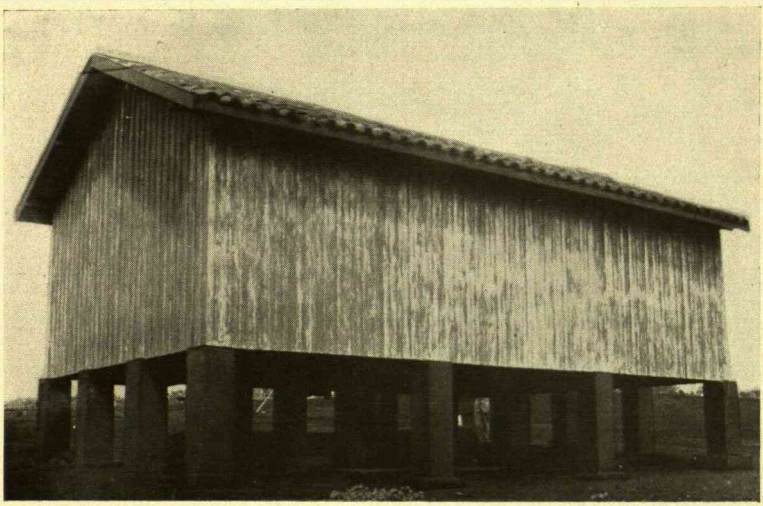

62. Svirnas su betoniniais stulpais, — apsaugoti nuo žiurkių.

63. Lietuviai Nova Lithuania kolonijoje.

64. Lietuviai fazendoje Collina L. Paulista.

65. Brazilijoj dažnai pasitaikanti liga *papus*, pagurklio išaugimas.

Vytauto Didžiojo Universiteto Matematikos-Gamtos Fakulteto leidiniai:

1. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai I tomas 1922 m. 10.—
2. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai II tomas 1923 m. 10.—
3. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai III tomas 1924—1926 m. ..... 20.—
4. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai IV tomas 1927—1928 m. ..... 25.—
5. *Prof. P. Matulionis.* Sumedėjusių augalų skirstymui medžiaga 1923 m. ..... 3.—
6. *Prof. T. Ivanauskas.* Vadovėlis vabzdžiams rinkti 1924 m. 3.50
7. *Prof. K. Regelis.* Vadovėlis augalams rinkti 1925 m. 2.—
8. *Lab. A. Minkevičius.* Bulvių puvimo grybelis ir kaip su juo kovoti. 1926 m. ..... —
9. *Prov. K. Grybauskas.* Paletrūnas oželinis 1926 m. .... —
10. *Prov. K. Grybauskas.* Garstyčia baltoji 1926 m. ..... —
11. *Prov. K. Grybauskas.* Vaistingieji Lietuvos laukų augalai ir jų pritaikymas 1927 m. ..... 5.—
12. *Prof. V. Čepinskis.* Elektroninė valentingumo teorija 1928 m. ..... 6.—
13. *Prov. K. Grybauskas.* Ramunėliai antroji laida 1928 m. 0.15
14. *Prov. K. Grybauskas.* Pipirmėtė antroji laida 1928 m. 0.20
15. *Asist. A. Žvironas.* 18 Fizikos praktikos darbų 1928 m. 2.—
16. *Prov. K. Grybauskas.* Ybiškė švelnioji 1928 m. 0.50
17. *Prof. O. Volk'as.* Paprastųjų ir dalinių diferencialinių lygčių teorijos paskaitos 1929 m. ..... 20.—
18. *Prof. F. Butkevičius.* Elementarinis kokybinis analizas 1929 m. ..... 20.—
19. *Prof. V. Čepinskis.* Cheminė pasiausvyra II dal. 1930 m. 15.—
20. *Prof. V. Čepinskis.* Chemijos kinetika ir fotochemija III dal. 1930 m. ..... 15.—
21. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai V tomo 1 sąsiuvinys 1930 m. ..... 15.—
22. *Prof. F. Butkevičius.* Retųjų elementų kokybinis analizis 1931 m. ..... 5.—
23. *Prof. T. Ivanauskas.* Vadovėlis Lietuvos paukščiams apibūdinti 1931 m. ..... 10.—
24. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai V tomo II-as sąsiuvinys 1931 m. ..... 15.—
25. Matematikos-Gamtos Fakulteto Darbai VI tomo I sąsiuvinys 1931-1932 m. ..... 3.—
26. *Inž. A. Zubrys.* Organinės chemijos praktikos darbai 1931 m. ..... 8.—

Matematikos - Gamtos Fakulteto leidinių galima pirkti Lietuvos Mokytojų Profesinės Sąjungos Knygyne „SPAUDOS FONDAS" Kaunas, Laisvės Alėja 60 - Nr.